

Smedjebacken

Befolknings- og næringsutvikling, attraktivitet og scenarier

KNUT VAREIDE OG MARIT O. NYGAARD

TF-rapport nr. 50/2014

Tittel: Smedjebacken
Undertittel: Befolknings- og næringsutvikling, attraktivitet og scenarier
TF-notat når: 50/2014
Forfatter(e): Knut Vareide og Marit Owren Nygaard
Dato: 8. desember 2014
ISBN: 978-82-7401-743-6
ISSN: 1891-053X
Pris: 150,- for forsendelser i Norge (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforsking.no)
Prosjekt: Regional analyse Hedmark og Dalarna
Prosjektnr.: 20140590
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): Hedmark Dalarna samarbeidet v/Länsstyrelsen Dalarna

Spørsmål om denne rapporten kan rettes til:

Telemarksforsking
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforsking.no

Resymé: Utviklingen i Smedjebacken er analysert med hensyn til befolknings- og arbeidsplassutvikling, pendling og bostedsattraktivitet. Vi har også lagt inn et kapittel om fremtidsscenarier.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand oecon) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforsking siden 1996.

Marit Owren Nygaard er utdannet samfunnsøkonom (M.Sc. Economics) fra Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås (2012). Hun har jobbet ved Telemarksforsking siden 2013.

Forord

Denne rapporten er laget på oppdrag fra Grensekomiteen Hedmark-Dalarna. Det er laget tre analyser for de tre kommunene Vansbro, Smedjebacken og Säter, alle i Dalarna län. Det er også laget to rapporter for de norske kommunene Trysil og Rendalen. Telemarksforskning har analysert en rekke norske kommuner, regioner og fylker i en årrekke, og har utviklet en egen modell, Attraktivitetsmodellen, for dette formålet. I forbindelse med dette prosjektet har vi brukt Attraktivitetsmodellen for å analysere de tre svenske kommunene. Modellen er i prinsippet den samme for de svenske og norske analysene, men det er gjort andre inndelinger av næringslivet for norske og svenske kommuner. Det er fordi næringslivet er sammensatt annerledes i Norge og Sverige, slik at bransjer som er ganske store i Norge, som f.eks. oljeutvinning, havbruk og fiske, er neglisjerbare i Sverige. Sverige har på sin side store industribransjer, som produksjon av biler, fly og farmasøytiske produkter, som er tilsvarende små i Norge.

Hensikten med disse rapportene er at de skal brukes som verktøy for utvikling av kommunale strategier for vekst. Attraktivitetsmodellen er utviklet for å avdekke drivkrefter for vekst i befolkning og næringsliv. Gjennom bruk av denne modellen kan vi skille mellom strukturelle forhold som har betydning for utviklingen, men som ikke kan påvirkes lokalt, og de forhold som kommunen kan påvirke. Dermed kan modellen brukes til å tilpasse målsettinger for vekst i befolkning og arbeidsliv som er realistiske i forhold til stedenes forutsetninger, og samtidig rettes mot tiltak som er effektive for å nå disse målene.

I forbindelsen med dette prosjektet skal det også arrangeres tre seminarer med deltakelse fra alle de fem kommunene, samt strategiske verksteder i hver enkelt av kommunene.

Fra vårt forskersynspunkt er dette prosjektet spesielt interessant, fordi vi får brukt vår modell i et nytt land. Det blir spennende å se om modellen passer like godt i Sverige som i Norge. Vi får også et godt innblikk i forskjeller i den regionale utviklingen i Norge og Sverige, noe som er interessant i seg selv.

Bø, 8. desember 2014

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

Innhold.....	4
Sammendrag.....	5
1. Attraktivitetsmodellen.....	7
2. Befolkning.....	14
3. Arbeidsplassvekst	21
4. Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon.....	25
5. Bostedsattraktivitet	28
6. Arbeidsplassvekst – sektorer og bransjer	37
7. Scenarier for framtidig vekst	49

Sammendrag

Smedjebacken hadde sterk synkende folketall fra 2000 til 2007 på grunn at stor utflytting fra kommunen. Etter 2007 har utflyttingen stoppet opp og det være et stabilt antall innbyggere. Innvandring fra utlandet har økt i Smedjebacken som i resten av Sverige og bidratt til at folketallet ikke har sunket. Smedjebacken har imidlertid ganske stort fødselsunderskudd, noe som gjør at befolkningen utvikler seg svakere enn i resten av Sverige.

Antall arbeidsplasser i Smedjebacken har sunket siden 2000. Samlet nedgang i antall arbeidsplasser har vært på 6,7 prosent. I samme periode har antall arbeidsplasser i Sverige økt med over ti prosent. Smedjebacken har hatt nedgang i antall arbeidsplasser både i privat og offentlig sektor.

I dette notatet har vi analysert utviklingen i Smedjebacken gjennom en modell som vi har brukt for å analysere norske kommuner i de siste årene. Hensikten er å avdekke drivkreftene til utviklingen, og se på hvilke framtidsutsikter kommunen har for utviklingen i befolkning og arbeidsmarked. For å analysere utviklingen i næringslivet har vi delt opp næringslivet i tre viktige næringstyper som vi analyserer hver for seg. Det er basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer.

Smedjebacken er en kommune som har en stor andel av næringslivet i basisnæringer. Basisnæringer omfatter bransjer som selger sine varer eller tjenester på et nasjonalt eller internasjonalt marked. Smedjebacken har spesielt stor andel av sysselsettingen innen industrivirksomheter innen prosessindustri og metallvarer. Dette er bransjer som har hatt nedgang i Sverige. Det er lite av teknologiske tjenester og bransjer med sterk vekst. Dermed har Smedjebacken hatt en lite fordelaktig sammensetning av sine bransjer i basisnæringene. Nedgangen i antall arbeidsplasser i næringslivet i Smedjebacken kan knyttes til industrinedgang. Utviklingen i basisnæringene i Smedjebacken har imidlertid vært enda sterkere enn den ugunstige bransjesammensetningen skulle tilsi. Basisnæringene i Smedjebacken har derfor vært lite konkurransedyktige, eller kommunen har ikke vært attraktiv for næringsliv av denne typen.

Smedjebacken har også hatt en svak utvikling i besøksnæringene. Besøksnæringene omfatter bransjer som kjennetegnes at kunden må være personlig til stede. Turisme er besøksnæring, men også butikkhandel og en del personlige tjenester. Smedjebacken har lite av besøksnæringer i forhold til folketallet. Det viser at kommunen ikke har vært særlig attraktiv å besøke. Underskuddet av besøksnæringer har også økt de siste årene.

Smedjebacken har også hatt en svak utvikling i de regionale næringene, som omfatter bransjer som stort sett konkurrerer regionalt, som for eksempel bygg og anlegg, transport, forretningsmessig tjenesteyting. De regionale næringene har vokst sterkt i Sverige de siste årene. Smedjebacken har også hatt vekst i de regionale næringene, men mindre vekst enn på landsbasis.

Konklusjonen er at alle typer næringsliv har hatt en svak utvikling i Smedjebacken. Utviklingen skyldes dels strukturelle forhold, men utviklingen har vært svakere enn de strukturelle forutsetningene. Kommunen har dermed ikke vært særlig attraktiv for næringsliv de siste årene.

Befolkningsutviklingen blir sterkt påvirket av arbeidsplassutviklingen, gjennom at nettoflyttingen blir preget av utviklingen i det interne arbeidsmarkedet. Vi kan dermed analysere nettoflyttingen til Smedjebacken på bakgrunn av arbeidsplassutviklingen. De siste tre årene har Smedjebacken hatt svakere nettoflyttingstall enn utviklingen på arbeidsmarkedet skulle tilsi. Veksten i antall arbeidsplasser i Smedjebacken har vært middels, men det har likevel vært en viss utflytting, og mindre innvandring enn ellers i landet. Det skyldes dels at Smedjebacken er en forholdvis liten kommune. Små kommuner har systematisk svakere nettoflytting enn store kommuner. Samtidig har de kommunene som innbyggere i Smedjebacken pendler til, hatt en svak utvikling i antall arbeidsplasser. Når vi korrigerer for disse forholdene, har nettoflyttingen til Smedjebacken vært litt svakere enn forventet. Det tyder på at kommunens attraktivitet som bosted er under gjennomsnittet for Svenske kommuner. Kommuner med høyere nettoflytting enn statistisk normalt er definert som attraktive.

Bostedsattraktiviteten til Smedjebacken har imidlertid variert en del. I noen perioder, som mellom 2001 og 2006, var bostedsattraktiviteten svært lav, men i perioden 2007-2011 var bostedsattraktiviteten over middels.

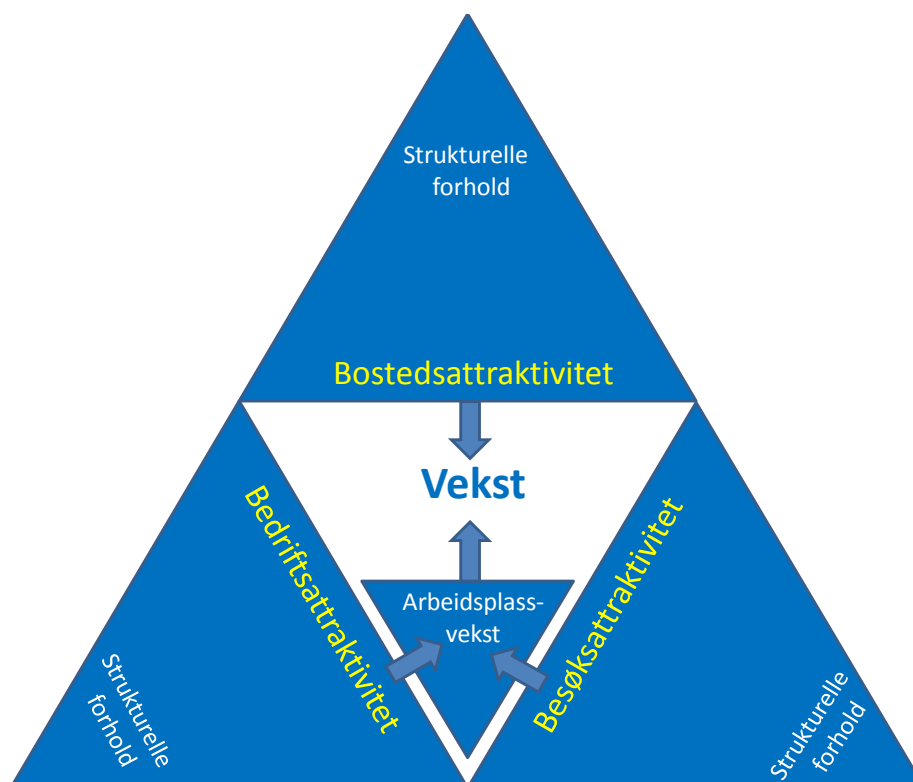
Analysene av utviklingen i Smedjebacken de siste årene viser dermed at mangel på vekst i folketall og nedgang i antall arbeidsplasser skyldes en kombinasjon av uheldige strukturelle forhold og at attraktiviteten har vært svak.

Utsiktene til Smedjebacken i de neste årene er preget av at de strukturelle forholdene ikke er fordelaktige. Hvis vi forutsetter at de strukturelle forholdene de siste årene vil være de samme i årene som kommuner, vil befolkningen i Smedjebacken fortsette å stå stille noen år, for deretter å synke. Fram mot 2040 viser framskrivningen at folketallet i Smedjebacken vil synke med 12,3 prosent, mens resten av Sverige vil få en befolkningsvekst på 20,5 prosent. Denne framskrivningen er imidlertid basert på at Smedjebacken har en utvikling som er statistisk normal, som betyr at kommunen verken er attraktiv eller lite attraktiv. Kommunens attraktivitet er et forhold som vi antar at kommunen kan påvirke gjennom den lokale politikken og gjennom mobilisering av innsats i næringsliv og befolkning. Dersom Smedjebacken er en attraktiv kommune, både for næringsliv og befolkning, i hvert eneste år fram til 2040, vil befolkningsveksten kunne bli på over 20 prosent. Det betinger at kommunen evner å ha en lokal vekstpolitikk som er bedre enn de fleste andre kommuner i Sverige i mange år framover. Det er naturligvis også mulig å ha en mislykket vekstpolitikk, og dersom Smedjebacken er lite attraktiv for både befolkning, besøk og bedrifter, kan befolkningsnedgangen nærme seg 30 prosent fram til 2040.

Det er dermed et stort lokalt handlingsrom for kommunen. Slik situasjonen for Smedjebacken er i dag, må kommunens attraktivitet forbedres vesentlig for å unngå nedgang i befolkningen.

1. Attraktivitetsmodellen

Telemarksforsking har utviklet Attraktivitetsmodellen gjennom et kontinuerlig arbeid siden 2006. Den siste versjonen av modellen ble utviklet på oppdrag fra det norske Kommunal- og Regionaldepartementet i 2012/2013. I denne modellen forklares regional utvikling som et resultat av tre typer attraktivitet: Attraktivitet for bedrifter og attraktivitet for besøk, som til sammen skaper arbeidsplassvekst, og attraktivitet for bosetting som virker direkte inn på flyttestrømmene.

Figur 1: Attraktivitetspyramiden

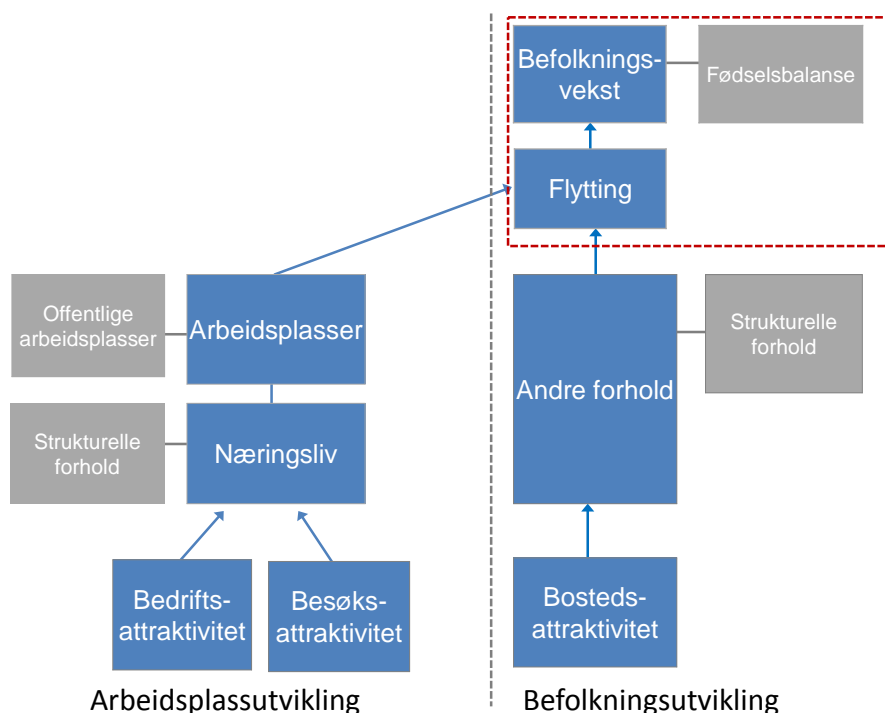
Stedlig attraktivitet må ses på som adskilt fra *strukturelle forhold*. Strukturelle forhold er knyttet til steds lokalisering, bransjestruktur og størrelse, som ikke kan påvirkes på kort sikt. Det er viktig å kjenne til de strukturelle forholdene, men i det strategiske arbeidet bør kommuner fokusere på de interne forholdene på et sted som kan påvirkes lokalt.

Steder som er attraktive er steder som har en bedre utvikling enn forutsetningene tilsier. Noen steder er attraktive for bedrifter, fordi de har oppnådd en vekst i næringslivet som ikke kan forklares av bransjestruktur, konjunkturer eller andre ytre forhold. Vi antar da at slike steder har oppnådd denne gode utviklingen av egen kraft, enten gjennom bedriftenes egen dyktighet eller vellykkede kommunale strategier.

Andre steder har en vekst i sine besøksnæringer, som igjen er resultatet av strukturelle forhold og stedets attraktivitet for besøk. Steder som er attraktive for bedrifter og besøk vil oppnå vekst i antall arbeidsplasser. Det vil bidra til innflytting og befolkningsvekst. Hvor mye innflytting som arbeidsplassveksten fører til vil imidlertid i stor grad bero på stedets attraktivitet som bosted. Noen steder trekker til seg innflytting i større grad enn arbeidsplassveksten og de strukturelle forholdene tilsier, og denne mer-innflyttingen blir da forklart med at bostedsattraktiviteten er høy.

1.1 Modellens oppbygging – steg for steg

I analysen under kommer vi til å gå gjennom modellen steg for steg. Vi bruker da et annet oppsett som har en annen form enn pyramiden på forrige side. Dette gjør vi for å være mer detaljert og presise i gjennomgangen av modellen. Prinsippene bak pyramiden bak og figuren under er de samme.

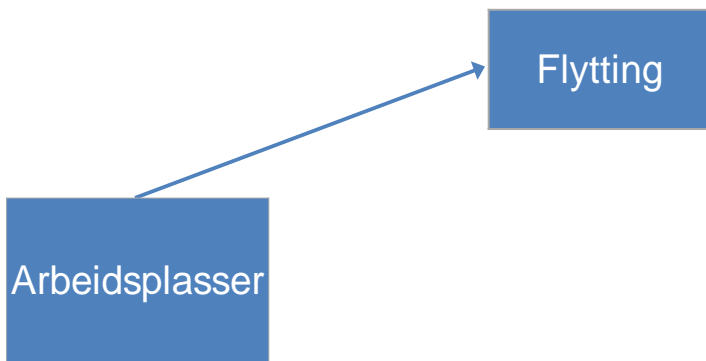

Figur 2: Attraktivitetsmodellen. Første steg blir analyse av befolkningsveksten. Den dekomponeres i fødselsbalanse og flytting.

Befolkningsveksten er den viktigste indikatoren for regional vekstkraft, og oppsummerer på mange måter totaliteten av utviklingen på et sted. Endringer i et steds folketall kan splittes opp i to komponenter: Fødselsbalanse og nettoflytting. Fødselsbalansen er i stor grad et resultat av aldersfordelingen på et sted, og kan vanskelig påvirkes på kort sikt. Det er derfor en eksogen variabel i vår modell. De eksogene variablene er farget i grått i modellen. På lang sikt vil flyttingen også påvirke fødselsbalansen. De fleste som flytter er unge, og derfor vil steder med netto innflytting i mange år få en yngre befolkning og dermed også bedre fødselsbalanse, men dette vil ta lang tid.

Det er derfor flyttestrømmene, målt som stedets nettoflytting, som kan påvirkes på kort sikt gjennom ulike vekststrategier. Stedets nettoflytting er derfor den mest sentrale variabelen i modellen. I analysene vil vi analysere nettoflyttingen, og hvordan nettoflyttingen påvirkes av andre variabler, spesielt arbeidsplassvekst og *andre forhold*. Nettoflyttingen er et resultat av både inn- og utflytting internt i landet og inn- og utvandring fra utlandet. Sverige og Norge er land som har fått en sterk økning i innvandring fra andre land i Schengen-området etter 2006, og det er et forhold som har fått stor betydning for nettoflyttingen til kommunene i disse landene. Det er spesielt den relative nettoflyttingen til kommunene, dvs. nettoflyttingen til kommunene relativt til andre kommuner, som er interessant å analysere nærmere. Den relative nettoflyttingen blir på en måte en samlet indikator på hvordan kommunen står i konkurransen med andre kommuner.

1.1.1 Sammenhengen mellom flytting og arbeidsplassvekst

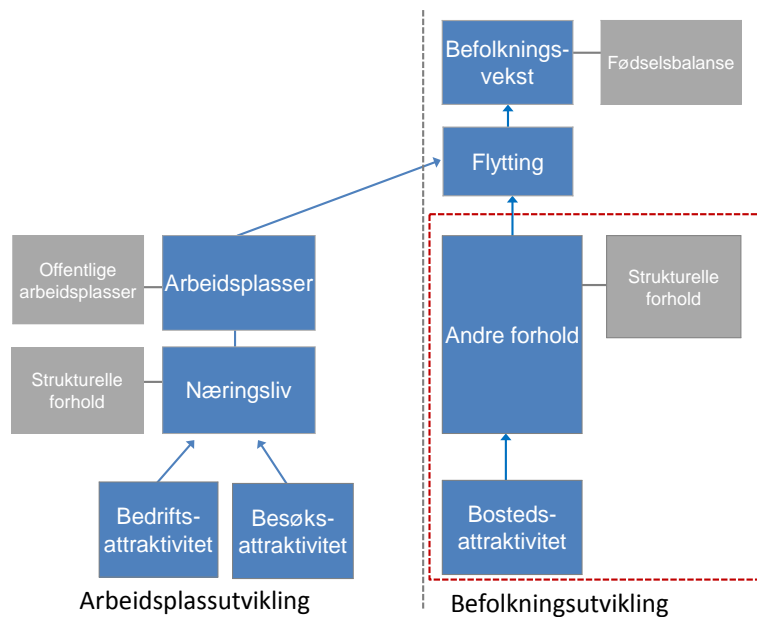

Figur 3: Arbeidsplassvekst har en positiv effekt på flyttingen.

Det er selvsagt en positiv sammenheng mellom arbeidsplassveksten på et sted og nettoflyttingen til stedet (en arbeidsplass betyr en jobb på norsk). Vekst i antall arbeidsplasser på et sted vil øke sannsynligheten for at stedet skal få netto innflytting og befolkningsvekst. Spørsmålet er hvor mye, og med hvilken sannsynlighet, arbeidsplassveksten i en kommune fører til økt netto innflytting. Det skal vi analysere med bruk av empiriske data fra svenske kommuners arbeidsplassvekst og nettoflytting i årene etter 1999¹.

Kommuners arbeidsplassvekst har en positiv og signifikant betydning for nettoflyttingen til en kommune, men det viser seg at arbeidsplassveksten forklarer langt mindre enn halyparten av forskjellene i kommuners nettoflytting. Det er derfor andre forhold enn arbeidsplassvekst som også har stor betydning for en kommunes nettoflytting. Dette er ikke bare tilfeldige avvik, men også systematiske forhold som vi skal analysere og avdekke i de videre analysene.

1.1.2 Andre forhold som har betydning for nettoflytting

Figur 4: Attraktivitetsmodellen. Andre forhold enn arbeidsplassveksten forklarer også flyttingen. De strukturelle faktorene for flytting: arbeidsmarkedsintegrasjon, nabovekst og befolkningsstørrelse, har en positiv og signifikant effekt på flyttingen etter at vi har justert for arbeidsplassveksten. Restleddet, dvs. uforklart nettoflytting, kaller vi *bostedsattraktivitet*.

Vi ønsker å finne ut hva de *andre forholdene* kan bestå av. Vi deler først inn *andre forhold* i *strukturelle forhold* og *bostedsattraktivitet*.

Vi har definert tre strukturelle forhold som har en signifikant og positiv effekt på flyttebalansen til et sted, når effekten av arbeidsplassveksten er tatt hensyn til. Det er *arbeidsmarkedsintegrasjon*, *befolkningsstørrelse* og *nabovekst*. Effekten av disse faktorene samlet sett vil vises i boksen *strukturelle forhold*. De tre strukturelle faktorene, størrelse, arbeidsmarkedsintegrasjon og nabovekst, er faktorer som vi fant hadde signifikant betydning for nettoflyttingen i norske kommuner, og som vi også finner har signifikant betydning for nettoflyttingen til svenske kommuner. Årsaken til at vi definerer disse faktorene som strukturelle forhold, er at steder ikke kan påvirke disse faktorene gjennom egne tiltak og strategier, i hvert fall ikke på kort sikt. Disse variablene regnes som eksogene, og derfor er boksen grå.

*Arbeidsmarkedsintegrasjon*ⁱⁱ er et mål på graden av pendling i kommunen. Den måles gjennom å legge sammen den prosentvise andelen av den sysselsatte befolkningen i kommunen som pendler ut med den prosentvise andelen av arbeidsplassene i kommunen som det pendles inn til. Steder med høy arbeidsmarkedsintegrasjon har systematisk bedre flyttebalanse enn steder med lav. Det betyr at steder som ligger innenfor et større arbeidsmarked, og dermed har gode pendlingsmuligheter, får en gevinst i form av høyere netto innflytting.

*Befolkningsstørrelsen*ⁱⁱⁱ til stedet er tatt med som variabel fordi vi finner en positiv og signifikant effekt av et steds befolkningsstørrelse på nettoflyttingen. Steder med en stor befolkning har systematisk bedre flyttebalanse enn steder med lav befolkning. Det er et uttrykk for at steder med en høy konsentrasjon av folk virker tiltrekkende.

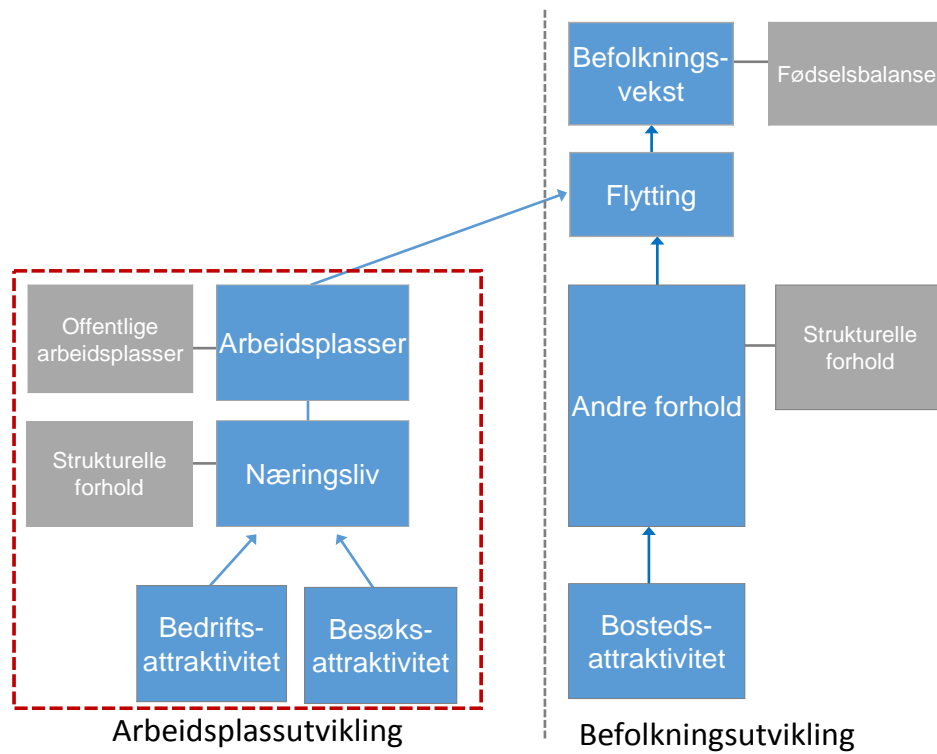
Den tredje strukturelle faktoren, *Nabovekst*^{iv}, er vekst i antall arbeidsplasser på omkringliggende steder som ligger innenfor pendlingsavstand. Dersom det er arbeidsplassvekst i nabokommunene, vil dette føre til høyere netto innflytting.

Telemarksforskning har analysert^v hvordan disse faktorene påvirker nettoflyttingen i kommunene i Norge og Sverige i en regresjonsanalyse med input av data fra 2000 til og med 2013. Når vi kjenner disse sammenhengene, kan vi analysere hvordan disse faktorene hver for seg – og til sammen - har påvirket nettoflyttingen i en bestemt kommune.

Et steds *bostedsattraktivitet* blir målt som en restfaktor, dvs. avviket mellom den faktiske nettoflyttingen og den forventede nettoflyttingen når vi tar hensyn til stedets arbeidsplassvekst, nabovekst, befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon. Steder som har bedre nettoflytting enn forventet vil da bli karakterisert som attraktive som bosted. Slike steder har egenskaper som fører til høyere nettoflytting enn hva som er «statistisk normalt». Stedet får altså en nettoflytting som er bedre enn forutsetningene tilsier. Vi antar at dette skyldes kvaliteter ved stedet. Det kan være mange ulike stedskvaliteter som kan forklare hvorfor et sted har høyere innflytting enn forutsetningene skulle tilsi. Dette er stedskvaliteter som kan påvirkes lokalt. Bostedsattraktiviteten er dermed mulig å påvirke gjennom et lokalt handlingsrom, mens de strukturelle faktorene betegner stedets forutsetninger som vanskelig kan påvirkes.

1.2 Arbeidsplassvekst

Utviklingen av antall arbeidsplasser er nest etter befolkningsutviklingen den viktigste indikatoren for regional utvikling. Det er derfor helt sentralt å forstå drivkreftene bak arbeidsplassutviklingen.

Figur 5: Hvordan vi analyserer arbeidsplassveksten.

Arbeidsplassene kan deles inn i offentlig sektor og privat sektor. Privat sektor betegner vi også som næringslivet. Utviklingen i det offentlige ser vi på som en eksogen variabel, fordi lokal og regional utviklingspolitikk som oftest har næringsutvikling som mål. Det er derfor næringslivets utvikling og dynamikk som det er viktigst å avdekke.

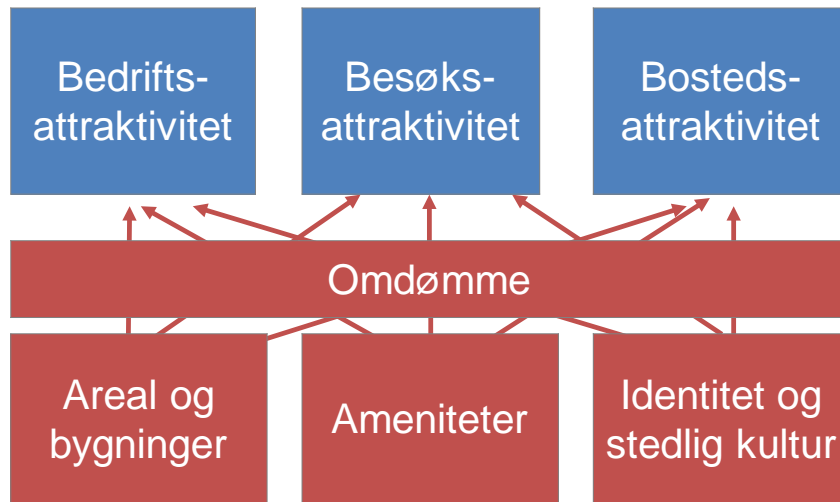
Veksten i næringslivet, målt gjennom arbeidsplassveksten, er også påvirket av strukturelle trekk. Fra analyser i Norge har vi sett at et steds næringsstruktur og de konjunkturelle forhold som preger utviklingen i de ulike bransjene har stor betydning for veksten i stedets næringsliv. Det betyr at stedets bransjesammensetning får stor betydning for utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet på stedet. Næringslivets bransjestruktur kan ikke påvirkes gjennom lokal politikk på kort sikt, og defineres som et strukturelt forhold. Boksen som viser *strukturelle forhold* er derfor grå.

Noen steder har høyere vekst i antall arbeidsplasser enn de bransjemessige og konjunkturelle forholdene tilsier. Her kan vi skille mellom næringsliv som er konkurranseutsatt og som selger varer og tjenester på et nasjonalt eller internasjonalt marked, og besøksnæringene, som er basert på at kundene må være personlig til stede. Dersom det er det konkurranseutsatte næringslivet som har bedre vekst enn forutsetningene skulle tilsa, betyr det at stedet har vært attraktivt for (den type) bedrifter. Dersom det er besøksnæringene som har unormal sterk vekst, er det en indikator for at stedet har økt sin attraktivitet for besøk.

Grunnen til at vi skiller mellom bedrifts- og besøksattraktivitet, er at det vil være helt forskjellige faktorer som påvirker disse to attraktivitetstypene. Det er derfor strategisk interessant å skille mellom disse to næringstypene.

1.3 Attraktivitetsfaktorer

Det er mange forhold som kan tenkes å påvirke attraktiviteten til et sted. De mange faktorene kan sorteres inn under fire kategorier: *Omdømme*, *areal og bygninger*, *ameniteter* og *identitet og stedlig kultur*. Disse faktorene kan påvirke både attraktiviteten for bedrift, besøk og bosted.

Figur 6: Faktorer som kan tenkes å påvirke et steds attraktivitet for henholdsvis bedrift, besøk og bosted.

Forhold knyttet til *areal og bygninger* som kan tenkes å påvirke et steds bostedsattraktivitet er tilgjengelighet og prisnivå på boliger, tilgjengelighet og kvalitet på tomteareal og boligbygging. Disse faktorene kan ha betydning for flyttestrømmen til og fra et sted. Kommuner har ganske stor påvirkning på forhold knyttet til boligmarkedet, spesielt gjennom arealplanlegging. Næringsarealer, lokaler og næringshager kan tenkes å ha en påvirkning på stedets attraktivitet for bedrift. Hytter og overnattingskapasitet kan tenkes å påvirke et steds besøksattraktivitet.

Ameniteter er et begrep som favner over mange ulike typer av tilbud, goder og tjenester som bidrar til å gjøre et sted mer attraktivt. Amenitetene kan være knyttet til fysiske og naturgitte egenskaper eller til offentlige og kommersielle tilbud og tjenester. Kommunens tjenester representerer mange av amenitetene, og kommunene kan dermed påvirke mange ameniteter direkte. Kommunen kan også påvirke og stimulere til ameniteter i privat regi, både de kommersielle og de som er knyttet til frivillig sektor. Barnehager og skoler er eksempler på ameniteter som kan tenkes å påvirke et steds bostedsattraktivitet. Ameniteter som kan tenkes å påvirke et steds bedriftsattraktivitet er f.eks. forretningstjenester og servicenivå i kommunen. Ameniteter som kan tenkes å påvirke et steds besøksattraktivitet er naturherligheter, kulturtilbud og idrettstilbud.

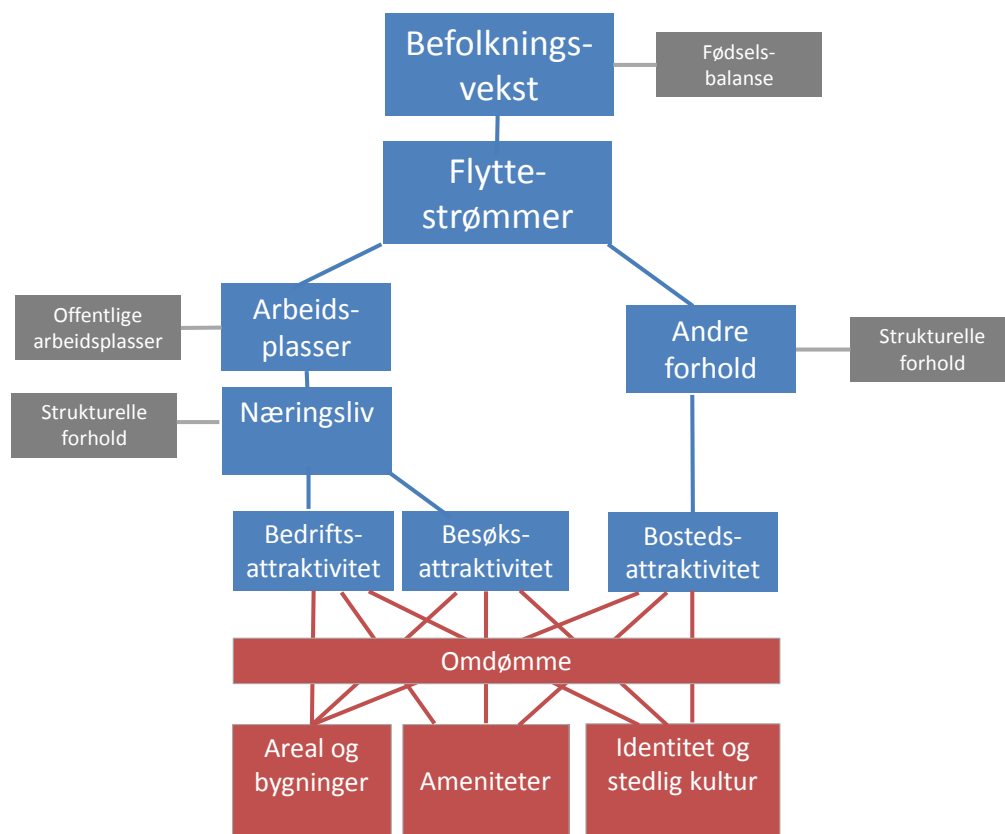
Omdømmet til et sted kan også tenkes å ha en betydning for attraktiviteten. Steder kan også markedsføres og selges aktivt til potensielle innflyttere eller næringsetablerere. Branding og stedsmarkedsføring har vært et populært virkemiddel de siste årene, med teknikker hentet fra markedsføringsfaget.

Identitet og stedlig kultur kjennetegnes av kvaliteten på relasjoner mellom mennesker og institusjoner, og også emosjonelle forhold og tilknytning til stedet. Innovasjonsklima og samarbeid mellom næringsliv og kommune kan tenkes å påvirke et steds bedriftsattraktivitet. Gjestfrihet og destinasjonsutvikling kan tenkes å påvirke et steds besøksattraktivitet. Lokal identitet og samarbeidsånd kan tenkes å påvirke bostedsattraktiviteten. Slike forhold kan ha stor betydning for evnen til forandring og utvikling.

Den nøyaktige sammenhengen mellom de mange attraktivitetsfaktorene og attraktiviteten er ikke kjent. Mange av faktorene er også vanskelige å måle og analysere kvantitativt. Det er heller ikke gitt at det finnes generelle sammenhenger som virker likt på alle steder. Alle steder har unike trekk, som kan ha betydning for hva som virker sterkest for attraktiviteten.

1.4 En helhetlig modell

Når vi har skilt strukturelle faktorer fra attraktivitet og kartlagt noen faktorer som kan tenkes å påvirke attraktiviteten, får vi en helhetlig modell for et steds utvikling. Figuren under viser det samme som Attraktivitetspyramiden, men her er hvert hjørne i pyramiden mer nøyaktig spesifisert og tilrettelagt for empirisk analyse. Under samler vi alt vi har gått gjennom så langt i én figur.

Figur 7: Attraktivitetsmodellen II

Endringer i befolkning og arbeidsplasser er knyttet sammen i modellen, og det skilles mellom strukturelle forhold, som ikke kan påvirkes lokalt, og attraktivitet, som kan påvirkes.

Vi kan regne ut om et sted har vært spesielt attraktivt for besøk, bedrift eller bosted. Attraktiviteten til et sted kan påvirkes gjennom å påvirke stedets kvalitet, som kjennetegnes av summen av en rekke faktorer, som kan kategoriseres i de fire kategoriene *omdømme*, *areal og bygninger*, *ameniteter* og *identitet og stedlig kultur*. Innholdet i de fire kategoriene kan variere etter hvilken type attraktivitet som skal påvirkes.

Denne modellen kan legges til grunn for å analysere utviklingen av steder, for prognoser og scenarier, og den kan brukes som redskap for strategivikling.

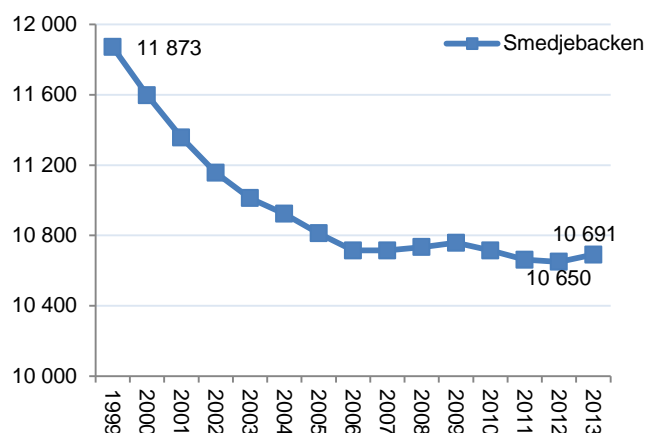
2. Befolkning

Befolkningsutviklingen er den mest betydningsfulle indikatoren for regional utvikling. Befolkningsutviklingen oppsummerer totaliteten i den regionale utviklingen, og er et resultat av vekst i arbeidsplasser i privat og offentlig virksomhet, attraktivitet og beliggenhet.

2.1 Folketallet

Ved utgangen av 2013 var det 10 691 innbyggere i Smedjebacken. Det er en oppgang på 41 personer fra året før.

Ved tusenårsskiftet var det 11 873 innbyggere i Smedjebacken. Det har vært en jevn nedgang til og med 2006. Etter 2006 har befolkningsutviklingen jevnet seg ut.

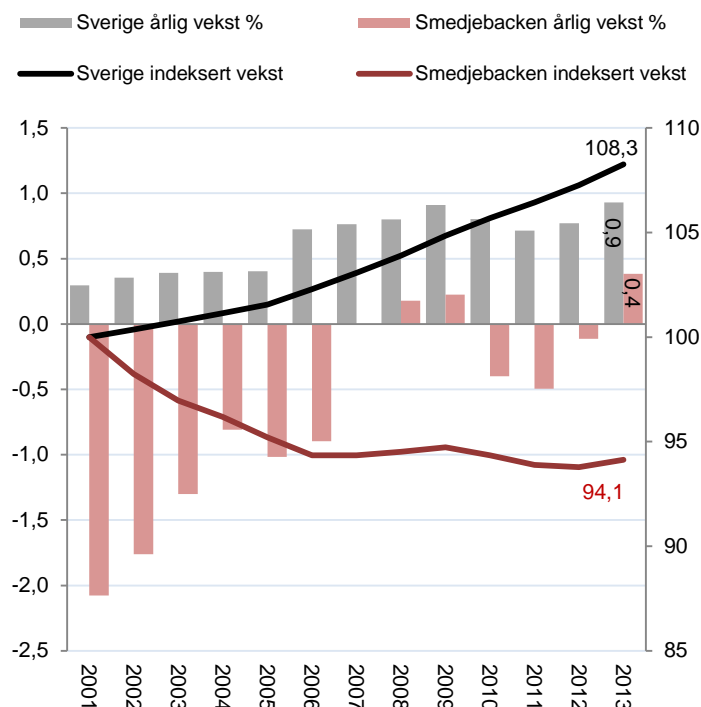
Figur 8: Folketallet i Smedjebacken ved utgangen av hvert år.

I figur 9 viser stolpene den årlige befolkningsveksten i Smedjebacken og Sverige i perioden mellom 2001 og 2013. Linjene viser den indekserte veksten, der antallet i 2001 er satt til å være lik 100.

På begynnelsen av 2000-tallet var den årlige befolkningsnedgangen i Smedjebacken sterk. Den var på over 2 prosent av folketallet i 2001. Deretter har den avtatt, og i 2008 og 2009 var den årlige befolkningsveksten positiv. Så var den negativ i noen år igjen. I løpet av 2013 økte befolkningen i Smedjebacken med 0,4 prosent.

Sverige hadde en årlig befolkningsvekst på litt under 0,5 prosent av folketallet frem til 2006. Etter 2006 var den årlige veksten på over 0,5 prosent. I løpet av 2013 økte befolkningen i Sverige med 0,9 prosent.

Av linjene ser vi at befolkningen i Smedjebacken har blitt redusert med 5,9 prosent i perioden mellom 2001 og 2013. Befolkningen i Sverige har økt med 8,3 prosent i samme periode.

Figur 9: Stolpene viser den årlige befolkningsveksten i prosent av folketallet. Verdiene er vist på venstre akse. Linjene viser den indekserte veksten der folkemengden i 2001 er indeksert til å være lik 100.

2.2 Befolkningsutviklingen i Norge og Sverige – Hedmark og Dalarna

Til høyre ser vi den indekserte befolkningsutviklingen i Norge, Sverige, Hedmark og Dalarna.

Fra utgangen av 2001 til utgangen av 2013 har Norges befolkning økt med 12,9 prosent. Sveriges befolkning har økt med 8,3 prosent.

Befolkningen i Hedmark har økt med 3,4 prosent, mens befolkningen i Dalarna verken har vokst eller blitt redusert.

Befolkningsutviklingen i Hedmark og Dalarna har vært svakere enn veksten i sine respektive land.

2.3 Befolkningsutviklingen i kommunene i Attraktivitetsprosjektet

Figuren til høyre viser den indekserte befolkningsutviklingen i de fem kommunene i Attraktivitetsprosjektet.

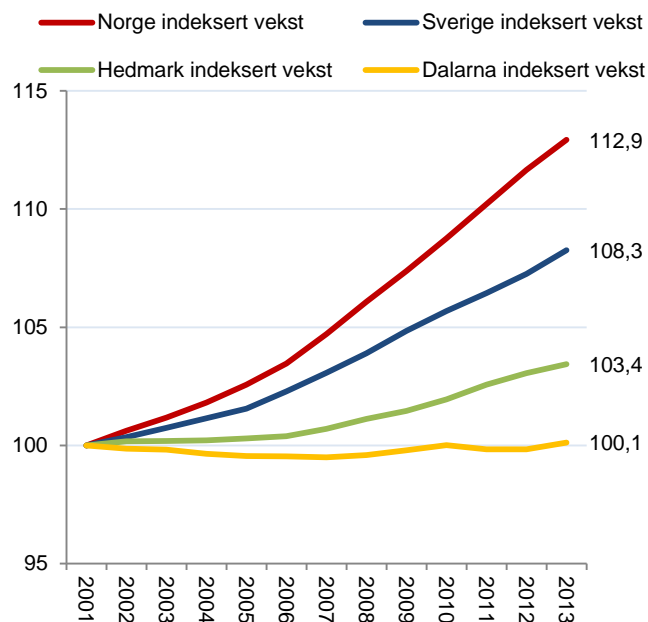
Ingen av kommunene i Attraktivitetsprosjektet har hatt befolkningsvekst.

Säter har hatt den minst dårlige utviklingen. Folkemengden har blitt redusert med 2,5 prosent.

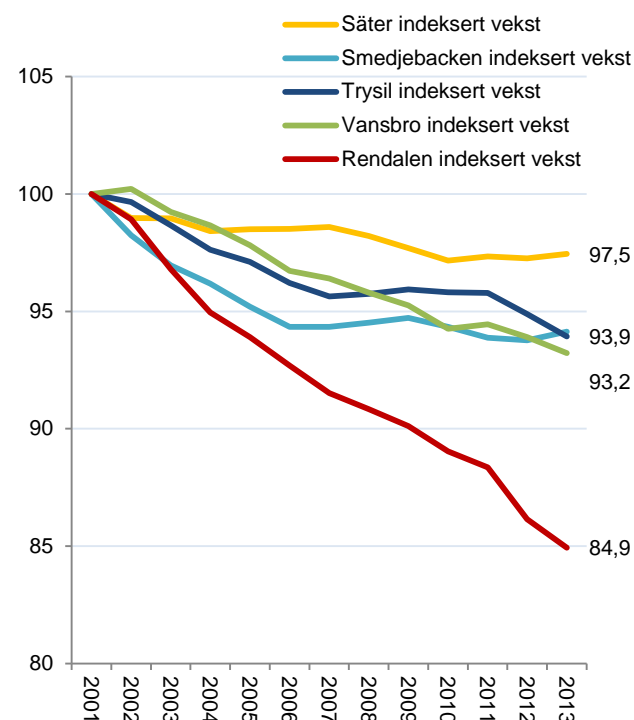
Utviklingen i Trysil og Smedjebacken er ganske lik. I en stund hadde Smedjebacken dårligere utvikling enn Trysil, men ved utgangen av 2013 hadde begge kommunene en nedgang på 6,1 prosent sammenliknet med folketallet tolv år før.

Vansbro har hatt en litt svakere utvikling enn Trysil og Smedjebacken.

Det er Rendalen som har hatt den dårligste befolkningsutviklingen. Fra utgangen av 2001 til utgangen av 2013 har befolkningen i Rendalen blitt redusert med 15,1 prosent.

Figur 10: Den indekserte befolkningsveksten i Norge, Sverige, Hedmark og Dalarna. Tallene for Sverige er målt 31. desember i inneværende år, mens tallene for Norge er målt 1. januar året etter.

Figur 11: Indeksert befolkningsutvikling i kommunene i Attraktivitetsprosjektet. Tallene for Sverige er målt 31. desember inneværende år, mens tallene for Norge er målt 1. januar året etter.

2.4 Befolkningsutviklingen i Smedjebacken dekomponert

I figur 12 ser vi de årlige befolkningsendringene i Smedjebacken i absolutte tall brutt ned på de tre komponentene fødselsoverskudd, netto innenlands flytting og netto innvandring.

Det er netto innenlands flytting som har stått for mesteparten av befolkningsnedgangen i Smedjebacken i perioden frem til 2006. Det ser derimot ut som om denne negative trenden har stoppet opp. I 2013 var den innenlandske nettoflyttingen positiv. Det var 529 personer som flyttet fra Smedjebacken til en annen kommune i Sverige, og 525 personer som flyttet fra en annen kommune i Sverige til Smedjebacken. Den innenlandske nettoflyttingen var på 4 personer.

Fødselsbalansen har vært negativ hvert år siden 2000, men den har utgjort et beskjedent bidrag til befolkningsendringene.

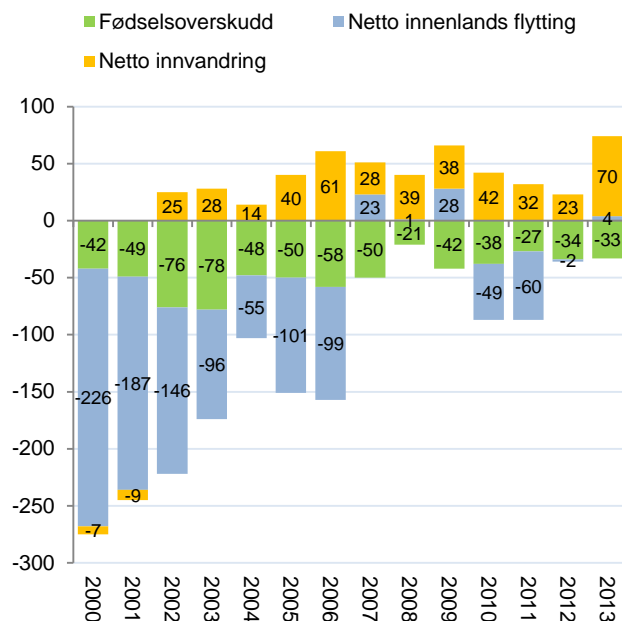
Nettoinnvandringen har vært positiv siden 2002. I 2013 var det 97 personer som flyttet til Smedjebacken fra utlandet, mens det var 27 personer som forlot Smedjebacken til fordel for utlandet. Nettoinnvandringen var på 70 personer.

2.5 Befolkningsutviklingen dekomponert, i prosent av folketallet

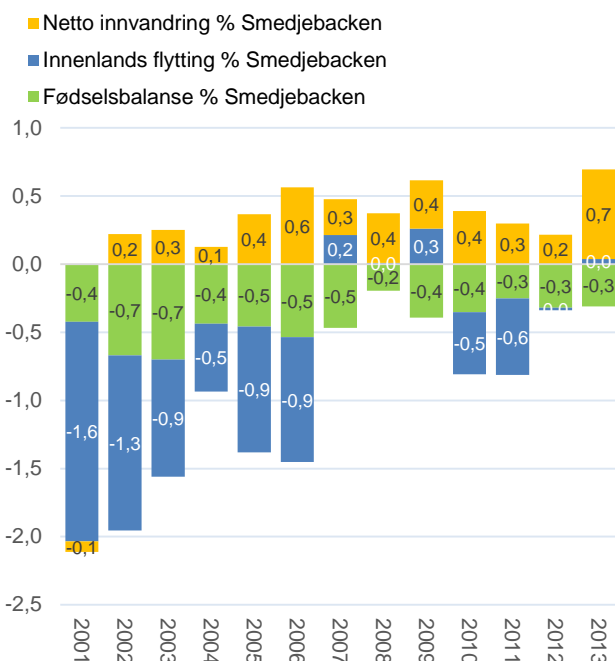
Figuren til høyre viser det samme som i figuren over, men som prosentvis andel av folketallet.

Mens den innenlandske flyttingen var dominerende for befolkningsnedgangen tidlig på 2000-tallet, er det innvandringen som står for den største delen av befolkningsøkningen i dag.

Den negative fødselsbalansen tilsvarte en nedgang på 0,3 prosent av folketallet, mens innvandringen bidro med en øking tilsvarende 0,7 prosent av folketallet i 2013.

Figur 12: Befolkningsendringer i Smedjebacken i absolutte tall, dekomponert.

Figur 13: Årlig prosentvis befolkningsendring i Smedjebacken dekomponert i innvandring, innenlands flytting og fødselsbalanse.

2.6 Befolkningsutviklingen i Sverige i prosent av folketallet

Det kan være interessant å se hvordan befolkningsutviklingen i Sverige har vært dekomponert i samme periode. Videre i analysen vil vi se på forskjellen mellom utviklingen i Smedjebacken og utviklingen på landsbasis, så her tar vi en titt på Sveriges utvikling, for å bedre kunne forstå hvordan Smedjebacken kommer ut i forhold til landsgjennomsnittet.

Det er nettoinnvandringen som har stått for størsteparten av befolkningsveksten i Sverige de siste tolv årene. Siden 2006, har nettoinnvandringen bidratt til en årlig befolkningsvekst på mellom 0,5 og 0,7 prosent. I 2013 var nettoinnvandringen til Sverige på 0,7 prosent. Dette tilsvarer 65 139 personer.

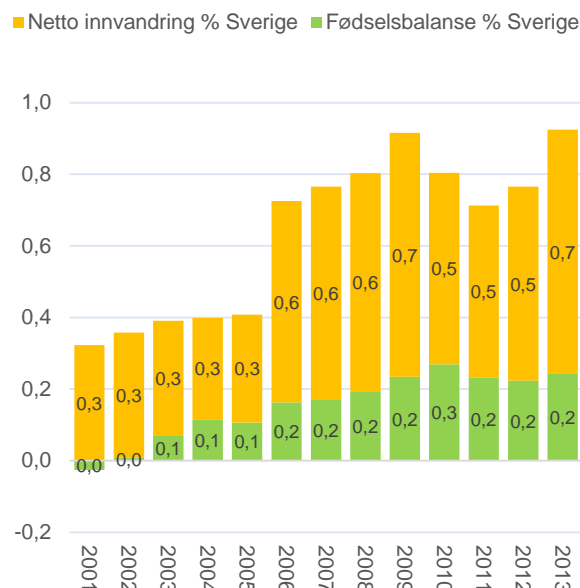
Siden 2002 har fødselsbalansen i Sverige bidratt positivt til befolkningsutviklingen, men ikke i like stor grad som innvandringen har gjort. Fødselsoverskuddet har bidratt til en årlig vekst tilsvarende 0,2 - 0,3 prosent av folketallet siden 2006.

2.7 Smedjebacken, relativ utvikling

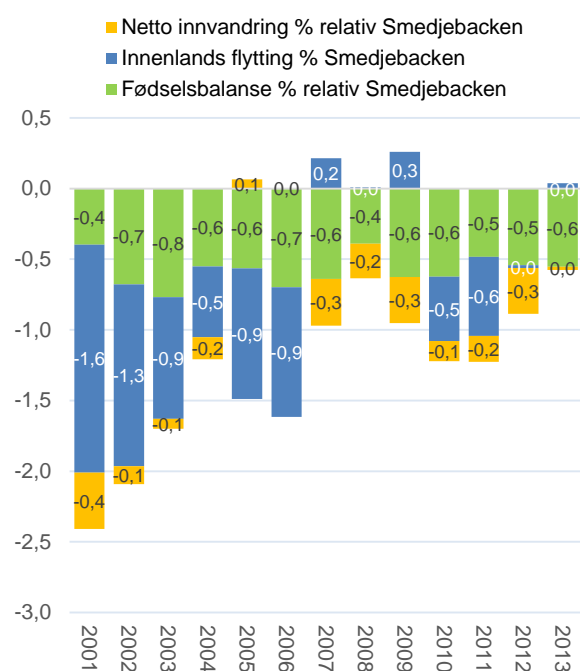
Figuren til høyre viser differansen mellom utviklingen i Smedjebacken (figur 13 på forrige side) og utviklingen nasjonalt (figuren over).

Selv om nettoinnvandringen til Smedjebacken har vært positiv siden 2002, har den vært lavere enn det nettoinnvandringen har vært på landsbasis.

Fødselsbalansen har vært lavere enn fødselsbalansen nasjonalt hvert år siden 2001. Det er fødselsbalansen som utgjør den største forskjellen mellom utviklingen i Smedjebacken og utviklingen nasjonalt.

Figur 14: Årlig prosentvis endring i befolkningen i Sverige dekomponert i fødselsbalanse og netto innvandring.

Figur 15: Differanse mellom prosentvis dekomponert utvikling i Smedjebacken og prosentvis dekomponert utvikling i Sverige.

2.8 Relativ flytting

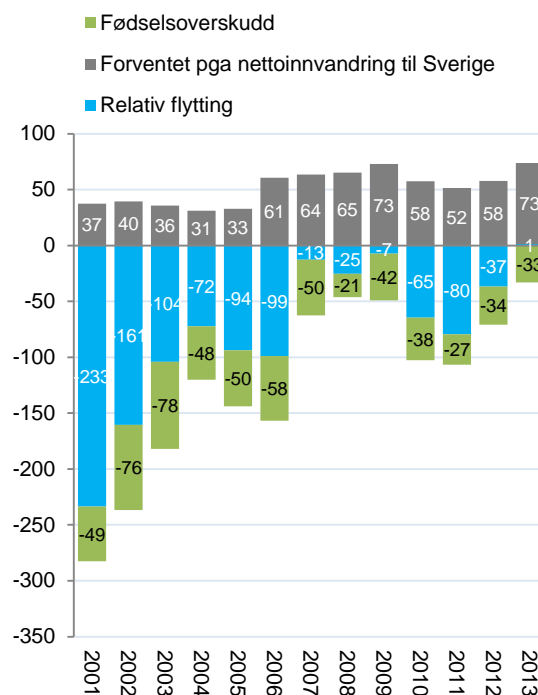
Videre i denne analysen vil vi fokusere på det vi kaller for *relativ flytting*. Relativ flytting er nettoflyttingen til kommunen, både innenlands og utenlands, fratrukket nettoflyttingen på landsbasis (dvs. nettoinnvandringen nasjonalt). På forrige side så vi at nettoinnvandringen til Sverige var på 0,7 prosent av folketallet i 2013. Dersom denne innvandringen hadde fordelt seg likt på alle kommunene i Sverige (og dersom man samtidig hadde antatt at det ikke forekom noe innenlands flytting), ville alle kommuner i Sverige forvente en nettoinnflytting på 0,7 prosent i 2013. Det er denne generelle nettoinnvandringen vi ønsker å justere for. Derfor ser vi på den totale nettoflyttingen til kommunen, og trekker fra den totale nettoflyttingen på landsbasis. Den relative flyttingen blir da nettoflytting som ikke skyldes generell nettoinnvandring på landsbasis.

I 2013 var det til sammen 626 personer som flyttet til Smedjebacken, mens det var 552 personer som flyttet ut av kommunen. Dette inkluderer innvandring og innenlands flytting. Nettoflyttingen var på 74 personer. Dette tilsvarer en endring på 0,7 prosent av folketallet (Folketallet i Smedjebacken var 10 650 ved utgangen av 2012.)

Den relative flyttingen, differansen mellom nettoflyttingen i kommunen, og nettoflyttingen på landsbasis, var omtrent lik null prosent i Smedjebacken i 2013.

Relativ flytting

= $Nettoflytting_{Smedjebacken} - Nettoflytting_{Sverige}$

Figur 16: «Forventet» nettoflytting generell nettoinnvandring til Sverige, fødselsbalanse og relativ flytting i absolutte tall.

Dersom nettoinnvandringen til Sverige hadde fordelt seg likt mellom alle kommunene, ville Smedjebacken kunne ha forventet en nettoflytting på 73 personer i 2013. Nettoflyttingen var derimot på 74 personer, så den relative flyttingen var på

$$74 - 73 = 1 \text{ person i 2013.}$$

I figuren over viser de grå stolpene den forventede nettoflyttingen på grunn av generell nettoinnvandring på landsbasis. De blå stolpene viser den relative flyttingen. Den relative flyttingen har hatt en betydelig forbedring siden begynnelsen av 2000-tallet.

2.9 Relativ flytting i prosent av befolkningen

Videre i denne rapporten vil vi fokusere spesielt på den relative flyttingen som prosentvis andel av folketallet.

På begynnelsen av 2000-tallet tapte Smedjebacken mer enn 2 prosent av folketallet årlig på grunn av at flyttebalansen til kommunene var svakere enn gjennomsnittet for Sverige. Den negative trenden har snudd, og i 2013 var flyttebalansen i Smedjebacken lik flyttebalansen nasjonalt.

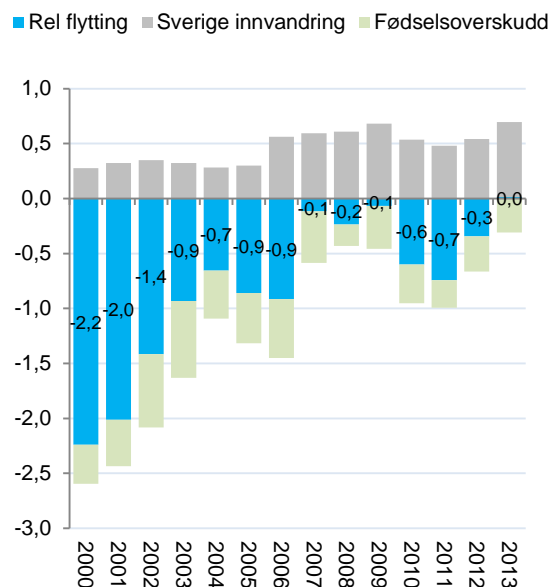
Det er denne relative flyttingen som vil være en overordnet størrelse som vi skal forsøke å forklare i denne rapporten. Den relative nettoflyttingen er et resultat av ulike strukturelle forhold og Smedjebackens attraktivitet, og i fortsettelsen skal vi analysere hvor mye av den relative flyttingen som skyldes strukturelle forhold og hvor mye som skyldes kommunens attraktivitet.

2.10 Relativ flytting i Dalarna

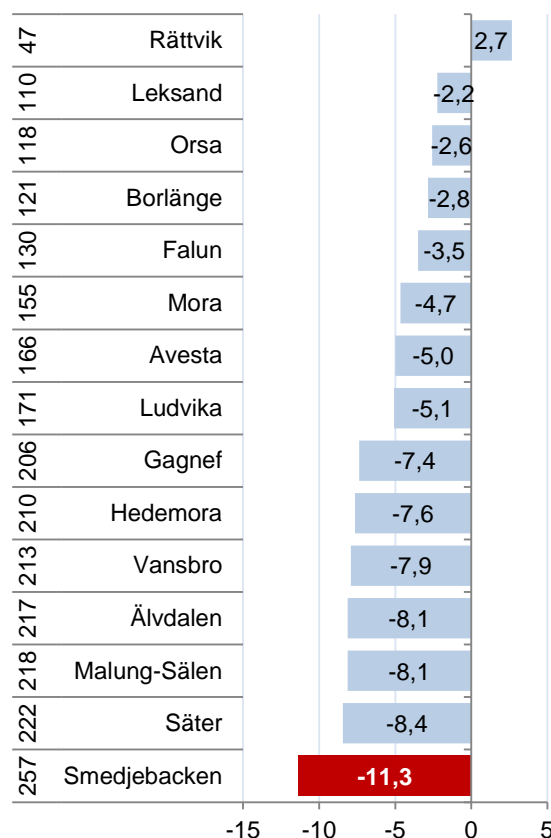
Figuren til høyre viser hvordan den relative flyttingen har vært i kommunene i Dalarna siden 2000.

I Dalarna er det bare én kommune, Rättvik, som har en positiv relativ nettoflytting. Alle de andre kommunene har en negativ relativ nettoflytting. Kommuner som Leksand, Orsa, Borlänge og Falun har likevel en rangering som er over middels av svenske kommuner. De store byene har stor netto innflytting på bekostning av andre kommuner, og derfor vil flertallet av kommunene få en negativ relativ nettoflytting. Det er et uttrykk for sentraliseringen.

I perioden mellom 2002 og 2012 har Smedjebacken hatt den laveste relative flyttingen i Dalarna. Smedjebacken rangeres som nummer 257 blant Sveriges 290 kommuner. Hvis man hadde sammenliknet utviklingen de siste fem årene, ville kanskje Smedjebacken fått en høyere rangering, siden den relative flyttingen har blitt kraftig forbedret de siste årene.

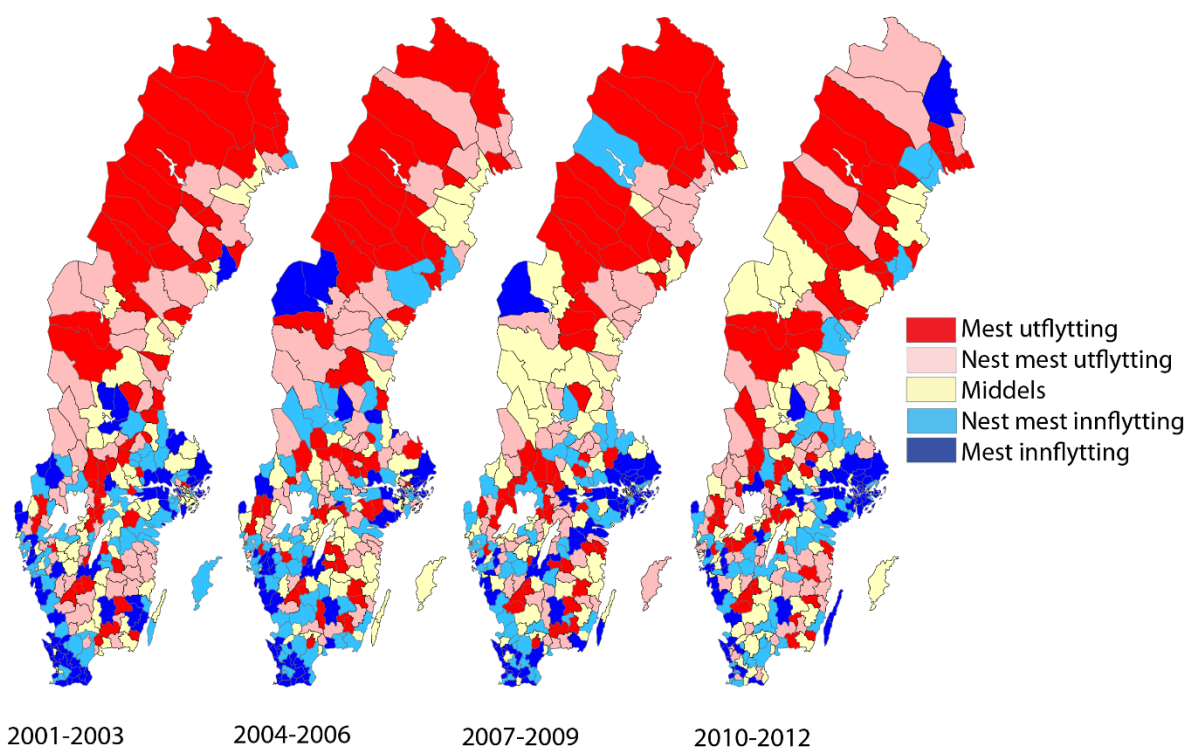
Figur 17: Relativ flytting og fødselsbalanse som prosentvis andel av befolkningen. De grå stolpene viser Sveriges nettoinnvandring i prosent av befolkningen

Figur 18: Relativ nettoflytting i kommunene i Dalarna etter 2000. Kommunens rangering i forhold til de 290 kommunene i Sverige er vist til venstre.

2.11 Regionale mønstre i Sverige

I kartene under har vi illustrert mønstrene i nettoutflyttingen til kommunene i Sverige i fire påfølgende treårsperioder.

Figur 19: Nettoutflytting i kommunene i Sverige i de fire siste treårsperiodene.

Kommunene er delt inn i fem grupper med like mange kommuner i hver. De mørkeblå er den femtedelen av kommunene som har hatt størst netto innflytting i perioden. Kommuner med høy innflytting har i stor grad vært konsentrert til kysten mellom Strömstad og Trelleborg i alle periodene, samt i området rundt Stockholm.

De røde er kommuner med høyest netto utflytting. Det er en konsentrasjon av kommuner med høy utflytting i nord i alle periodene.

Mønstrene har vært ganske stabile gjennom de fire periodene.

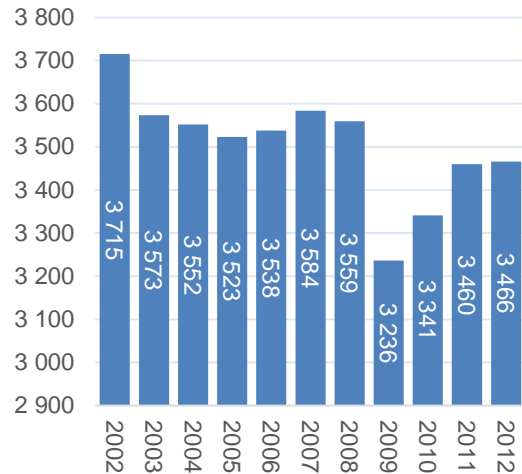
3. Arbeidsplassvekst

Arbeidsplassutviklingen er en viktig indikator for regional utvikling, og er kanskje den mest sentrale forklaringsfaktoren for flyttemønstrene.

3.1 Antall arbeidsplasser

I 2012 var det registrert 3 466 personer som hadde sitt arbeidssted i Smedjebacken. Antallet arbeidsplasser i 2012 er ganske likt antallet året før.

Det var en nedgang i antall arbeidsplasser fra 2002 til 2003. Deretter holdt antallet seg ganske stabilt frem til finanskriseåret 2008. Det var en ganske sterk nedgang i 2009, men vekst igjen året etter.

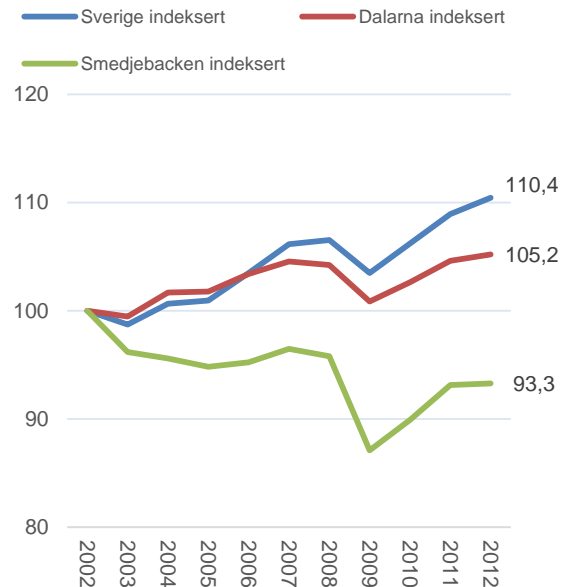
Figur 20: Antall arbeidsplasser i Smedjebacken fra 2002 til 2012. Alle sektorer.

3.2 Indeksert arbeidsplassvekst

Figuren ved siden av viser den indekserte arbeidsplassveksten i Smedjebacken, Dalarna og Sverige. Antallet arbeidsplasser i 2002 er indeksert til å være lik 100.

Fra 2002 til 2012 har antall arbeidsplasser i Sverige økt med 10,4 prosent. Arbeidsplassveksten i Dalarna i samme periode har vært på 5,2 prosent. Det var arbeidsplassnedgang mellom 2008 og 2009, men veksten tok seg opp igjen etter 2009 både på lands- og fylkesbasis.

Fra 2002 til 2012 har antallet arbeidsplasser i Smedjebacken blitt redusert med 6,7 prosent.

Figur 21: Indeksert arbeidsplassvekst, alle sektorer, fra 2002 til 2012, Smedjebacken, Dalarna og Sverige.

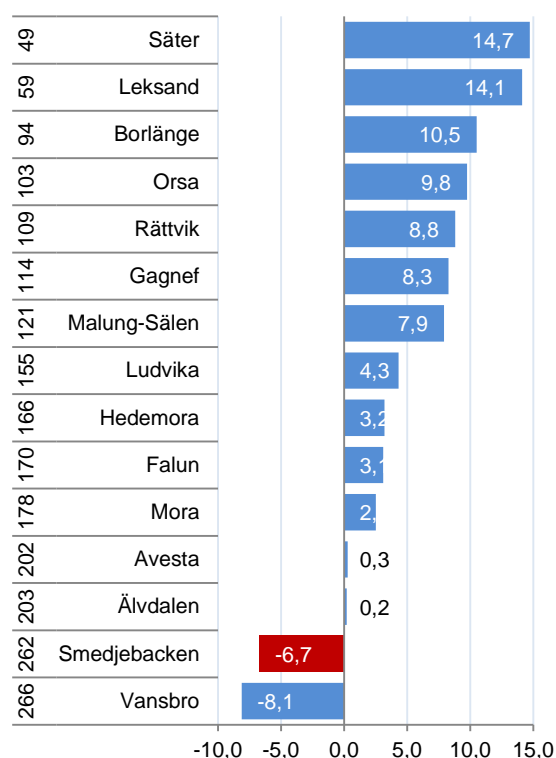
3.3 Arbeidsplassvekst i kommunene i Dalarna

Figuren til høyre viser hvordan arbeidsplassveksten har vært i kommunene i Dalarna fra 2002 til 2012. Rangeringen blant Sveriges 290 kommuner med hensyn til vekst er angitt ved siden av kommunenavnet.

Säter og Leksand har hatt en arbeidsplassvekst på over 14 prosent. Dette rangerer kommunene som nummer 49 og 59 blant Sveriges kommuner. Videre har veksten i Borlänge, Orsa, Rättvik, Gagnef og Malung-Sälen vært høyere enn fylkessnittet. Veksten i Säter, Leksand og Borlänge har også vært over landsgjennomsnittet.

I Dalarna er det bare Vansbro som har hatt en svakere arbeidsplassutvikling enn Smedjebacken.

Veksten i Smedjebacken er rangert som nummer 262. Det betyr at det er 261 kommuner som har hatt en bedre arbeidsplassvekst i samme periode, og 28 kommuner som har hatt en svakere arbeidsplassutvikling.

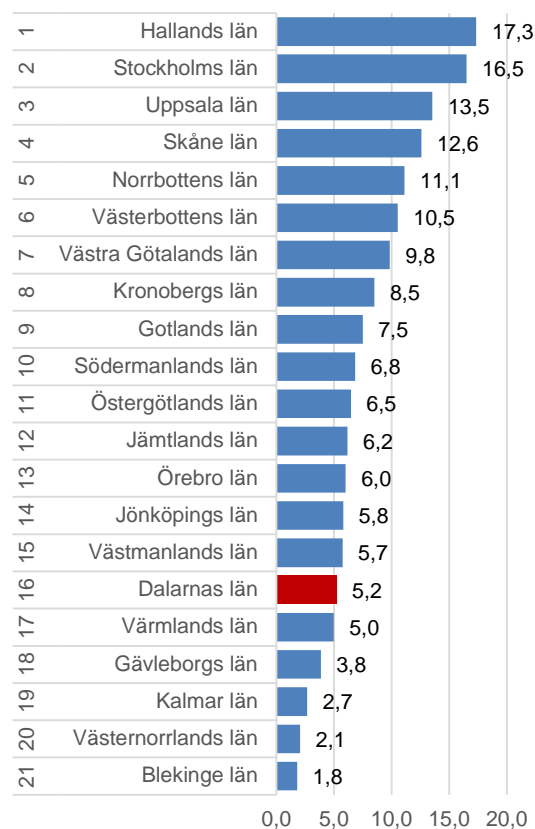

Figur 22: Arbeidsplassvekst i prosent fra 2002 til 2012, alle sektorer, i kommunene i Dalarna.

3.4 Arbeidsplassveksten i länen

Det kan også være interessant å se hvordan Dalarna er rangert blant de andre fylkene i Sverige. Figur 23 viser arbeidsplassutviklingen i de enkelte länen fra 2002 til 2012. Rangeringen er angitt til venstre for lännavnet. Arbeidsplassveksten til Dalarna er rangert som nummer 16 blant de 21 länen.

Mens seks av länen har hatt en arbeidsplassvekst som er høyere enn veksten nasjonalt, har de øvrige femten länen hatt en utviklingen som er dårligere enn landsgjennomsnittet.

Figur 23: Arbeidsplassveksten i länen i Sverige fra 2002 til 2012.

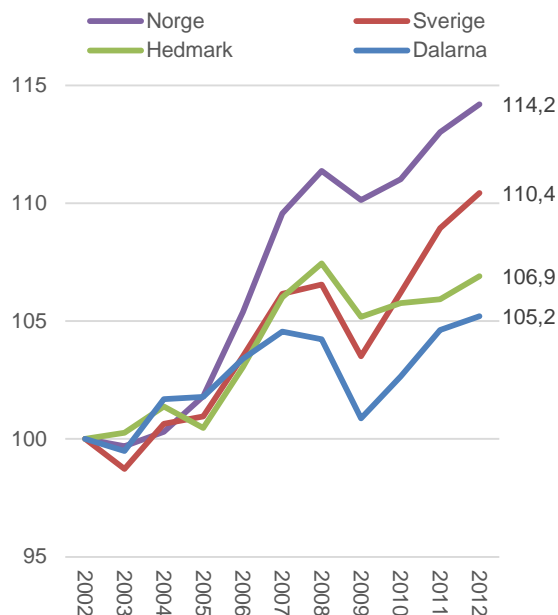
3.5 Norge og Sverige – Hedmark og Dalarna

Det kan være interessant å sammenlikne utviklingen i Sverige med utviklingen i Norge i samme periode, og utviklingen i Hedmark med utviklingen i Dalarna.

Figuren til høyre viser den indekserte veksten, der antall arbeidsplasser i 2002 er satt til å være lik 100.

Fra 2002 til 2012 har det vært en sysselsettingsvekst på 14,2 prosent i Norge. Sverige har, som vi så tidligere, hatt en sysselsettingsvekst på 10,4 prosent i samme periode.

Både Hedmark og Dalarna har en vekst som ligger under snittet til sine respektive land. Arbeidsplassveksten i Hedmark har vært på 6,9 prosent. Veksten har vært omtrent halvparten så sterk som veksten nasjonalt. Veksten i Dalarna har også vært omtrent halvparten så sterk som veksten i Sverige.

Figur 24: Indeksert arbeidsplassutvikling i Norge, Sverige, Hedmark og Dalarna fra 2002 til 2012. Antallet arbeidsplasser i 2002 er indeksert til å være lik 100.

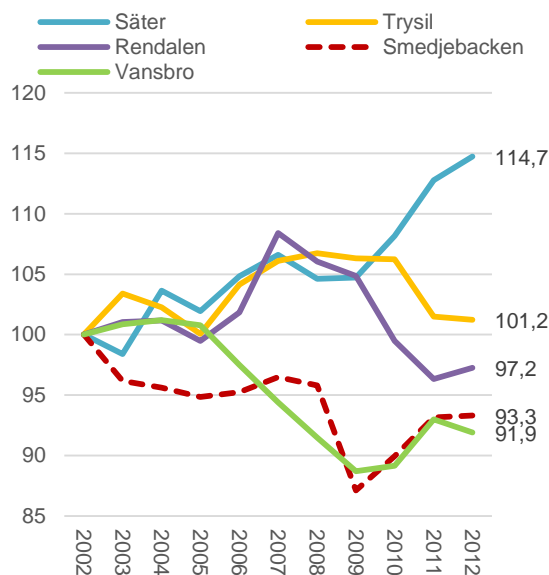
3.6 Utviklingen i kommunene

Figur 25 viser arbeidsplassutviklingen i kommunene i Attraktivitetsprosjektet.

Veksten i Säter har vært litt høyere enn veksten nasjonalt i Norge.

Trysil har hatt en vekst på 1,2 prosent, mens Rendalen har hatt en nedgang på 2,8 prosent.

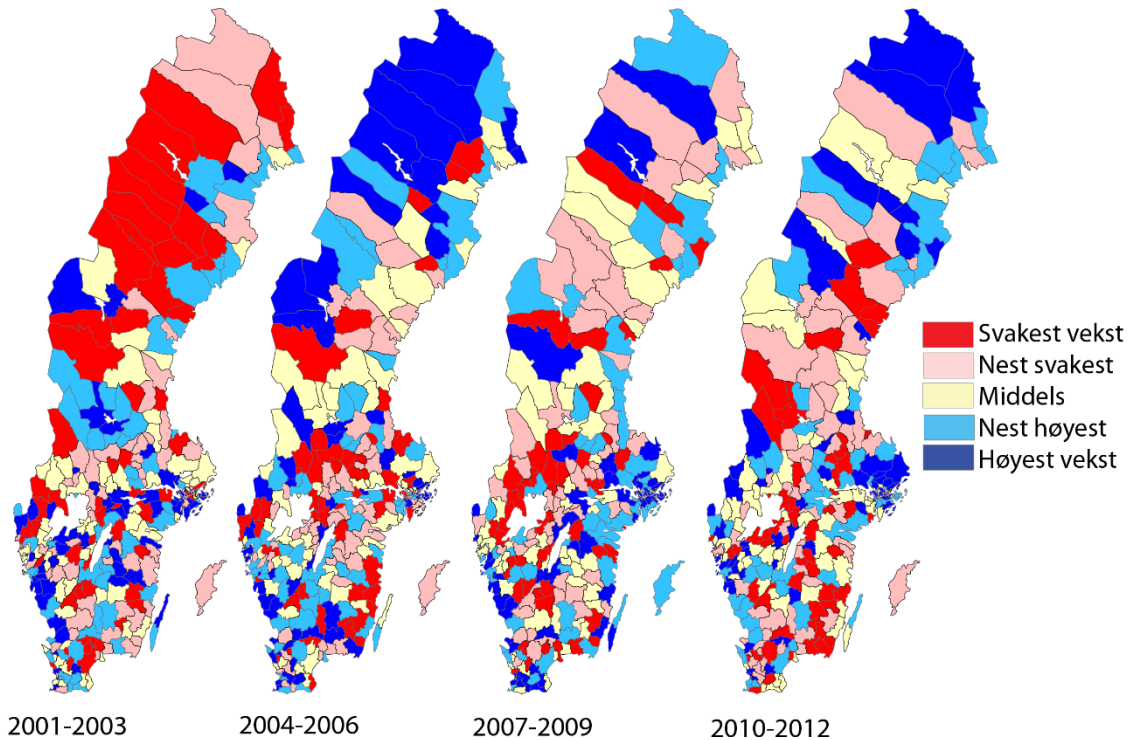
Av kommunene i Attraktivitetsprosjektet er det Smedjebacken og Vansbro som har hatt svakest arbeidsplassutvikling.

Figur 25: Indeksert arbeidsplassvekst i de fem kommunene i attraktivitetsprosjektet fra 2002 til 2012. Antall arbeidsplasser i 2002 er indeksert til å være lik 100.

3.7 Regionale mønstre i arbeidsplassvekst

I kartene under har vi illustrert mønstrene i arbeidsplassvekst i kommunene i Sverige i de fire siste treårsperiodene som vi har tall for.

Figur 26: Arbeidsplassvekst i kommunene i de fire siste treårsperiodene. Kommunene er delt inn i fem grupper med farger i henhold til relativ arbeidsplassvekst.

Det er ikke lett å se klare mønstre når det gjelder arbeidsplassveksten i Sverige. Det er ganske store forskjeller mellom de ulike periodene, og det er ingen områder som har stabilt høyere arbeidsplassvekst i alle periodene. Vi så i kartene for nettoflytting at det var stor utflytting i fra kommunene lengst i nord, men her ser vi at mange av kommunene i nord har hatt sterk arbeidsplassvekst i flere av periodene. Sentraliseringen av befolkningen gjennom flytting til sentrale strøk synes dermed ikke å være forårsaket av forskjeller i arbeidsplassvekst. Dermed kan det synes som om sentraliseringen skyldes bostedspreferanser. Det er den samme tendensen som i Norge, der arbeidsplassveksten er jevnt fordelt i landet, mens nettoflyttingen går fra mindre sentrale til de mest sentrale områdene, spesielt i og rundt de største byene.

4. Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon

Et svært viktig forhold for alle kommuner er hvordan arbeidsmarkedet i kommunen er integrert med arbeidsmarkedet utenfor kommunen. Dette kommer til uttrykk gjennom ut- og innpendling til andre kommuner som er innenfor praktisk pendlingsavstand.

4.1 Pendling i Dalarna

Tabellen under viser andelen av den sysselsatte befolkningen i kommunene i Dalarna fordelt på kommunene de jobber i. Blå farge indikerer en høy andel, mens rød farge indikerer en lav andel.

Tabell 1: Prosentvis andel av den sysselsatte befolkningen i kommunene i Dalarna i 2012. Radene viser bostedskommune, mens kolonnene viser arbeidskommune, 2012. Verdien i siste rad er i prosent av antall arbeidsplasser på stedet. Verdiene i de øvrige radene er i prosent av sysselsettingen på stedet.

		Arbeidssted 2012															
		Vansbro	Malung-Sälen	Gagnef	Leksand	Rättvik	Orsa	Älvdalen	Smedjebacken	Mora	Falun	Borlänge	Säter	Hedemora	Avesta	Ludvika	Utenfor
Bosted 2012	Vansbro	82,0	2,9	1,8	0,8	0,2	0,1	0,0	0,2	1,2	1,6	2,5	0,0	0,2	0,0	1,3	5,2
	Malung-Sälen	2,0	87,6	0,0	0,3	0,1	0,1	0,4	0,1	1,6	0,5	1,2	0,0	0,0	0,1	0,1	5,8
	Gagnef	0,9	0,1	49,1	6,7	0,4	0,1	0,0	0,1	0,2	7,3	27,8	0,7	0,2	0,2	1,4	4,7
	Leksand	0,2	0,2	2,9	71,0	3,7	0,2	0,0	0,0	1,5	5,8	7,5	0,2	0,2	0,1	0,2	6,3
	Rättvik	0,1	0,3	0,5	8,6	66,2	0,7	0,2	0,1	5,7	7,8	2,5	0,1	0,2	0,0	0,1	7,0
	Orsa	0,2	0,4	0,0	0,5	1,2	56,7	1,5	0,0	29,9	1,2	0,9	0,0	0,2	0,0	0,2	6,9
	Älvdalen	0,1	2,1	0,1	0,2	0,3	0,8	77,3	0,0	11,9	1,0	0,7	0,0	0,1	0,1	0,1	5,2
	Smedjebacken	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	53,7	0,1	1,0	2,7	0,4	0,4	0,5	26,1	14,9
	Mora	0,2	0,9	0,0	0,9	1,2	3,6	2,1	0,1	83,2	1,6	1,1	0,1	0,1	0,0	0,1	4,8
	Falun	0,1	0,1	0,3	0,8	0,5	0,1	0,0	0,0	0,4	77,2	12,2	0,6	0,6	0,3	0,4	6,5
	Borlänge	0,1	0,1	0,9	0,9	0,1	0,1	0,0	0,2	0,1	11,3	77,7	1,8	0,8	0,3	1,3	4,4
	Säter	0,0	0,1	0,3	0,4	0,1	0,0	0,0	0,5	0,1	8,6	24,6	47,1	9,6	2,4	0,9	5,1
	Hedemora	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	3,5	5,3	5,0	71,2	6,9	0,3	7,3
	Avesta	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	1,2	1,7	0,6	4,0	81,2	0,1	11,0
	Ludvika	0,1	0,1	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	3,7	0,2	1,5	3,1	0,2	0,2	0,1	84,6	5,9
	Utenfor	2,9	13,1	2,0	4,4	3,2	2,4	3,0	5,9	3,3	4,7	4,0	2,7	5,5	12,0	5,6	

Av den sysselsatte befolkningen i Smedjebacken jobbet 53,7 prosent i samme kommune i 2012. 26,1 prosent av den sysselsatte befolkningen i Smedjebacken jobbet i Ludvika, mens 14,9 prosent jobbet i en kommune utenfor Dalarna.

3,7 prosent av den sysselsatte befolkningen i Ludvika jobbet i Smedjebacken i 2012. 0,5 prosent av den sysselsatte befolkningen i Säter jobbet i Smedjebacken i 2012. Av arbeidsplassene i Smedjebacken, var 5,9 prosent besatt av noen som bor utenfor Dalarna.

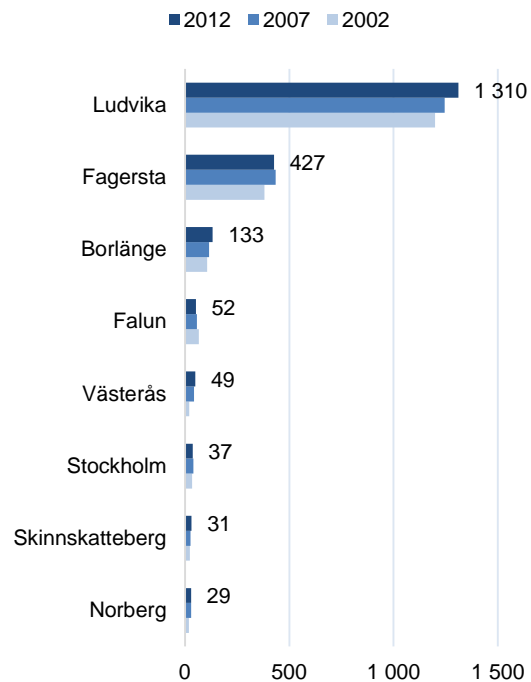
Graden av pendling ut av Smedjebacken er høyere enn graden av innpendling.

4.2 Utpendling

Figuren ved siden av viser antall personer som var bosatt i Smedjebacken, men som jobbet i en annen kommune i 2002, 2007 og 2012. De åtte kommunene som det pendles mest til er tatt med i figuren.

Det var 1 310 personer som pendlet fra Smedjebacken til Ludvika i 2012. Antallet har vært høyt siden 2002, og det har økt.

Det var 427 personer som pendlet til Fagersta og 133 som pendlet til Borlänge. Antallet som pendler til de øvrige kommunene er lite sammenliknet med antallet pendlere til Ludvika.

Figur 27: Antall pendlere til de kommunene som det pendles mest til fra Smedjebacken, 2002, 2007 og 2012.

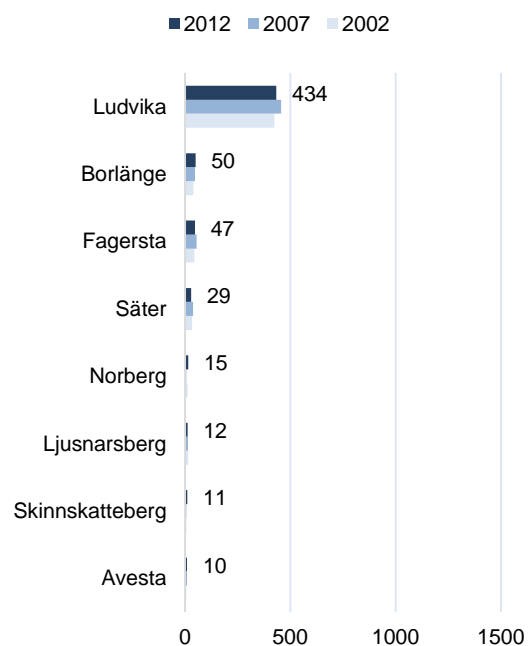
4.3 Innpendling

Figuren til høyre viser antall personer som er bosatt i en annen kommune, men som jobbet i Smedjebacken i 2002, 2007 og 2012. Skalaen er lik som i figuren over for å gjøre sammenlikningen mellom antall inn- og utpendlere enklere.

Det var 434 personer som var bosatt i Ludvika i 2012, som arbeidet i Smedjebacken.

Det var 50 personer som var bosatt i Borlänge som jobbet i Smedjebacken.

Det var lite pendling fra andre kommuner til Smedjebacken i 2012.

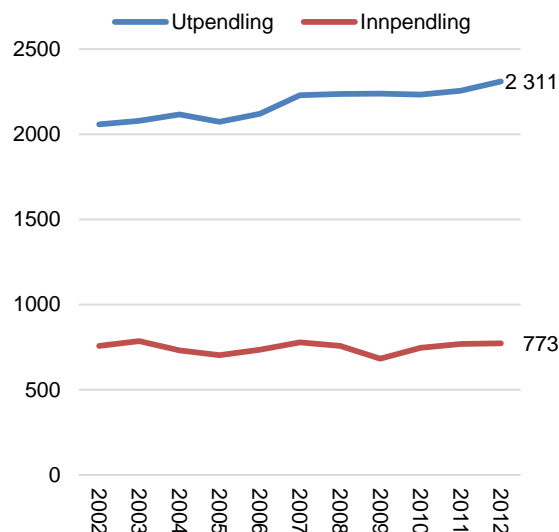
Figur 28: Antall pendlere fra de åtte kommunene det pendles mest fra til Smedjebacken, 2002, 2007 og 2012.

4.4 Samlet pendling

Figur 29 viser det totale antallet inn- og utpendlere til og fra Smedjebacken i perioden mellom 2001 og 2012.

Det var totalt 2 311 personer som pendlet fra Smedjebacken til en annen kommune i 2012. Antallet har vært ganske stabilt, men økt noe siden 2002.

Det var totalt sett 733 personer som pendlet til Smedjebacken i 2012. Antallet innpendlere har også vært stabilt over hele perioden.

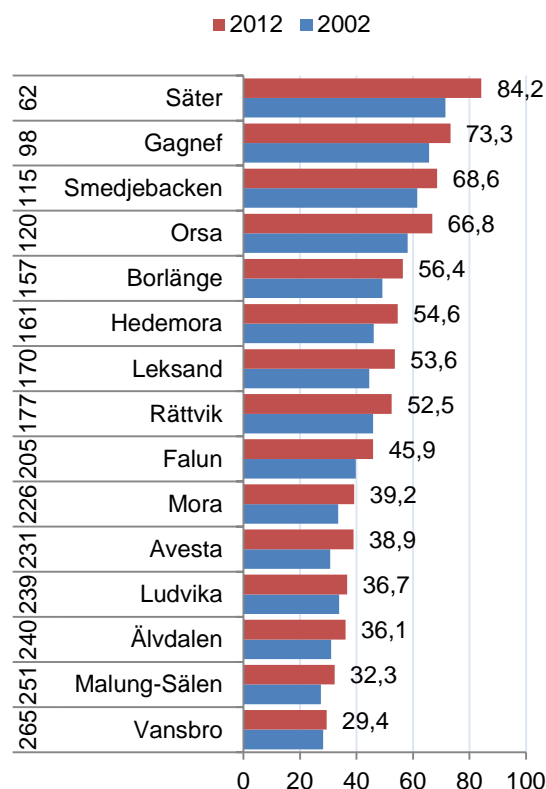
Figur 29: Totalt antall pendlere til og fra Smedjebacken fra 2002 til 2012.

4.5 Arbeidsmarkedsintegrasjon

Arbeidsmarkedsintegrasjonen er et mål på graden av pendling. Den måles ved å legge sammen den prosentvise andelen av arbeidsplassene på stedet som det pendles inn til med den prosentvise andelen av den sysselsatte befolkningen på stedet som pendler ut. På den måten kan man sammenlikne graden av pendling mellom kommunene i Sverige. Steder med gode pendlingsmuligheter får en fordel i form av økt nettoflytting. Rangeringen blant alle kommunene i Sverige er angitt ved siden av kommunenavnet i figuren.

Säter er kommunen med høyest grad av pendling i Dalarna, og rangerer som nummer 62 nasjonalt. Gagnef har også en høyere grad av pendling enn Smedjebacken.

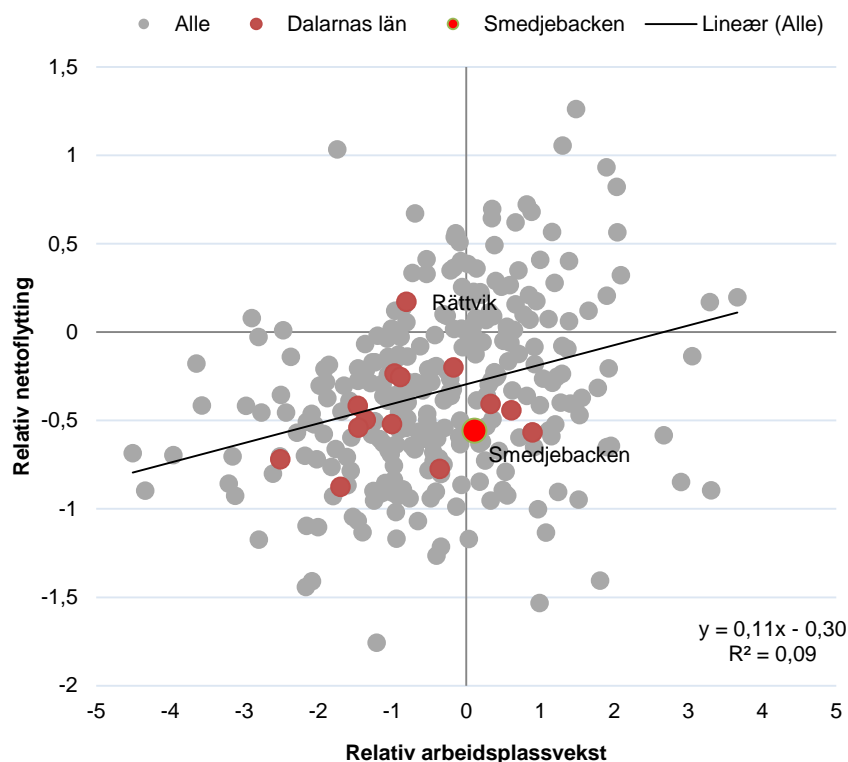
Graden av pendling i Smedjebacken er rangert som nummer tre i Dalarna og som nummer 115 nasjonalt.

Figur 30: Arbeidsmarkedsintegrasjonen i kommunene i Dalarna, 2002 og 2012.

5. Bostedsattraktivitet

Flytting og arbeidsplassvekst er de dominerende størrelsene for å beskrive regional utvikling. Det er åpenbart en sterk positiv sammenheng mellom et steds nettoflytting og den samlede arbeidsplassveksten. Andre forhold spiller imidlertid også inn. Et steds befolkningsstørrelse, pendlingsmuligheter og vekst i nabokommuner påvirker også flyttingen til et sted. Vi kaller dette for strukturelle flyttefaktorer. Steder som har unormalt høy flytting etter å ha justert for arbeidsplassveksten og de strukturelle flyttefaktorene har positiv bostedsattraktivitet.

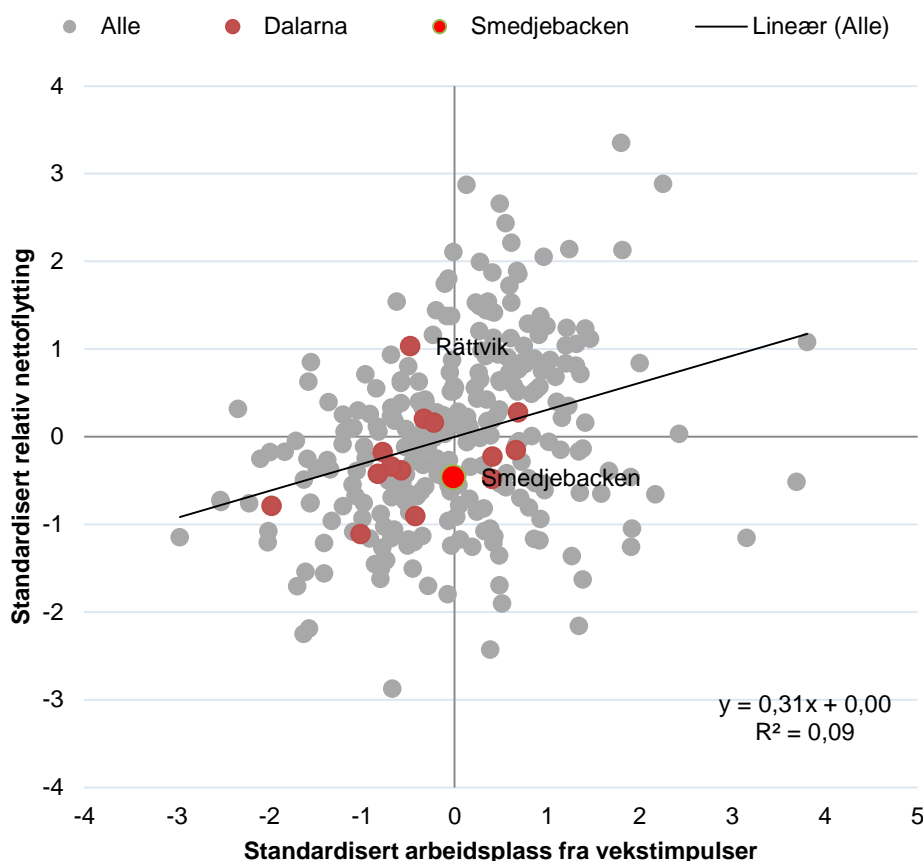
Figur 31: Sammenhengen mellom relativ arbeidsplassvekst og relativ nettoflytting i kommunene. Origo tilsvarer verdien på landsgjennomsnittet de siste tre årene. Tallene er et gjennomsnitt for perioden 2010-2012.

Først ser vi på sammenhengen mellom arbeidsplassveksten og den relative flyttingen. I figuren over er den relative arbeidsplassveksten satt opp mot den relative nettoflyttingen. Streken viser den statistiske sammenhengen mellom de to størrelsene, og representerer forventet nettoflytting, gitt arbeidsplassveksten. Konstantleddet er negativt. Det betyr at dersom arbeidsplassveksten er like høy som landsgjennomsnittet, vil et sted forvente en negativ relativ nettoflytting. Det er igjen et uttrykk for at de folkerike kommunene trekker til seg tilflyttere fra de små.

Arbeidsplassveksten i Smedjebacken har vært omtrent like høy som veksten nasjonalt i den siste treårsperioden. Den relative flyttingen har derimot vært lavere enn landsgjennomsnittet, og også lavere enn det som er forventet ut ifra arbeidsplassveksten.

5.1 Vekstimpulser - arbeidsplassvekst korrigert for pendling

Når vi skal fortsette å analysere sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst, ønsker vi å ta inn ett element til, nemlig kommunenes pendling. Noen kommuner har mye pendling inn og ut av kommunen. Når en kommune med mye pendling får arbeidsplassvekst, vil effekten av arbeidsplassveksten på nettoflyttingen bli svakere, fordi mange av de nye arbeidsplassene vil bli tatt av personer som bor i andre kommuner. I stedet for økt innflytting vil slike kommuner få økt innpendling. I kommuner som ligger geografisk isolert vil sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting bli mer direkte. For å korrigere for pendlingen, måler vi arbeidsplassveksten som andel av sysselsettingen på stedet. Dette kaller vi for *vekstimpulser*.

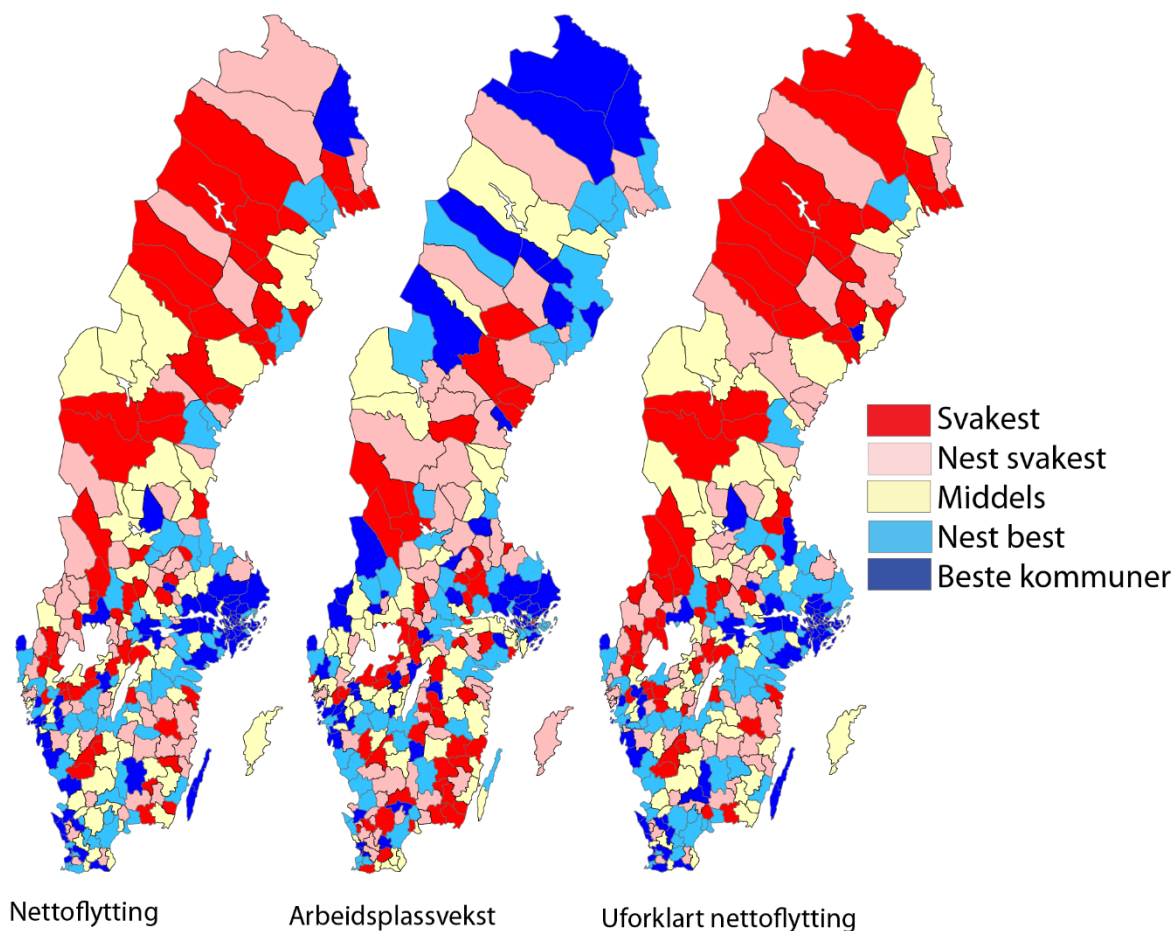

Figur 32: Sammenhengen mellom pendlingsjustert arbeidsplassvekst og relativ nettoflytting. Verdiene er på standardisert form, dvs. fratrukket gjennomsnittet og delt på standardavviket. Gjennomsnittet er lik null og verdien 1 tilsvarer ett standardavvik. En endring på én, tilsvarer en endring på ett standardavvik.

I diagrammet kan vi se at denne endringen i måten å måle på ikke får stor betydning for kommunene i Dalarna. Smedjebacken har omtrent samme posisjon som tidligere.

5.2 Regionale mønstre

Vi kan nå vise de regionale mønstrene i Sverige med hensyn på nettoflytting, arbeidsplassvekst og sammenhengen mellom disse størrelsene.

Figur 33: Kommunene i Sverige i perioden 2010-2012 med hensyn til nettoflytting, vekstimpulser fra arbeidsplassvekst og uforklart nettoflytting.

Kartet over variasjonene i nettoflyttingen viser at vestkysten og Stockholmsområdet har høyere nettoflytting, og at de fleste kommunene i nord har høy utflytting. Variasjonene i arbeidsplassveksten viser ikke så klare mønstre, spesielt fordi mange kommuner i nord har høy arbeidsplassvekst.

Det som betegnes som «uforklart nettoflytting» er nettoflytting utover det som arbeidsplassveksten skulle tilsi. Kartet viser at kommunene i nord har svake nettoflyttingstall som ikke kan forklares med svak arbeidsplassvekst. Samtidig ser vi at vestkysten og Stockholmsområdet har mye innflytting som ikke skyldes arbeidsplassvekst i disse områdene.

I det neste kapitlet i denne rapporten skal vi forsøke å analysere hva dette skyldes.

5.3 Strukturelle forhold for flytting

Tre strukturelle forhold som vi har funnet at har betydning for kommuners nettoflytting i Norge er:

- Befolkningens størrelse
- Arbeidsmarkedsintegrasjonen
- Naboveksten, dvs. veksten i antall arbeidsplasser i kommunene som er i pendlingsavstand.

De empiriske analysene som er gjort for kommuner i Norge har vist at disse tre forholdene har en signifikant positiv betydning for nettoflyttingen til kommunene, etter at effekten av arbeidsplassveksten er trukket fra.

Kommuner med mange innbyggere har signifikant høyere nettoflytting. Befolkningmessig store kommuner har derfor en fordel.

Kommuner med mye pendling ut og inn av kommunen har også signifikant høyere nettoflytting enn kommuner som har liten pendling ut og inn av kommunen. Kommuner som ligger nært større arbeidsmarked, gir befolkningen bedre pendlingsmuligheter og et større tilbud av jobber.

Arbeidsplassveksten i nabokommuner virker også signifikant positivt inn på nettoflyttingen. Dersom nabokommuner har vekst i antall arbeidsplasser, øker sannsynligheten for at det skal bli netto innflytting.

Disse forholdene har kommunen liten innflytelse på. Derfor kaller vi disse forholdene for *strukturelle* forhold. Dersom de strukturelle forholdene er positive, gir det kommunen bedre forutsetninger for å få netto innflytting og befolkningsvekst, uten at det nødvendigvis avspeiler kvalitet eller en vellykket lokal politikk.

Når vi analyserer nettoppendlingen i svenske kommuner, finner vi at de samme strukturelle forholdene som var signifikante i Norge, også er signifikante for svenske kommuner.

Tabell 2: Normaliserte betaverdier for en multipl regressjonsanalyse for hver treårsperiode etter 2003. Avhengig variabel er nettoflytting justert for vekstimpuls av arbeidsplassvekst i Sverige.

Variabel	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Arbeidsmarkedsintegrasjon	0,15	0,27	0,26	0,28	0,25	0,26	0,26	0,24	0,34	0,34
Befolkningens størrelse	0,33	0,37	0,35	0,29	0,19	0,22	0,32	0,39	0,49	0,50
Nabovekst	0,24	0,28	0,22	0,29	0,29	0,25	0,15	0,10	0,13	0,18

I tabellen over viser vi resultatet av regressjonsanalyser der vi har gjort en regressjonsanalyse for hver av periodene. I de siste periodene er betydningen av befolkningens størrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon blitt høyere, mens betydningen av arbeidsplassvekst i nabokommuner var høyere i tidligere perioder.

Det er usikkert om tallene viser en endring i bostedspreferanser, eller om det er tilfeldige endringer. Hvis det er uttrykk for endrede bostedspreferanser, kan det se ut til at det har blitt mer populært å flytte til de store byene og deres omland de siste årene.

5.4 Strukturelle forhold i kommunene i Dalarna

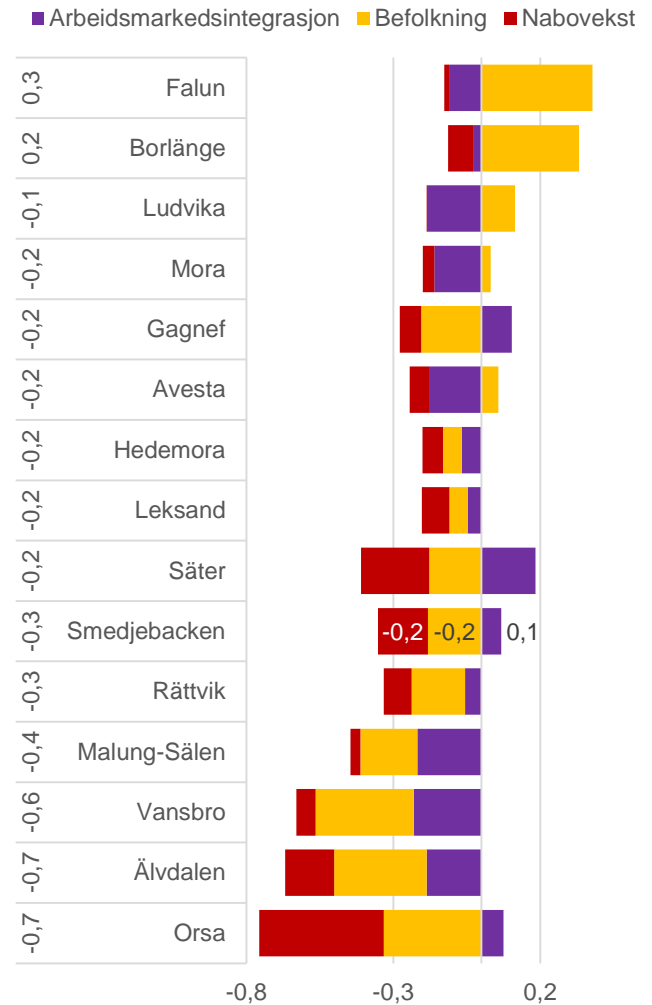
Når vi har gjort analyser som viser effekten av de tre strukturelle forholdene, kan vi regne ut hvilken effekt de strukturelle forholdene har for nettoflyttingen til kommunene i Dalarna.^{vi}

Falun og Borlänge er de eneste av kommunene i Dalarna som har en samlet struktureffekt som har bidratt positivt til nettoflyttingen. Disse kommunene har relativt stort folketall som har bidratt positivt.

Nesten alle kommunene i Dalarna har en negativ effekt av nabovekst. Dalarna har hatt en svak arbeidsplassutvikling, og ingen av kommunene har kunnet dra nytte av vekstimpulser fra arbeidsplassvekst i nabokommuner.

Arbeidsmarkedsintegrasjonen er også svak i de fleste av kommunene, men kommuner som Säter, Gagnef, Orsa og Smedjebacken har hatt en positiv effekt av å ha høy arbeidsmarkedsintegrasjon.

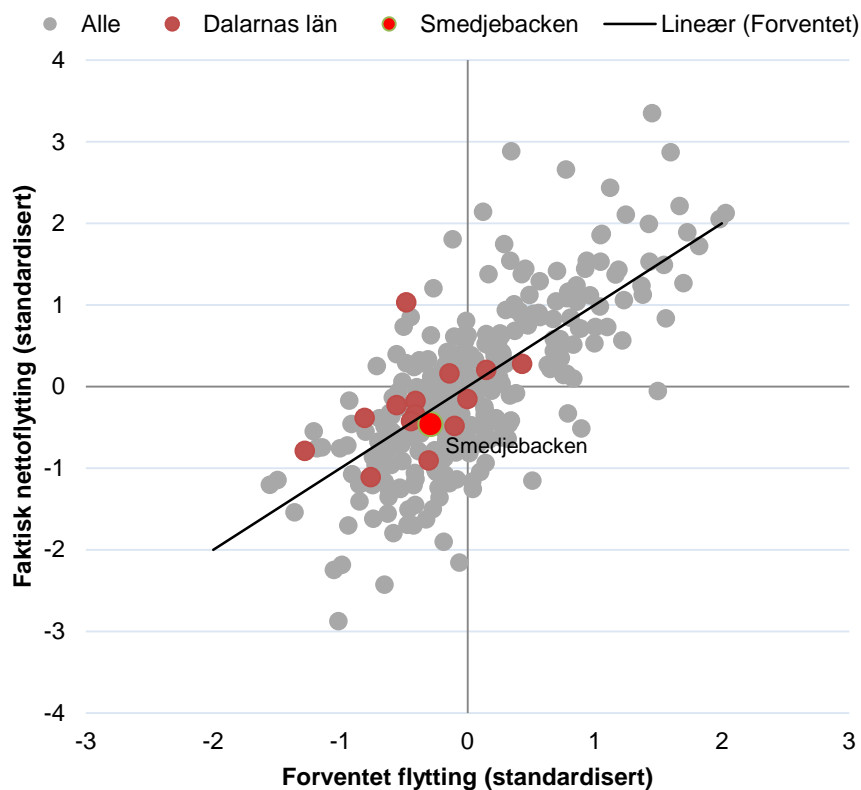
Mens arbeidsmarkedsintegrasjonen i Smedjebacken har hatt en positiv effekt på nettoflyttingen, har både befolkningsstørrelsen og naboveksten hatt en negativ effekt. Den samlede struktureffekten til Smedjebacken er negativ. Dermed vil Smedjebacken «normalt» få negativ relativ nettoflytting til kommunen selv om arbeidsplassveksten er som gjennomsnittet. For å få samme nettoflytting som på landsbasis må derfor Smedjebacken enten ha en relativt høy arbeidsplassvekst eller utvikle kvaliteter i samfunnet som gir bedre bostedsattraktivitet.

Figur 34: Effekten av strukturefaktorene for den årlige relative nettoflyttingen i kommunene i Dalarna i perioden 2003-2012. Til venstre vises den samlede effekten av struktureffektene. Tallene er på standardisert form.

5.5 Forventet flytting og bostedsattraktivitet

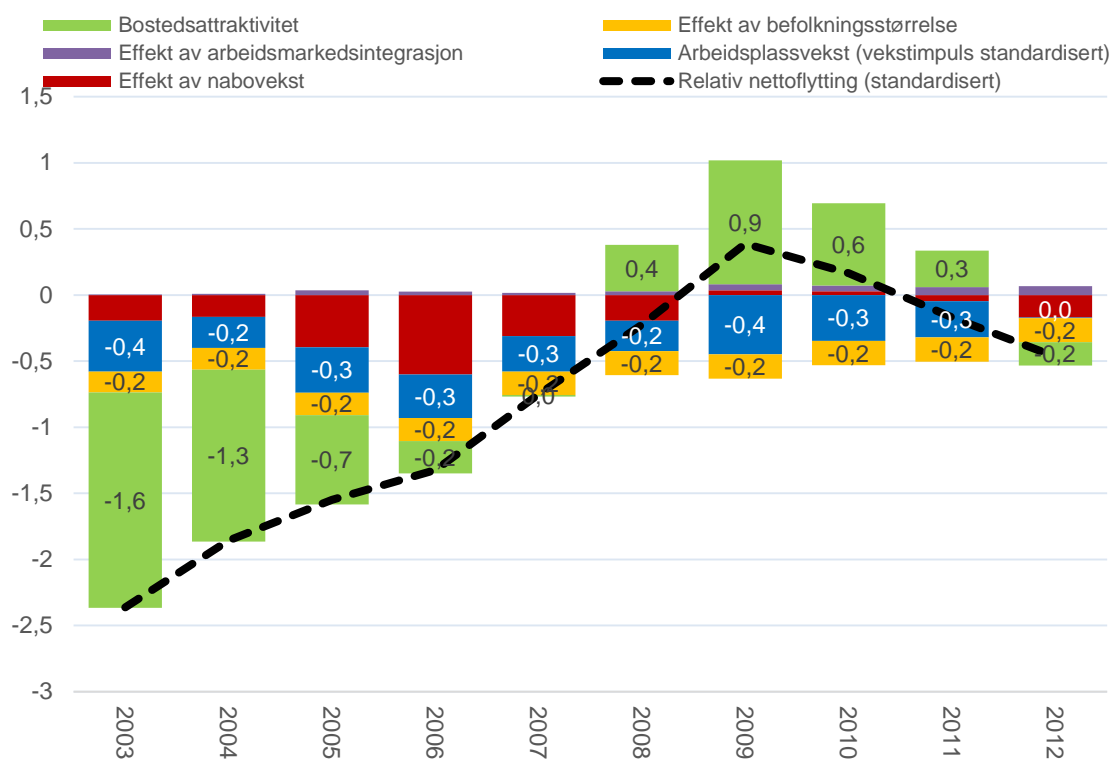
Vi har sett på sammenhengen mellom arbeidsplassveksten og flyttingen. Vi har også sett på hvordan pendlingsmønsteret har vært i Smedjebacken i løpet av de siste årene. Deretter viste vi hvilke andre strukturelle flytteforhold som påvirker nettoflyttingen. De strukturelle flyttefaktorene til Smedjebacken er ikke gode. Når vi har regnet ut effekten av disse størrelsene, kan vi finne ut hva den *forventede* flyttingen er. Flytting utover det som er forventet kaller vi *bostedsattraktivitet*.

Figur 35: Faktisk (standardisert) flytting på den vertikale aksen. Forventet flytting, gitt arbeidsplassvekst, arbeidsmarkedsintegrasjon, nabovekst og befolkningsstørrelse, på den horisontale aksen. Alle kommuner i Sverige, gjennomsnitt av perioden 2010-2012. Avstanden mellom kommunen og forventningslinjen er definert som stedets bostedsattraktivitet.

De strukturelle flyttefaktorene tilsier at Smedjebacken forventer en nettoflytting som er lavere enn gjennomsnittet. Den faktiske flyttingen til Smedjebacken har vært som forventet, gitt arbeidsplassveksten og de strukturelle flyttefaktorene. Vi sier da at Smedjebacken hadde nøytral bostedsattraktivitet i perioden 2010-2012. Da vi kun så på sammenhengen mellom flytting og arbeidsplassvekst, fikk Smedjebacken et lavere flyttetall enn forventet. Etter å ha kontrollert for arbeidsmarkedsintegrasjon, nabovekst og befolkningsstørrelse, ser vi at flyttingen er som forventet. Blant kommunene i Dalarna er det Rättvik som skiller seg mest positivt ut.

Det statistiske målet for bostedsattraktivitet vil variere en del fra år til år, spesielt for de små kommunene. En ukjent andel av denne variasjonen er nok et utslag av rene tilfeldigheter. Det er derfor best å se på utviklingen av bostedsattraktiviteten over tid. Her ser vi også betydningen de strukturelle forholdene har hatt på flyttingen til Smedjebacken år for år.

Figur 36: Befolkningsutviklingen (standardisert) i Smedjebacken fra 2003 til 2012, dekomponert i forventet flytting og bostedsattraktivitet. Den forventede flyttingen er dekomponert i effekt av arbeidsplassvekst, nabovekst, arbeidsmarkedsintegrasjon og befolkningsstørrelse. Differansen mellom faktisk og forventet flytting er bostedsattraktiviteten, illustrert ved de grønne stolpene. 3 års glidende gjennomsnitt.

Den sorte stiplede linjen illustrerer den relative flyttingen. Som vi så i kapittel 2.6 var den relative flyttingen i Smedjebacken veldig lav på begynnelsen av 2000-tallet, men den tok seg kraftig opp frem til 2009. Deretter har den dalt litt, men den er fortsatt bedre enn før.

På begynnelsen av 2000-tallet skyldes den dårlige relative flyttingen først og fremst lav bostedsattraktivitet. Arbeidsplassveksten, naboveksten og befolkningsstørrelsen hadde også en negativ effekt, men det var den lave bostedsattraktiviteten som var mest utslagsgivende.

I 2009 var trenden motsatt: Arbeidsplassveksten og befolkningsstørrelsen hadde en negativ effekt på den relative flyttingen, men en positiv bostedsattraktivitet kompenserte for dette, slik at den relative flyttingen var positiv. Bostedsattraktiviteten var derimot negativ igjen i 2012.

Helt siden 2003 har arbeidsplassveksten hatt en negativ effekt på den relative flyttingen til Smedjebacken. I 2012, hadde den derimot en nøytral effekt. Naboveksten har hatt en liten, men negativ effekt på siden 2009. Arbeidsmarkedsintegrasjonen har ikke hatt noen utslagsgivende effekt på den relative flyttingen.

5.6 Bostedsattraktivitet i kommunene i Dalarna de siste tre treårsperiodene

Figuren til høyre viser bostedsattraktiviteten i kommunene i Dalarna i 2006, 2009 og 2012. Kommunene er rangert med hensyn til summen av attraktiviteten for disse årene. Rangeringsnummeret er angitt ved siden av kommunenavnet.

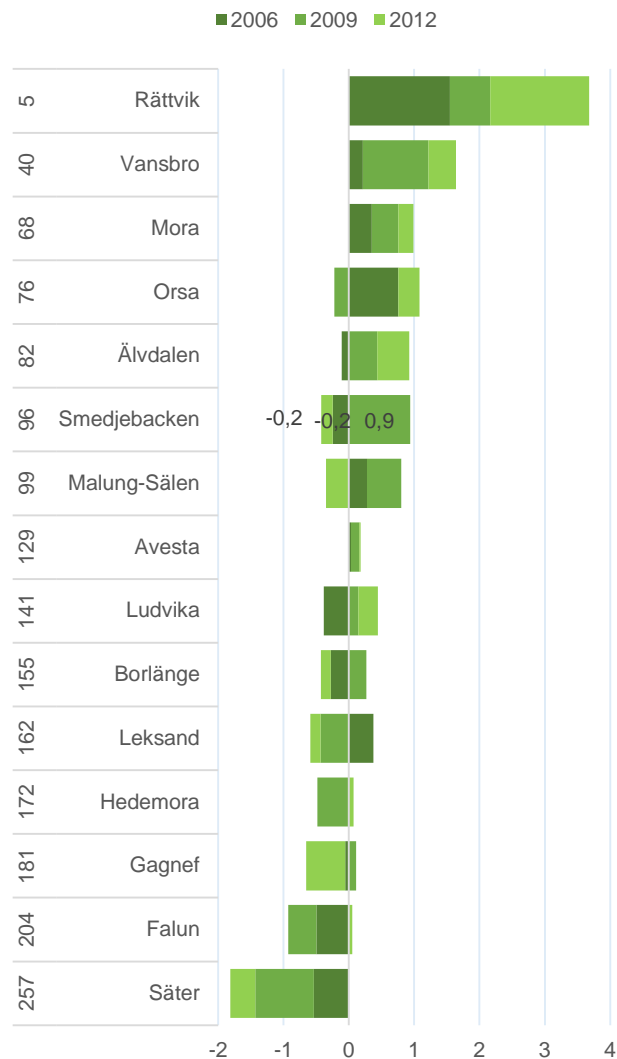
Rättvik har hatt en særdeles positiv bostedsattraktivitet de siste årene, spesielt i 2006 og 2012. Bare fire kommuner i Sverige har hatt en bedre samlet bostedsattraktivitet.

Vansbro og Mora har også hatt positiv bostedsattraktivitet i alle årene.

Som vi så på forrige side, var bostedsattraktiviteten i Smedjebacken positiv i 2009. I 2012 og 2006 var den svakt negativ. Basert på summen av attraktiviteten i disse tre treårsperiodene, rangeres Smedjebacken som Sveriges 96. mest attraktive bosted.

Säter hadde negativ bostedsattraktivitet i de tre treårsperiodene. Säter kommer ut som minst attraktiv som bosted i Dalarna.

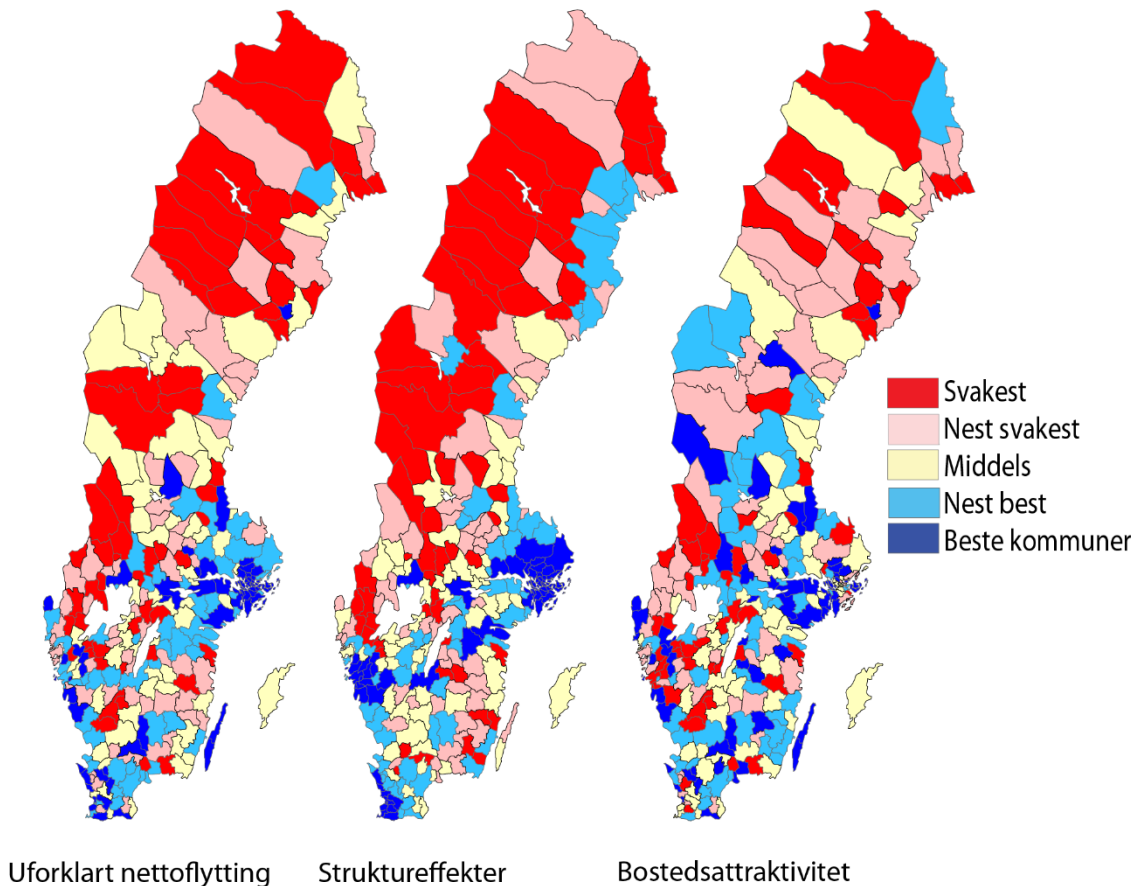
7 av 15 kommuner i Dalarna er blant Sveriges hundre mest attraktive bosteder. To er blant Sveriges hundre minst attraktive bosteder.

Figur 37: Bostedsattraktiviteten i kommunene i Dalarna i 2006, 2009 og 2012 (gjennomsnitt av de tre foregående årene). Rangering blant landets 290 kommuner mht. samlet bostedsattraktivitet for de siste tre treårsperiodene er angitt ved siden av kommunenavnet.

5.7 Regionale mønstre i bostedsattraktivitet

I kartene under har vi vist regionale mønstre i struktureffekter og bostedsattraktivitet i kommunene i Sverige.

Figur 38: Kommunene i Sverige med farger som avspeiler variasjoner i uforklart nettoflytting, struktureffekter og bostedsattraktivitet, 2010-2012.

I det midterste kartet har vi vist variasjonene i struktureffektene i kommunene. Områdene rundt de tre største byene Stockholm, Göteborg og Malmö har de beste strukturelle forholdene for å oppnå netto innflytting. Struktureffektene består som nevnt av befolkningsstørrelse, arbeidsmarkedsintegrasjon og arbeidsplassvekst i nabokommuner, og er summert for å vise hvordan de bidrar til nettoflyttingen i kommunene.

De strukturelle forholdene forklarer mye av nettoflyttingen i svenske kommuner, og de forklarer samlet sett mer enn arbeidsplassveksten. Kartet som viser uforklart nettoflytting og kartet som viser struktureffekter er ganske like.

Kartet som viser bostedsattraktiviteten er derimot mer fragmentert. For eksempel kommer mange kommuner i Midt-Sverige ut som meget attraktive når vi har justert for arbeidsplassveksten og struktureffektene. Tilsvarende er det kommuner i Stockholm- og Göteborgområdet som kommer ut med lav attraktivitet.

6. Arbeidsplassvekst – sektorer og bransjer

I kapittel 3 ble den samlede arbeidsplassutviklingen i Smedjebacken beskrevet. I dette kapitlet skal vi forsøke å analysere årsaker og drivkrefter bak arbeidsplassutviklingen.

6.1 Sektorer

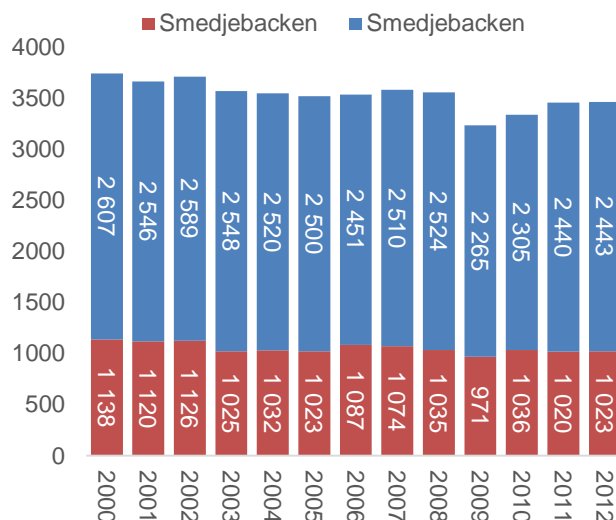
Arbeidsplassene kan deles inn i offentlig og privat sektor. Offentlige arbeidsplasser er i kommunene, landstingene og i statlig sektor. I Smedjebacken er det ganske få arbeidsplasser i landsting og stat. De fleste av arbeidsplassene i offentlig sektor er i kommunen.

Det var 2 443 arbeidsplasser i privat sektor i Smedjebacken i 2012, mens det var 1 023 arbeidsplasser i offentlig sektor. Privat sektor utgjør 70 prosent av arbeidsplassene i Smedjebacken.

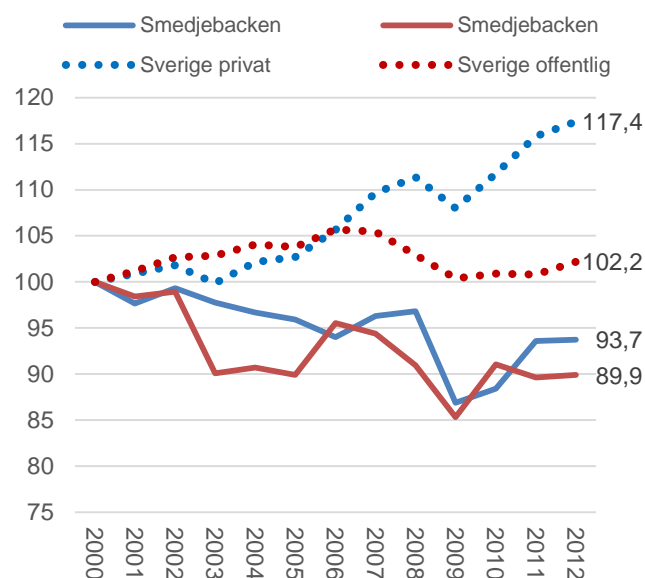
Figur 40 viser at arbeidsplassveksten i privat sektor i Sverige på vært på 17,4 prosent fra 2000 til 2012. I Smedjebacken har det vært en nedgang på 6,3 prosent.

Antall arbeidsplasser i offentlig sektor økte med 2,2 prosent i Sverige fra 2000 til 2012. I Smedjebacken avtok antall arbeidsplasser i det offentlige med 10,1 prosent. Utviklingen i Smedjebacken har vært dårligere enn utviklingen nasjonalt i både offentlig og privat sektor. Forskjellen har vært størst i privat sektor.

I fortsettelsen skal vi konsentrere oss om utviklingen i privat sektor. Arbeidsplassutviklingen i offentlig sektor er i stor grad et resultat av den demografiske utviklingen, og er dermed ikke en drivkraft for utviklingen, men mer et resultat av utviklingen i privat sektor. Næringsutviklingen er imidlertid en drivkraft for vekst.

Figur 39: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Smedjebacken.

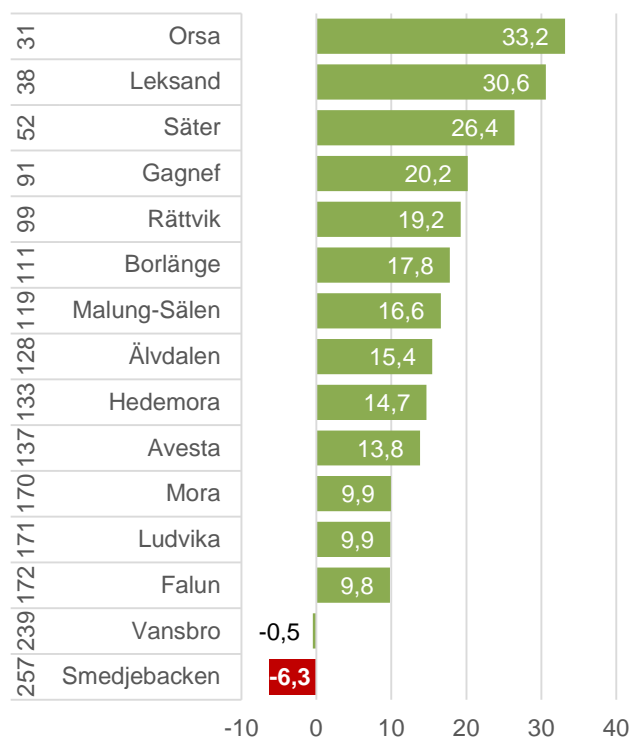
Figur 40: Utvikling i antall arbeidsplasser, indeksert slik at nivået i 2000=100.

6.2 Vekst i næringslivet i kommunene i Dalarna

Veksten i antall arbeidsplasser har variert mye mellom kommunene i Dalarna. Kommuner som Orsa og Leksand har hatt en vekst på over 30 prosent fra 2000 til 2012.

Vansbro og Smedjebacken er de eneste kommunene som ikke har hatt vekst i antall arbeidsplasser i denne perioden.

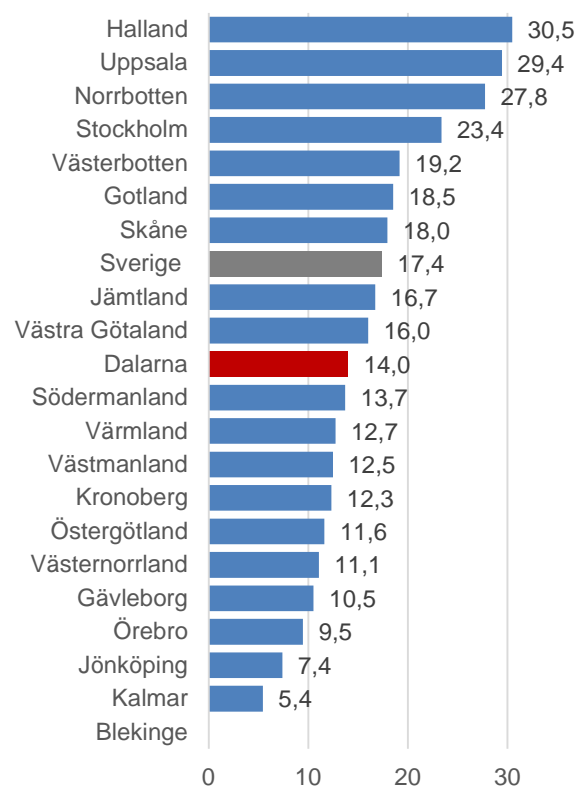
Arbeidsplassutviklingen i privat sektor i Smedjebacken er rangert som nummer 257 blant Sveriges 290 kommuner. 33 kommuner i Sverige har hatt en dårligere vekst i næringslivet enn Smedjebacken.

Figur 41: Vekst i prosent i antall arbeidsplasser i næringslivet fra slutten av 2000 til slutten av 2012.

6.3 Vekst i næringslivet i Dalarna

Den samlede veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i Dalarna var 14,0 prosent fra 2000 til 2012. Det er litt under veksten på landsbasis. Det er fire län som har hatt spesielt sterk vekst, Halland, Uppsala, Norrbotten og Stockholm. De fleste län har derfor hatt en vekst under landsgjennomsnittet. Dalarna plasserer seg omtrent middels av länene i Sverige.

Figur 42: Vekst i prosent i antall arbeidsplasser i næringslivet fra slutten av 2000 til slutten av 2012.

6.4 Næringstyper i privat sektor

Vi er spesielt interessert i å analysere og forstå utviklingen i næringslivet. For å forstå utviklingen i næringslivet, er det hensiktsmessig å dele inn næringslivet i fire strategiske næringstyper.

Basisnæringer er næringsliv som konkurrerer på et nasjonalt eller internasjonalt marked.

Basisnæringene produserer varer eller tjenester på et sted, som selges og konsumeres hovedsakelig utenfor stedet der produksjonen foregår.

Primærnæringer som landbruk og gruver og industri, tilhører basisnæringene. Samtidig er det en del tjenesteproduksjon som også defineres som basisnæringer. Dette er tjenester som IT, telekom og teknologiske tjenester.

Besøksnæringer er næringsliv som kjennetegnes av at kunden må være personlig til stede.

Besøksnæringene inkluderer all turisme, men også butikkhandel og en del personlige tjenester.

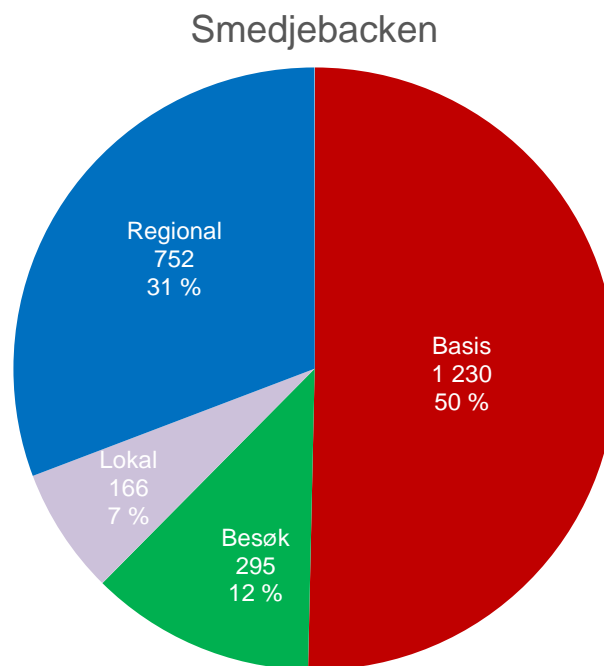
De *regionale* næringene består av bransjer som både har annet næringsliv og offentlige institusjoner og befolkningen som kunder, og som hovedsakelig retter seg mot et regionalt marked. Det er bransjer som bygg og anlegg, transport og forretningsmessig tjenesteyting. Vi finner ofte en konsentrasjon av de regionale næringene i byer og sentra.

Lokale næringer er næringsliv som leverer tjenester til den lokale befolkningen, og som i stor grad substituerer tjenester fra offentlig sektor. Dette er tjenester som barnehager, skoler, primærhelsetjenester og renovasjon.

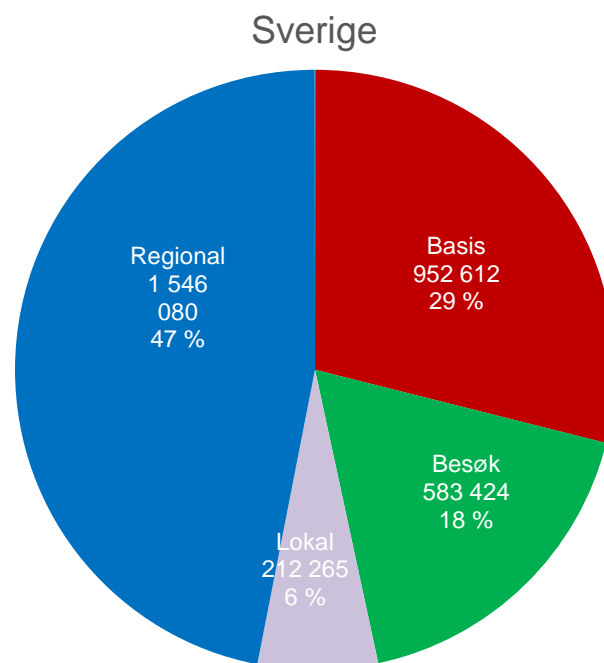
Smedjebacken har en stor andel arbeidsplasser i basisnæringene. Halvparten av arbeidsplassene i privat sektor er i basisnæringene. På landsbasis utgjør basisnæringene 29 prosent av arbeidsplassene i privat sektor.

Det var 752 arbeidsplasser i de regionale næringene i Smedjebacken i 2012. Dette tilsvarer 31 prosent av arbeidsplassene – en andel som er ganske mye lavere enn andelen på landsbasis.

Besøksnæringene hadde 295 arbeidsplasser i 2012. Det tilsvarer 12 prosent, en andel som er lavere enn andelen nasjonalt. De lokale næringene utgjør en liten andel av arbeidsplassene i privat sektor, både i Smedjebacken og på landsbasis.

Figur 43: Antall og andel arbeidsplasser i de fire næringstypene i privat sektor i Smedjebacken i 2012. Hele kaken viser antall arbeidsplasser i privat sektor.

Figur 44: Antall og andel arbeidsplasser i de fire næringstypene i privat sektor i Sverige i 2012. Hele kaken viser antall arbeidsplasser i privat sektor.

6.5 Arbeidsplasser i offentlig og privat sektor som andel av sysselsettingen

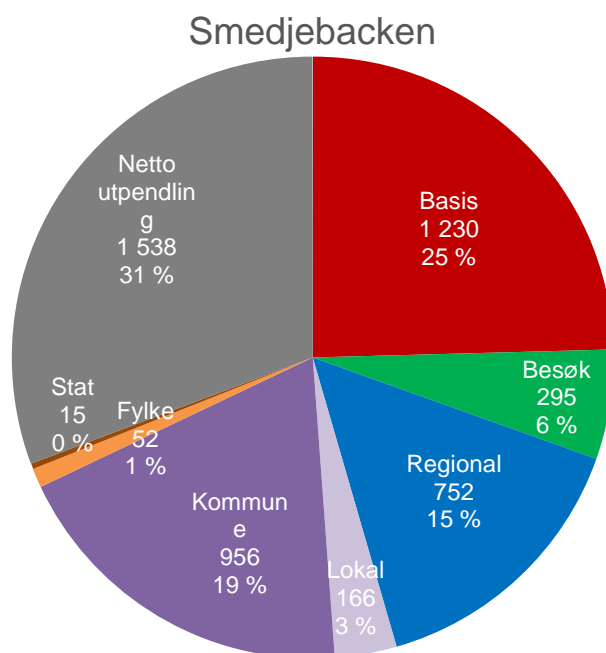
Figurene til høyre viser antall arbeidsplasser i privat sektor, slik som på forrige side, men vi har inkludert arbeidsplasser i offentlig sektor og netto utpendling. Hele kaken tilsvare samlet sysselsetting.

I kapittel 5 introduserte vi begrepet *vekstimpuls* som arbeidsplassvekst korrigert for pendling. Noen kommuner har mye pendling inn og ut av kommunen. Når en kommune med mye pendling får arbeidsplassvekst, vil effekten av arbeidsplassveksten på nettoflyttingen bli svakere, fordi mange av de nye arbeidsplassene vil bli tatt av personer som bor i andre kommuner. På den annen side derimot, vil en høy arbeidsmarkedsintegrasjon ha en positiv effekt på nettoflyttingen.

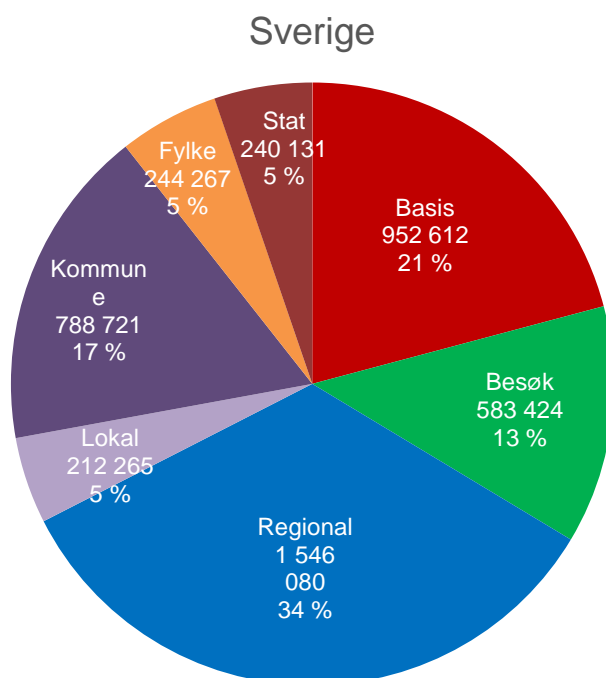
Utpendlingen (netto) i Smedjebacken tilsvare 31 prosent av sysselsettingen i kommunen. Basisnæringene, som utgjør halvparten av arbeidsplassene i privat sektor, utgjør en fjerdedel av samlet sysselsetting. Antall arbeidsplasser i besøksnæringene tilsvare 6 prosent av sysselsettingen, og antall arbeidsplasser i de regionale næringene tilsvare 15 prosent av sysselsettingen. Næringsliv i egen kommune utgjør omtrent halvparten av den samlede sysselsettingen.

Det er få arbeidsplasser i statlig og fylkeskommunal sektor i Smedjebacken. På landsbasis utgjør disse sektorene 10 prosent av sysselsettingen.

Kommunal sektor er litt større i Smedjebacken enn på landsbasis. Det er derimot få arbeidsplasser i statlig og fylkeskommunal sektor. Samlet sett er offentlig sektor liten i Smedjebacken sammenliknet med gjennomsnittet for Sverige.

Figur 45: Antall arbeidsplasser samt netto utpendling i Smedjebacken i 2012. Hele kaken viser samlet sysselsetting i Smedjebacken.

Figur 46: Antall arbeidsplasser i Sverige i 2012, alle sektorer. På landsbasis er antall arbeidsplasser lik sysselsettingen.

6.6 Næringstyper – detaljert

I tabellen under kan vi se hvilke bransjer som inngår i de forskjellige næringstypene. Tabellen viser antall arbeidsplasser i Smedjebacken i årene fra 2008 til 2012.

Tabell 3: Antall arbeidsplasser i Smedjebacken i ulike næringstyper og bransjer.

Næringstype	Næringstype sub	Bransje	2008	2009	2010	2011	2012
Basis	Industri	Andre transportmidler					
		Annen industri	45	52	35	29	28
		Bil	6	9	9	59	55
		El				1	1
		Elektronikk	11	11	9	10	14
		Farma					
		Gummi og plast	5	3	1	3	4
		Maskiner	205	145	123	124	113
		Metallvarer	355	301	294	276	297
		Møbler	1	1	2	2	1
		Næringsmiddel	12	11	11	15	12
		Prosessindustri	432	371	391	404	388
		Reparasjon	110	62	60	69	71
	Trevare	37	34	38	33	34	
	Natur	Gruver	6	11	6	6	12
		Landbruk og fisk	100	108	113	146	135
Tekn. tjenester	Teknisk/vitenskap	40	29	41	44	62	
	Tele og IKT	1	1	4	1	3	
Besøk		Aktiviteter	57	64	69	62	66
		Handel	202	193	185	176	181
		Overnatting	22	11	13	15	12
		Servering	25	21	24	26	36
Lokal		Lokal	129	134	143	159	166
Regional		Agentur og engros	47	39	30	42	32
		Bygg og anlegg	259	247	273	289	272
		Diverse	146	143	126	142	132
		Finans, eiendom, utleie	59	54	68	55	47
		Forr. tjenesteyting	82	97	140	161	180
		Transport	130	113	97	91	89
Totalsum			2 524	2 265	2 305	2 440	2 443

Det er ingen arbeidsplasser innen farmasøytiske produkter og andre transportmidler i Smedjebacken. Innen industrien er det flest arbeidsplasser innen metallvarer, prosessindustri og maskiner. Det var 12 arbeidsplasser innen gruver i Smedjebacken i 2012. Verken Vansbro eller Säter har noe gruvedrift. Landbruket fikk en sterk øking fra 2010 til 2011, men dette skyldes nok en metodeendring fra Statistiska Centralbyråns side, siden de begynte å telle opp sysselsatte bedriftseiere over 65 år etter 2011.

Innen besøksnæringene er det handelsbransjen som har flest arbeidsplasser. Det er få arbeidsplasser i overnattingsbransjen.

Innen de regionale næringene er det flest arbeidsplasser innen bygg og anlegg. Det har vært en sterk øking i antall arbeidsplasser innen forretningsmessig tjenesteyting fra 2008 til 2012.

6.7 Hvilke bransjer har Smedjebacken mye av?

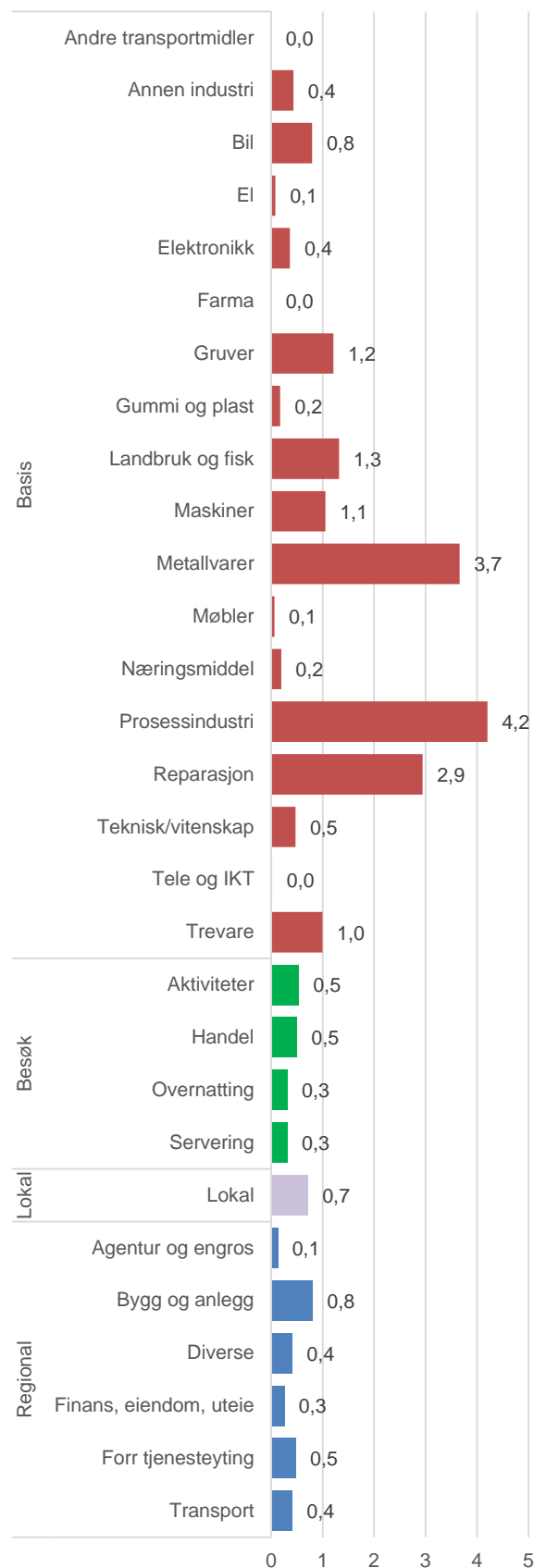
For å finne ut hvilke bransjer det er relativt mye av, kan vi beregne lokaliseringkvotienter (LQ) for hver enkelt bransje. LQ er bransjens andel i Smedjebacken dividert med bransjens andel i Sverige. Bransjens andel er antall arbeidsplasser dividert med samlet antall sysselsatte i kommunen. Denne andelen er delt på tilsvarende andel for Sverige. Dersom LQ er lik 1, er bransjens andel lik som i Sverige. Dersom LQ er mindre enn 1, er andelen mindre enn i Sverige. Dersom LQ er større enn 1, er det relativt mange arbeidsplasser i denne bransjen i kommunen, sammenliknet med andelen nasjonalt. Figuren ved siden av viser lokaliseringkvotientene for hver enkelt bransje i Smedjebacken i 2012.

Det er mer enn fire ganger så mange arbeidsplasser innen prosessindustri i Smedjebacken som på landsbasis. Andelen arbeidsplasser innen metallvarer er 3,7 ganger så høy i Smedjebacken som i Sverige som helhet. Andelen arbeidsplasser innen reparasjon er nesten tre ganger så høy i Smedjebacken som på landsbasis.

Andelen arbeidsplasser innen gruver, landbruk og maskiner er også noe høyere i Smedjebacken enn nasjonalt, mens andelen arbeidsplasser inne trevarer er like stor som på landsbasis. Ellers er det relativt få arbeidsplasser i de andre bransjene i basisnæringene.

Andelen arbeidsplasser innen besøksnæringene er lav. Andelen arbeidsplasser innen aktivitets- og handelsbransjen er halvparten så stor som den nasjonale andelen.

Det er få arbeidsplasser i de ulike bransjene i de regionale næringene, sammenliknet med andelen på landsbasis. Andelen arbeidsplasser i bygg- og anleggsbransjen er 80 prosent av andelen i Sverige som helhet.

Figur 47: Lokaliseringkvotienter i privat sektor i Smedjebacken, 2012.

6.8 Vekst i ulike næringer

Hvordan har veksten i antall arbeidsplasser i de ulike bransjene vært i Smedjebacken? Og hvordan har den vært i Sverige i samme periode? Det ser vi i tabellen under.

Figur 48: Vekst i antall arbeidsplasser i bransjene i Smedjebacken og Sverige.

Næringstype	Næringstype sub	Bransje	2008	2012	Vekst Smedjebacken %	Vekst Sverige %
Basis	Industri	Andre transportmidler				2,6
		Annen industri	45	28	-37,8	-8,4
		Bil	6	55	816,7	-17,3
		El		1		2,8
		Elektronikk	11	14	27,3	-10,9
		Farma				-20,1
		Gummi og plast	5	4	-20,0	-8,6
		Maskiner	205	113	-44,9	-11,6
		Metallvarer	355	297	-16,3	-12,5
		Møbler	1	1	0,0	-11,7
		Næringsmiddel	12	12	0,0	-4,6
		Prosessindustri	432	388	-10,2	-11,9
		Reparasjon	110	71	-35,5	-4,0
		Trevare	37	34	-8,1	-17,5
	Natur	Gruver	6	12	100,0	10,8
		Landbruk og fisk	100	135	35,0	36,2
	Tekn. tjenester	Teknisk/vitenskap	40	62	55,0	9,3
Tele og IKT		1	3	200,0	6,9	
Besøk		Aktiviteter	57	66	15,8	7,8
		Handel	202	181	-10,4	3,5
		Overnatting	22	12	-45,5	8,6
		Servering	25	36	44,0	22,3
Lokal		Lokal	129	166	28,7	33,4
Regional		Agentur og engros	47	32	-31,9	1,6
		Bygg og anlegg	259	272	5,0	11,4
		Diverse	146	132	-9,6	9,1
		Finans, eiendom, utleie	59	47	-20,3	3,8
		Forr. tjenesteyting	82	180	119,5	13,1
		Transport	130	89	-31,5	-0,3
Totalsum			2 524	2 443	-3,2	5,4
Totalsum uten landbruk			2 424	2 308	-4,8	4,7

Siden antall arbeidsplasser i bilindustrien har økt fra 5 til 55, har den prosentvise økingen blitt enorm (816,7 prosent). På landsbasis har antall arbeidsplasser i bilindustrien gått ned. Antall arbeidsplasser i maskinindustrien har gått kraftig ned. Der har det også vært nedgang nasjonalt. Videre har det vært en sterk nedgang innen reparasjon. Gruvedriften vokser på landsbasis, og den har også økt i Smedjebacken.

Alle besøksnæringene har hatt arbeidsplassvekst nasjonalt. I Smedjebacken har aktivitets- og serveringsbransjen økt, mens handels- og overnattingsbransjen har gått ned.

Med unntak av transport, har alle bransjene innen de regionale næringene vokst på landsbasis. I Smedjebacken er det bare bygg- og anleggsbransjen og forretningsmessig tjenesteyting som har vokst.

6.9 Vekst i næringene – illustrert

Mens vi på forrige side så hvordan veksten har vært i de enkelte bransjene, viser figurene til høyre hvordan veksten har vært i næringstypene samlet sett, fra 2008 til 2012. Antall arbeidsplasser i 2008 er indekset til å være lik 100. Figuren til høyre viser utviklingen i Smedjebacken, mens figuren under viser utviklingen i Sverige. I neste kapittel vil vi analysere utviklingen i hver strategisk næringstype for seg. Derfor viser vi nå kort hvordan utviklingen har vært.

De regionale næringene har vokst med 4 prosent i Smedjebacken. På landsbasis har veksten vært på 7,3 prosent. De regionale næringene er store på landsbasis, så da vil vekst i denne næringen bidra stort til samlet vekst.

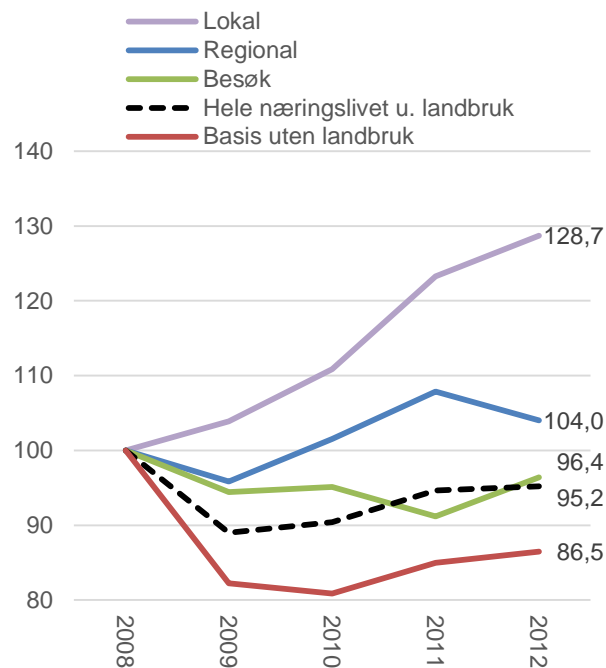
Når vi analyserer basisnæringene, har vi filtrert bort landbruket siden tallgrunnlaget er feil på grunn av metodeendringen til Statistiska Centralbyrån i 2011. Antall arbeidsplasser i basisnæringene (uten landbruket) har blitt redusert med 13,5 prosent i Smedjebacken fra 2008 til 2012. På landsbasis har reduksjonen vært på 6 prosent. Utviklingen i Smedjebacken har vært dårligere enn utviklingen nasjonalt.

Besøksnæringene har avtatt med 3,5 prosent i Smedjebacken. Besøksnæringene har imidlertid vokst med 7,6 prosent på landsbasis i samme periode. Det har altså vært en relativt dårlig utvikling i Smedjebacken.

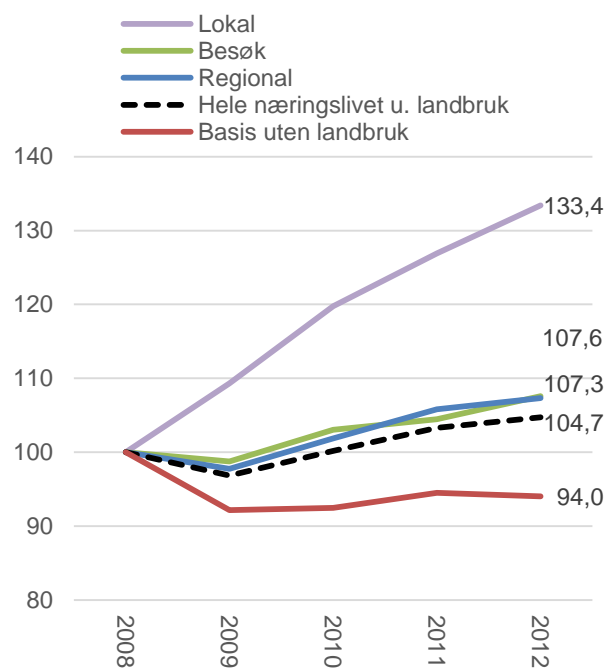
De lokale næringene har vokst mye, både i Smedjebacken og nasjonalt. De utgjør kun en liten del av næringslivet og er ofte substitutter for offentlige tjenester.

Den samlede veksten i hele næringslivet (uten landbruk) har vært på -4,8 prosent. På landsbasis har veksten vært på 4,7 prosent.

I Smedjebacken er det utviklingen i basisnæringene som trekker snittet ned. I Sverige er det den positive utviklingen i de regionale næringene som trekker snittet opp.

Figur 49: Indeksert vekst i antall arbeidsplasser i de ulike næringstypene samt i hele næringslivet (uten landbruk) i Smedjebacken fra 2008 til 2012. Antall arbeidsplasser i 2008 er indekset til å være lik 100.

Figur 50: Indeksert arbeidsplassvekst i de ulike næringstypene samt hele næringslivet (uten landbruk) i Sverige fra 2008 til 2012. Antall arbeidsplasser i 2008 er indekset til å være lik 100.

6.10 Dekomponering av veksten

Vi skal se nærmere på drivkreftene for vekst innenfor de tre strategiske næringsstypene, basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer. Tallene vi bruker i analysene, er de samme som i tabellene og figurene på de forrige sidene. Vekst i næringslivet i en kommune kan dekomponeres i tre ulike komponenter:

For det første har vi de generelle konjunktorene. I en oppgangstid der næringslivet vokser i hele Sverige, vil de fleste kommunene også ha lettere for å få vekst. Vi kan kalle det et nasjonalt bidrag, som tilsvarer veksten på landsbasis. På samme måte kan vi se at de fleste kommunene fikk nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet i 2009, et år preget av lavkonjunktur på grunn av finanskrisen.

Den andre komponenten i veksten har vi kalt for *bransjeeffekten*^{vii}. Det er store forskjeller på veksten mellom de ulike bransjene. Noen bransjer har vekst i siste periode, mens andre bransjer har hatt sterk nedgang. En kommune med en stor andel av næringslivet i vekstbransjer vil dermed ha lettere for å kunne oppnå samlet vekst. Dersom det er mange arbeidsplasser i bransjer med nedgang, vil kommunen også sannsynligvis oppleve nedgang.

Den siste komponenten er den delen av veksten hvor både bransjeeffekten og landets vekst er trukket i fra. Dette er en vekst som ikke kan forklares av konjunkturer eller bransjesammensetning, men som må forklares av lokale forhold. Kanskje kommunen har vært dyktig i å legge til rette for næringsutvikling, eller kanskje noen større bedrifter har hatt en spesielt dyktig ledelse? Denne bransjusterte veksten er da en indikator for kommunens attraktivitet for næringsliv i denne perioden. I tabellen under ser vi hvordan veksten i de ulike næringsstypene er dekomponert i nasjonalt bidrag, bransjeeffekt og bransjustert vekst.

Tabell 4: Dekomponering av veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i Smedjebacken fra 2008 til 2012.

	Antall arbeidsplasser 2008	Antall arbeidsplasser 2012	Vekst % Smedjebacken	Nasjonalt vekst %	Bransjeeffekt	Bransjustert
Basis uten landbruk	1 266	1 095	-13,5	-6,1	-4,4	-3,0
Besøk	306	295	-3,6	7,6	-1,4	-9,8
Regional	723	752	4,0	7,3	0,5	-3,8
Hele næringslivet u. landbruk	2 424	2 308	-4,8	4,7	-5,4	-4,2

Nedgangen i antall arbeidsplasser i basisnæringene (uten landbruk) på 13,5 prosent kan delvis forklares av nasjonale konjunkturer. Smedjebacken har mye næringsliv innen bransjer som opplever generell nedgang på landsbasis. Dette gjelder f.eks. maskiner, metallvarer og reparasjon. Derfor kan noe av nedgangen også forklares av en negativ bransjeeffekt. Når vi tar hensyn til de nasjonale konjunktorene og bransjeeffekten, ser vi at veksten har vært enda dårligere enn man skulle kunne forvente. Den bransjusterte veksten er negativ. Smedjebacken har ikke vært attraktiv for bedrift innen basisnæringer i de siste fem årene.

Besøksnæringenes nedgang kan ikke skyldes nasjonale konjunkturer, for på landsbasis har det vært en forholdsvis sterk vekst. Bransjeeffekten er litt negativ, så deler av nedgangen kan forklares av en ugunstig bransjesammensetning i besøksnæringene. Den bransjusterte veksten er særdeles negativ. Smedjebacken har ikke vært attraktiv for besøk i de siste fem årene.

Veksten i de regionale næringene skyldes gode nasjonale konjunkturer og en forholdsvis gunstig bransjesammensetning. Smedjebacken har forholdsvis mange arbeidsplasser i oppgangsbransjer som bygg og anlegg og forretningsmessig tjenesteyting. Veksten har derimot ikke vært så høy som forventet, gitt nasjonalt vekst og bransjeeffekt. Den bransjusterte veksten er negativ. Smedjebacken har ikke vært attraktiv for bedrift i de regionale næringene i de siste fem årene.

Samlet sett skyldes nedgangen i næringslivet (uten landbruk) en kombinasjon av en negativ bransjeeffekt og en negativ bransjustert vekst.

6.11 Besøksnæringer

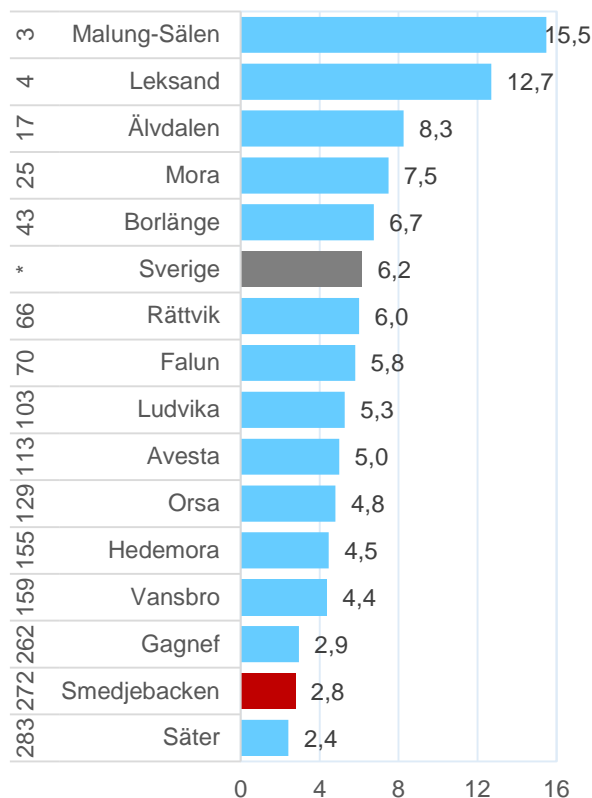
Besøksnæringer er ikke bare turisme. Folk krysser kommunegrenser for butikkhandel, cafébesøk, underholdning og diverse personlige tjenester. Variasjonen i besøksnæringenes samlede størrelse mellom kommuner er dermed ikke bare forårsaket av ulik tiltrekningskraft for turister, men også besøksnæringenes attraktivitet for egen befolkning og for befolkningen i nabokommunene. Kommunens egen befolkning vil ofte være det største kundesegmentet for besøksnæringene i mange kommuner, i hvert fall dersom vi ser bort fra overnatting.

Vi kan få et bilde på kommunenes konsentrasjon av besøksnæringer gjennom å se på antall arbeidsplasser i besøksnæringene som prosentandel av *befolkningen*. I figur 51 har vi vist denne andelen for kommunene i Dalarna. Vi har også med en stolpe som viser hva andelen for Sverige er. Kommuner med en større andel enn Sverige, har en høyere konsentrasjon besøksnæringer enn folketallet tilsier, mens kommuner med en lavere andel enn landsgjennomsnittet, har en lavere konsentrasjon besøksnæringer enn folketallet tilsier.

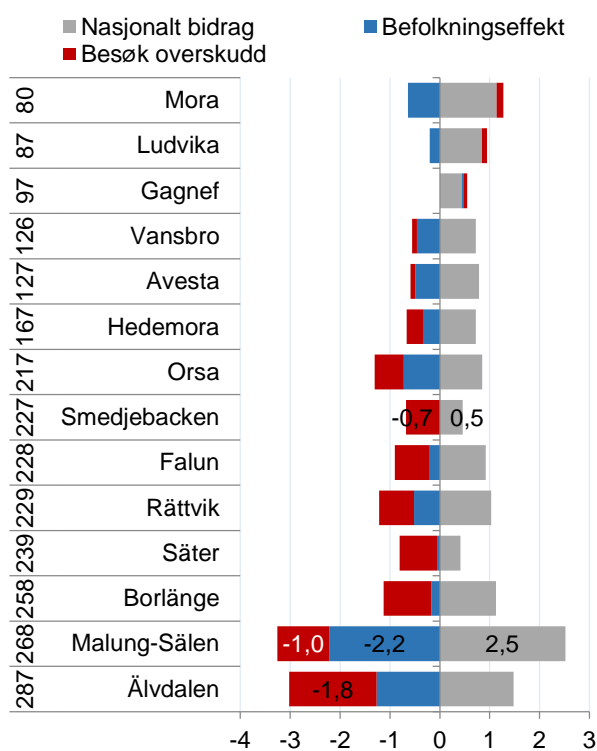
Det er få besøksnæringer i Smedjebacken. Bare Säter har en lavere andel i Dalarna. Malung-Sälen og Leksand har mye besøksnæringer. De rangerer også høyt nasjonalt.

Befolkningsendringene i en kommune vil også påvirke veksten i besøksnæringene. Dersom befolkningen øker, vil det automatisk bli en vekst i besøksnæringene^{viii}. Dersom befolkningen avtar, vil det føre til en reduksjon i antall arbeidsplasser i besøksnæringene. I figur 52 ser vi hvordan utviklingen i besøksnæringene er dekomponert i nasjonal vekst, befolkningseffekt og endring i besøksoverskudd. Siden besøksnæringenes andel av folketallet har økt i Sverige, kan alle kommuner forvente vekst i besøksnæringene. Smedjebacken har isolert sett kunnet forvente en vekst som tilsvarer 0,5 prosent av sysselsettingen på grunn av nasjonalt vekst. Siden befolkningsutviklingen har vært noenlunde stabil mellom 2008 og 2012, kan man ikke forvente noen utvikling i besøksnæringene som følge av befolkningsvekst. Besøksoverskuddet har derimot blitt dårligere.

Ingen kommuner i Dalarna har hatt en «unormalt» høy vekst i besøksnæringene. Malung-Sälen og Älvdalen har hatt en dårlig utvikling i sitt besøksoverskudd.

Figur 51: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene som prosentandel av befolkningen i 2012. Rangering blant Sveriges 290 kommuner til venstre.

Figur 52: Vekstimpulser: Endring i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i perioden 2008-2012 som andel av samlet sysselsetting.

6.12 Basisnæringene

Basisnæringene har størst betydning for variasjonene i regional vekst i Sverige, fordi de er ujevnt fordelt mellom regioner og fordi de er mest følsomme for konjunkturelle svingninger.

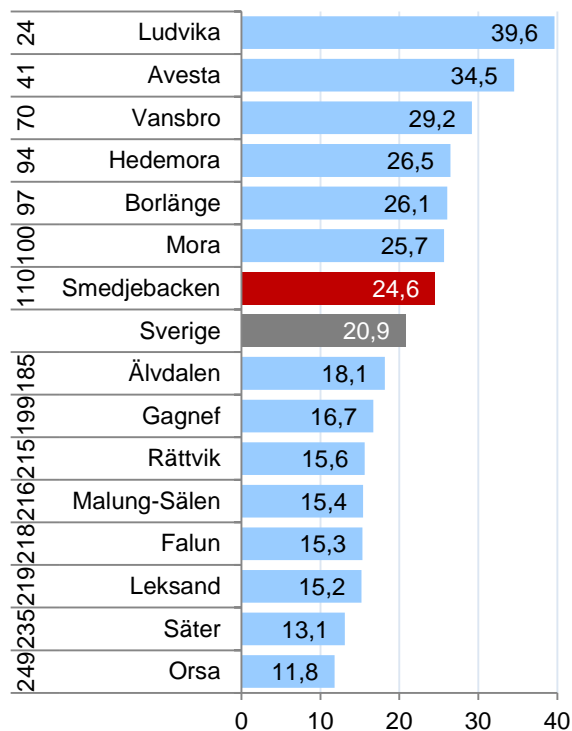
Vi så tidligere at basisnæringenes andel av sysselsettingen var større i Smedjebacken enn på landsbasis. Omtrent halvparten av kommunene i Dalarna har en høyere andel arbeidsplasser i basisnæringene enn Sverige som helhet har. Spesielt Ludvika og Avesta har mye basisnæringer. Andelen til Smedjebacken er rangert som nummer 110 blant de 290 kommune i Sverige.

I figuren under ser vi hvordan vekstimpulsene i basisnæringene de siste årene er dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjustert vekst. Basisnæringene har hatt nedgang nasjonalt. Dermed kan alle kommunene forvente en viss nedgang på grunn av nasjonale nedgangstider. Bare Hedemora har en bransjesammensetning i basisnæringene som tilsier vekst. Alle andre kommuner i Dalarna har en negativ bransjeeffekt.

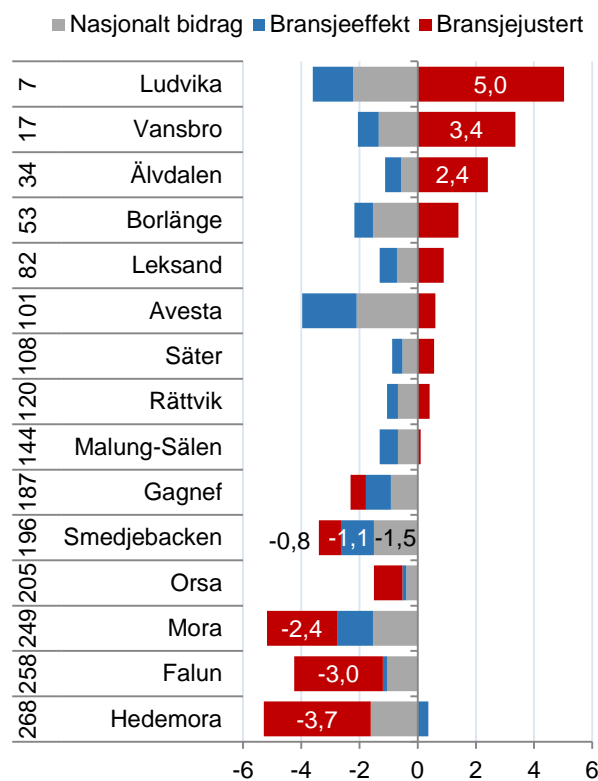
Siden Smedjebacken har en høy andel arbeidsplasser i basisnæringene, vil en nasjonal lavkonjunktur slå hardt ut. Smedjebacken har på grunn av nedgang nasjonalt kunnet forvente en arbeidsplassnedgang i basisnæringene som tilsvarer 1,5 prosent av sysselsettingen. Bransjeeffekten er heller ikke gunstig. Smedjebacken har f.eks. mange arbeidsplasser i prosessindustri og metallvarer, og disse bransjene har hatt nedgang nasjonalt. Dermed har den ugunstige bransjeeffekten bidratt ytterligere til nedgangen i basisnæringene. Den bransjusterte veksten er også negativ.

Ludvika, Vansbro og Älvdalen har hatt en god bransjustert vekst, dvs. vekst som er høyere enn forventet.

Mora, Falun og Hedemora har hatt en vekst som er mye svakere enn forventet.

Figur 53: Basisnæringenes andel av total sysselsetting i 2012.

Figur 54: Vekstimpulser: Endring i antall arbeidsplasser i basisnæringene i perioden 2008 til 2012 som andel av samlet sysselsetting.

6.13 Regionale næringer

De regionale næringene konsentrerer seg ofte i de største byene. I Stockholm står de regionale næringene for 65 prosent av sysselsettingen. På landsbasis utgjør de regionale næringene 33,8 prosent. Bare Borlänge har en andel arbeidsplasser i de regionale næringene som er høyere enn landsgjennomsnittet.

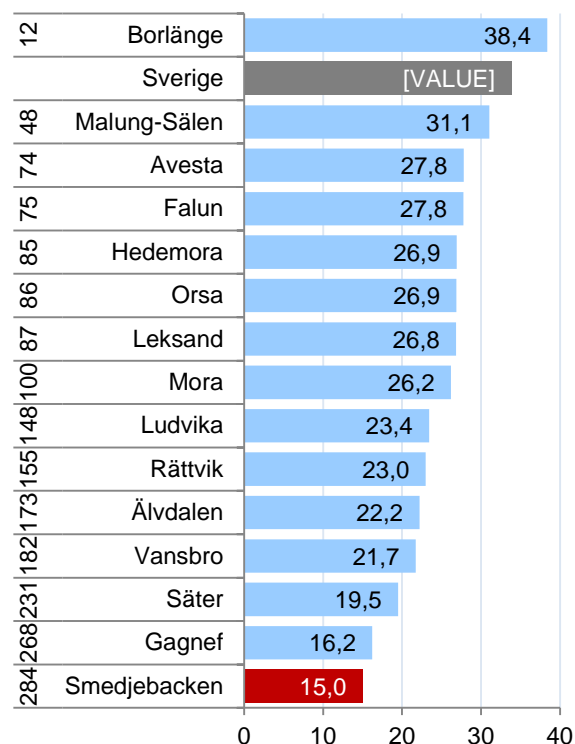
Andelen arbeidsplasser i Smedjebacken er særdeles lav. Bare seks kommuner i Sverige har en lavere andel. Smedjebacken har den laveste andelen i Dalarna.

I figuren under ser vi hvordan vekstimpulsene de siste fire årene er dekomponert i nasjonalt bidrag, bransjeeffekt og bransjejustert vekst.

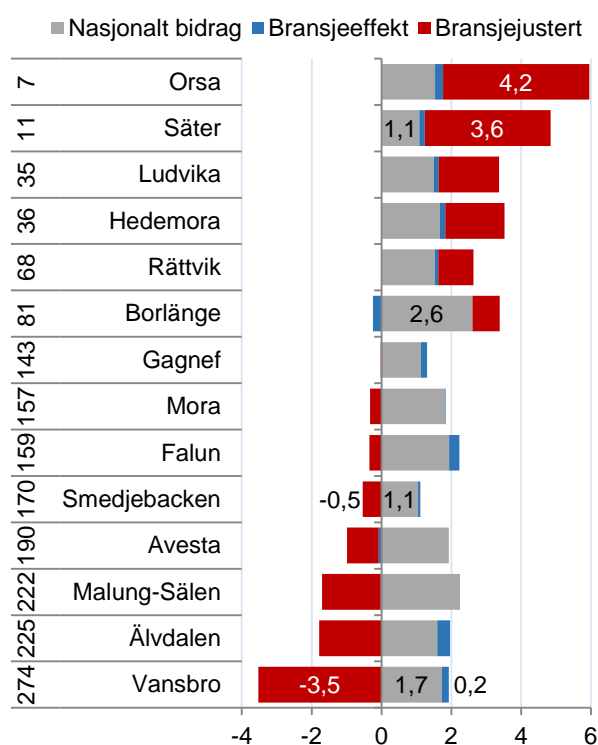
De regionale næringene har vokst på landsbasis. Derfor har alle kommuner i Sverige kunnet forvente en oppgang i de regionale næringene. Borlänge, som har en høy andel arbeidsplasser i de regionale næringene, nyter spesielt godt av en høy nasjonal vekst. I Smedjebacken har de nasjonale konjunktorene bidratt til en forventet vekst som tilsvarer 1,1 prosent av sysselsettingen.

Bransjeeffekten er lav i de regionale næringene siden veksten i de ulike bransjene har fordelt seg noenlunde likt. Dessuten er bransjesammensetningen kommunene imellom ikke så forskjellig fra hverandre. Bransjesammensetningen til Smedjebacken er som på landsbasis. Derfor kan man ikke forvente verken vekst eller nedgang på grunn av bransjesammensetningen.

Den bransjejusterte veksten i Smedjebacken er negativ. Orsa og Säter har hatt en vekst som har vært mye bedre enn forventet. Malung-Sälen, Älvdalen og Vansbro har hatt en vekst i de regionale næringene som har vært svakere enn forventet.

Figur 55: Andel arbeidsplasser i de regionale næringene som andel av samlet sysselsetting.

Figur 56: Vekstimpulser: Endring i antall arbeidsplasser i de regionale næringene i perioden 2008-2012 som andel av samlet sysselsetting.

7. Scenarier for framtidig vekst

Vi skal avslutte denne rapporten med å se på hva som er sannsynlige og mulige scenarier for framtidig utvikling. Fremtidsscenariene er basert på at de strukturelle forholdene vil fortsette, men at kommunene kan påvirke sin egen attraktivitet.

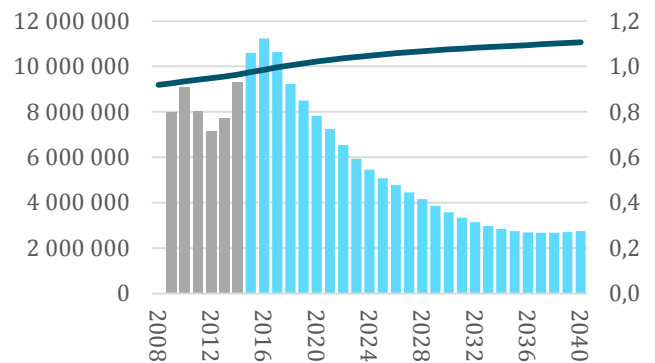
7.1 Strukturelle forhold

De strukturelle forholdene som kommer til å påvirke hver enkelt kommune vil være et resultat av hvor sterk veksten i hele Sverige blir, med hensyn til befolknings- og arbeidsplassvekst. Dessuten vil veksten i en enkeltkommune også bli påvirket av hvilke sektorer og bransjer som kommer til å vokse i framtiden. Vi skal innledningsvis gjøre rede for hvordan vi kommer fram til et sannsynlig grunnlagsscenario for den nasjonale veksten og hvordan den fordeles.

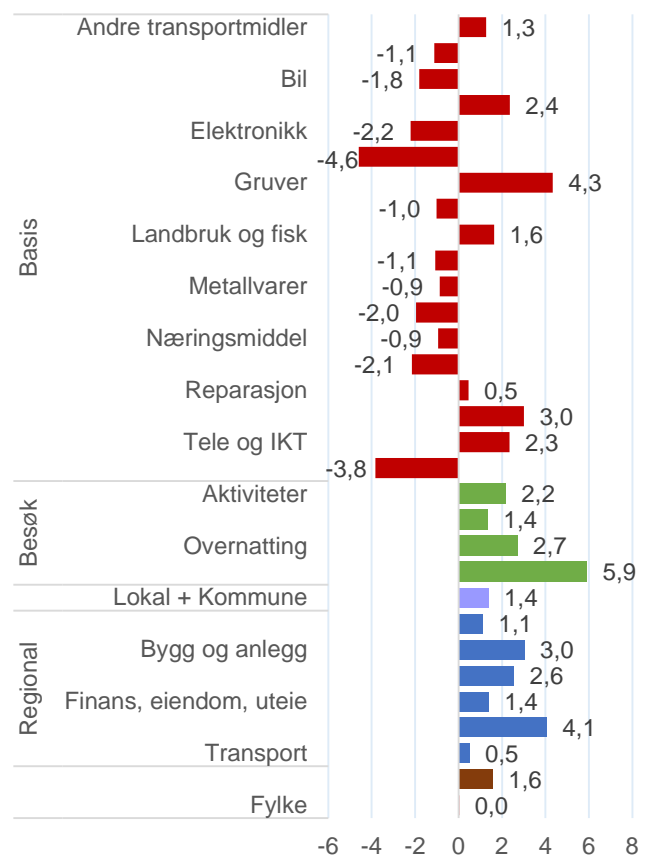
Det finnes gode framskrivninger for befolkningsveksten i Sverige fra Statistiska Centrabyrån. Det forventes sterk innvandring de neste årene, som fører til tilsvarende sterk befolkningsvekst. Deretter antas det at innvandringen til Sverige faller, slik at befolkningsveksten også faller. Stolpene i figur 56 viser framskrivningen av befolkningsveksten i Sverige frem til 2040. Det forventes økende vekst i de neste to årene, deretter fallende vekst.

Framskrivningen gjelder for befolkningsvekst, men vi kan også bruke disse framskrivningene til å beregne sannsynlig arbeidsplassutvikling. Vi forutsetter da ganske enkelt at andelen av befolkningen som er sysselsatt vil være konstant, slik at befolkning og arbeidsplasser vil vokse i samme takt.

Strukturelle endringer er en av de viktigste drivkreftene for framtidig fordeling av veksten i antall arbeidsplasser mellom kommuner. Kommuner med konsentrasjon i vekstbransjer får vekstimpulser, mens kommuner med mange arbeidsplasser i næringer med nedgang vil bli negativt påvirket. I våre scenarier har vi lagt inn at vekstmønsteret mellom sektorer og bransjer vil fortsette med den samme tendensen i de kommende årene som i perioden som vi har analysert, 2008-2012. Vi ser disse vekstratene i figur 57^{ix}.

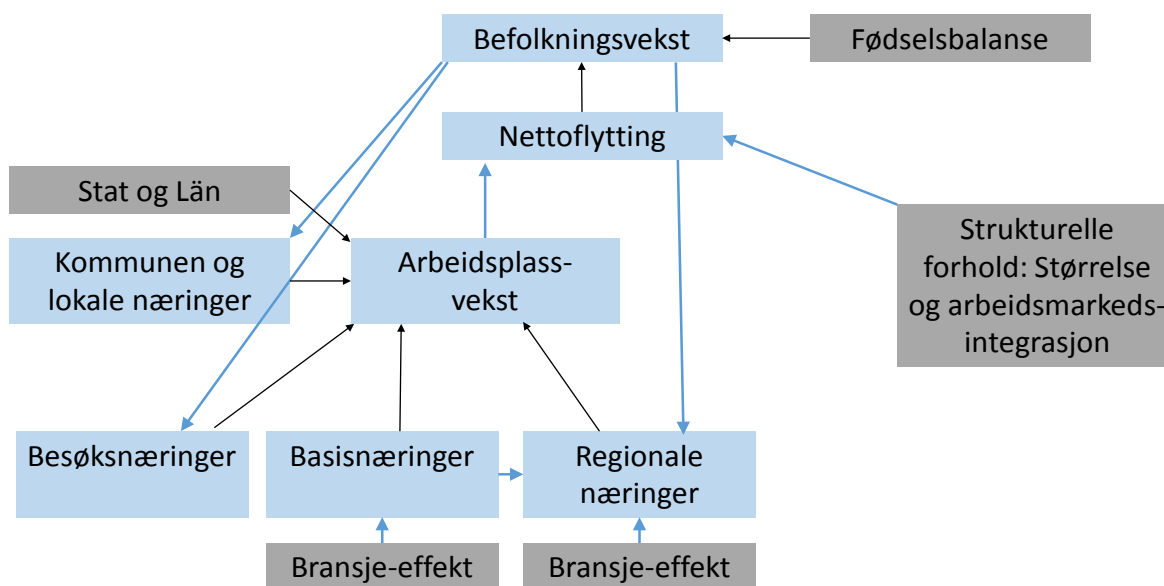
Figur 57: Framskrevet befolkningsvekst i Sverige fra SCB. Stolpene viser årlig vekst, og verdiene er angitt i prosent på høyre akse. De grå stolpene viser historisk vekst. Linjen viser befolkningen, og verdiene er angitt på venstre akse.

Figur 58: Årlig gjennomsnittlig vekst (prog. snitt) i sektorer og bransjer i Sverige, 2009 - 2012.

7.2 Modellens dynamikk

I scenariomodellen bruker vi den samme modellen som vi brukte for å analysere den historiske utviklingen. Det er først og fremst utviklingen i befolkning og antall arbeidsplasser som modellen vil vise. Samtidig viser modellen hvordan antall arbeidsplasser vil fordele seg mellom sektorer og næringstyper.

Figur 59: Scenariomodellens oppbygging. De grå boksene er eksogene variabler, som baserer seg på historiske tall. De blå boksene blir bestemt i modellen. De sorte pilene viser definisjonsmessige sammenhenger, som at befolkningsveksten er summen av fødselsbalansen og nettoflytting, og at arbeidsplassveksten er summen av veksten i alle sektorer og næringstyper. De blå pilene viser sammenhenger som er lagt inn i modellen, og som er basert på regresjonsanalyser av historiske sammenhenger.

I modellen blir framtidig vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringer et resultat av forventet vekst i de ulike bransjene på landsbasis, og vi legger da til grunn at veksten i de ulike bransjene i kommunen blir den samme som på landsbasis. Veksten i besøksnæringene er basert på at besøksnæringenes vekst relativt til veksten i besøksnæringene på landsbasis blir den samme som tidligere. Veksten i besøksnæringene blir også påvirket av kommunens befolkningsvekst. De regionale næringene blir positivt påvirket av både befolkningsvekst og vekst i basisnæringene, og samtidig påvirket av bransjestrukturen.

Utviklingen i antall arbeidsplasser i statlig sektor og i län antas å fortsette som før, og vil ikke være påvirket av kommunens egen arbeidsplassvekst.

Den relative arbeidsplassveksten i kommunen vil få en effekt på nettoflyttingen. Her baserer vi modellen på den empiriske sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting i svenske kommuner de ti siste årene. Nettoflyttingen blir også påvirket av strukturelle forhold som kommunens befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon, som antas å ha samme effekt i framtiden som historiske data viser.

Denne modellen representerer «business as usual», der de strukturelle endringene de siste årene framskrives. Samtidig baserer dette scenariet seg på at kommunen har en utvikling «som normalt», dvs. at kommunen har helt nøytral attraktivitet.

7.3 Normal-scenario for Smedjebacken

I figuren til høyre viser vi hvilken utvikling Smedjebacken vil få dersom normal-scenariet slår til. Folketallet vil stå omtrent stille de neste årene, for deretter å falle til 9 394 i 2040. Me av årsaken til at folketallet etter hvert faller er at SCB antar at Sveriges befolkningsvekst vil bli mindre på grunn av minsket innvandring.

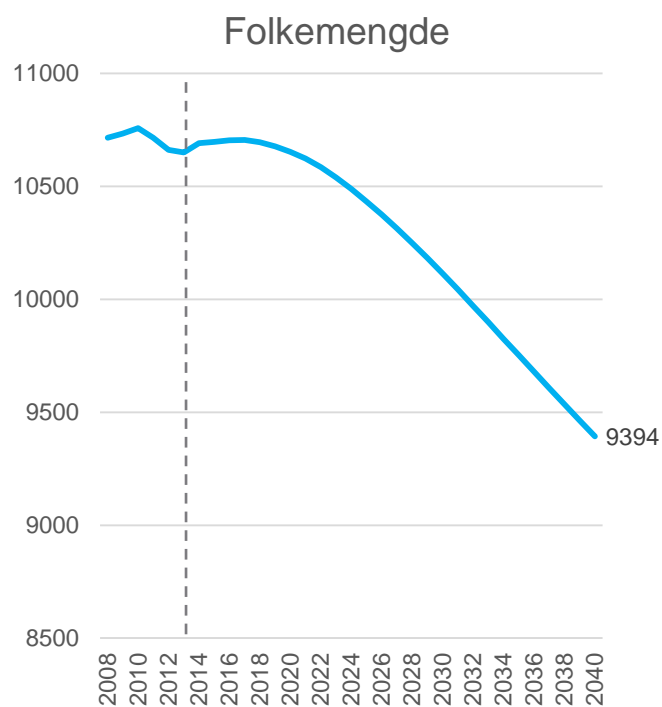
I figur 60 vises befolkningsutviklingen indeksert, slik at nivået i 2008 = 100. Vi sammenlikner utviklingen i Smedjebacken med befolkningsutviklingen i Sverige. Da blir utviklingen vi viste i figur 59 noe mindre dramatisk. Smedjebacken forventes å få en synkende befolkning, med samlet nedgang fra 2008 til 2040 på 12,3 prosent. Avstanden til befolkningsveksten i Sverige er imidlertid ganske stor, ettersom befolkningen i Sverige forventes å øke med 20,5 prosent fram til 2040.

Det er flere årsaker til at Smedjebacken vil få en lavere befolkningsvekst enn Sverige. For det første er fødselsbalansen i Smedjebacken negativ, mens fødselsbalansen i Sverige er positiv. Dette viste vi i figur 13. Det kommer sannsynligvis av at det er relativt mange eldre i befolkningen, samtidig som det er relativt få kvinner i fødedyktig alder. Den negative fødselsbalansen i Smedjebacken vil derfor med all sannsynlighet fortsette i de neste årene.

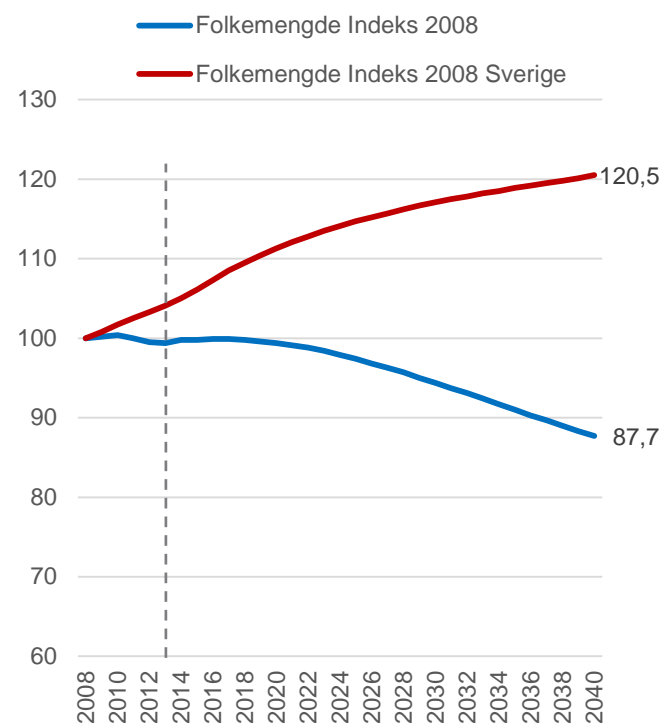
Smedjebacken har et næringsliv hvor bransjesammensetningen lite gunstig. Det viste vi i tabell 5. Dermed vil veksten i næringslivet i Smedjebacken bli svakere enn veksten i næringslivet å landsbasis, selv om næringslivet i Smedjebacken vokser med samme takt som i Sverige innenfor hver enkelt bransje. Lavere vekst i antall arbeidsplasser vil da få negativ innflytelse på nettoutflyttingen og gjøre at befolkningsveksten blir svakere.

Lav befolkningsvekst vil også medføre negative impulser til veksten i antall ansatte i kommunen, i lokale næringer og i regionale næringer.

Konklusjonen er at dersom det ikke skapes ekstra attraktivitet i Smedjebacken, vil det ikke blir vekst i folketallet de nærmeste årene, og etter hvert vil folketallet synke.

Figur 60: Antall I innbyggere i Smedjebacken, historiske tall til 2013, fremskrevet etter 2013.

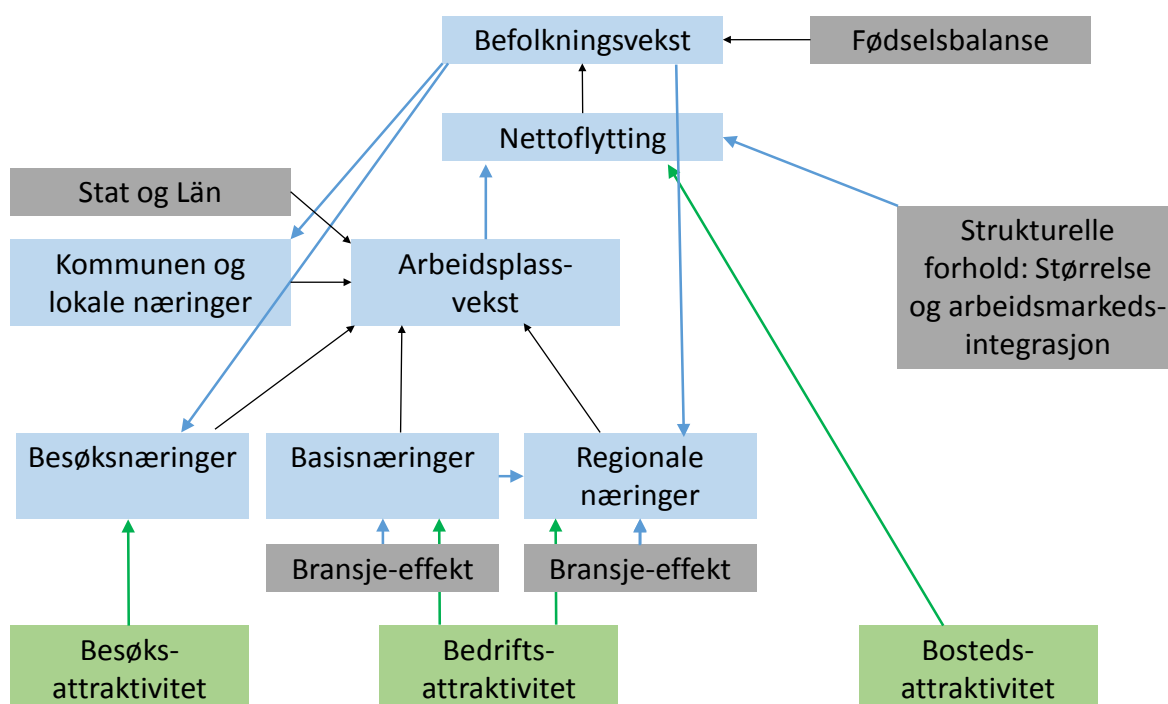

Figur 61: Befolkningsutvikling indeksert slik at nivået i 2008=100 for Smedjebacken og Sverige.

7.4 Alternative scenarier med attraktivitet

Normal-scenariet er basert på at utviklingen i kommunen er absolutt normal, både med hensyn til arbeidsplassvekst i de enkelte bransjene, og med hensyn til nettoflytting i forhold til arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. Attraktivitetsmodellen er basert på at kommuner kan påvirke egen vekst, og oppnå en bedre utvikling enn slike framskrivninger tilsier. Attraktivitet er «statistisk unormal» vekst.

Vi vil derfor utvide scenariomodellen gjennom å legge inn ulike forutsetninger om framtidig attraktivitet.

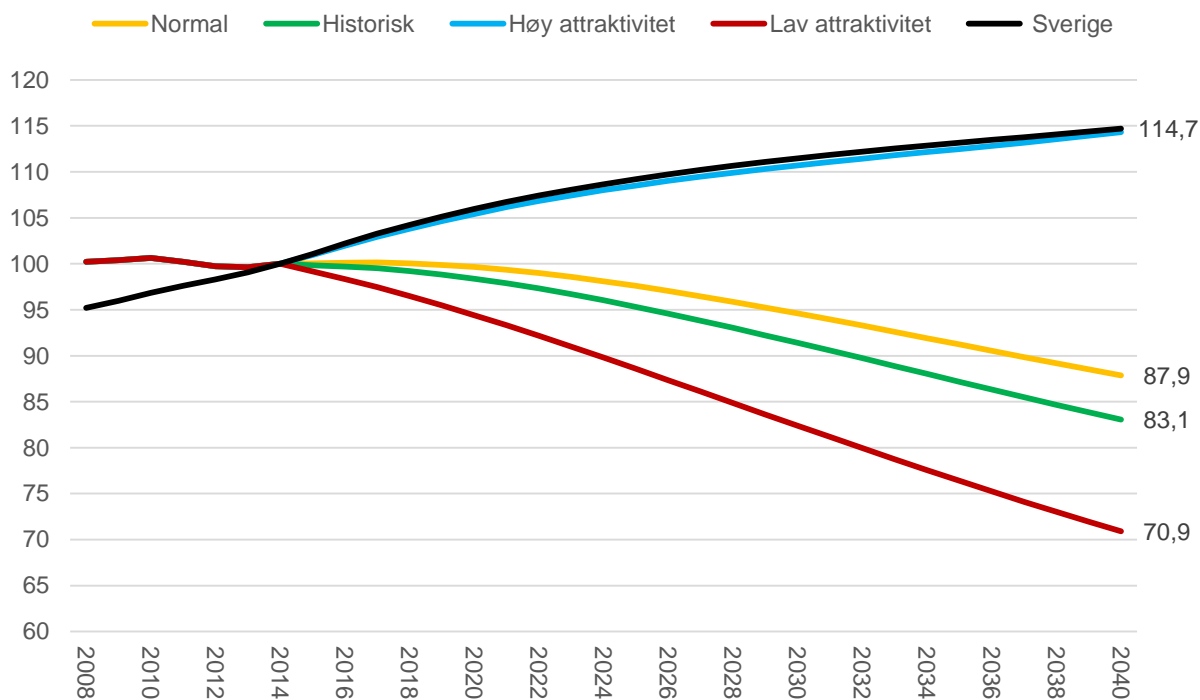
Figur 62: Scenario-modellen utvidet med attraktivitet for besøk, bedrift og bosted.

I denne modellen kan vi legge inn verdiene for historisk attraktivitet, dvs. den attraktiviteten som kommunen har hatt de siste årene. Da kan vi se hvilken utvikling kommunen vil få dersom de fortsetter med den attraktiviteten de har hatt for bosted, bedrifter og besøk i de siste årene.

Vi kan også simulere hvilken utvikling kommunen vil få dersom den lykkes med å være attraktiv langs alle de tre dimensjonene, og hvordan det går dersom de har lav attraktivitet. Forskjellen mellom scenariet med høy og lav attraktivitet vil representere det handlingsrommet som kommunen har for å påvirke egen utvikling.

7.5 Scenarier for Smedjebacken

Hva er mulighetsrommet for befolkningsutviklingen i Smedjebacken? Hvor stor vekst kan kommunen få dersom en lykkes med en politikk som øker attraktiviteten for både befolkning, besøk og bedrifter? Og hvor galt kan det gå dersom en mislykkes på alle felt? Det har vi forsøkt å modellere. I det beste alternativet forutsetter vi at Smedjebacken vil ha høy attraktivitet både for befolkning, besøk og bedrifter hvert år. I det dårligste, legger vi inn at Smedjebacken får lav attraktivitet langs alle dimensjonene hvert år.

Figur 63: Indeksert utvikling av befolkning i Smedjebacken i ulike scenarier, samt indeksert utvikling for Sverige. Høy attraktivitet er definert som å ligge ett standardavvik over gjennomsnittet, mens lav attraktivitet er definert som å ligge ett standardavvik under gjennomsnittet. Linjen «normal» viser utfallet med nøytral attraktivitet. Linjen «historisk» viser fremtidig utvikling dersom attraktiviteten fortsetter slik som den har vært de siste fem årene.

Dersom Smedjebacken oppnår høy bedrifts-, besøks- og bostedsattraktivitet hvert år frem til 2040, vil Smedjebacken kunne oppnå en vekst tilsvarende befolkningsveksten i Sverige. Vi har definert «høy attraktivitet» som å ligge ett standardavvik over gjennomsnittet^x. Dette tilsvarer en rangering som nummer 46 blant de 290 kommunene. Sannsynligheten for å oppnå en rangering lik eller over 46 er 16 prosent. Det betyr at kommunen er bedre enn 84 prosent av kommunene. På den beste utviklingsbanen i figuren er Smedjebacken rangert som nummer 46 på samtlige attraktivitetsdimensjoner hvert år.

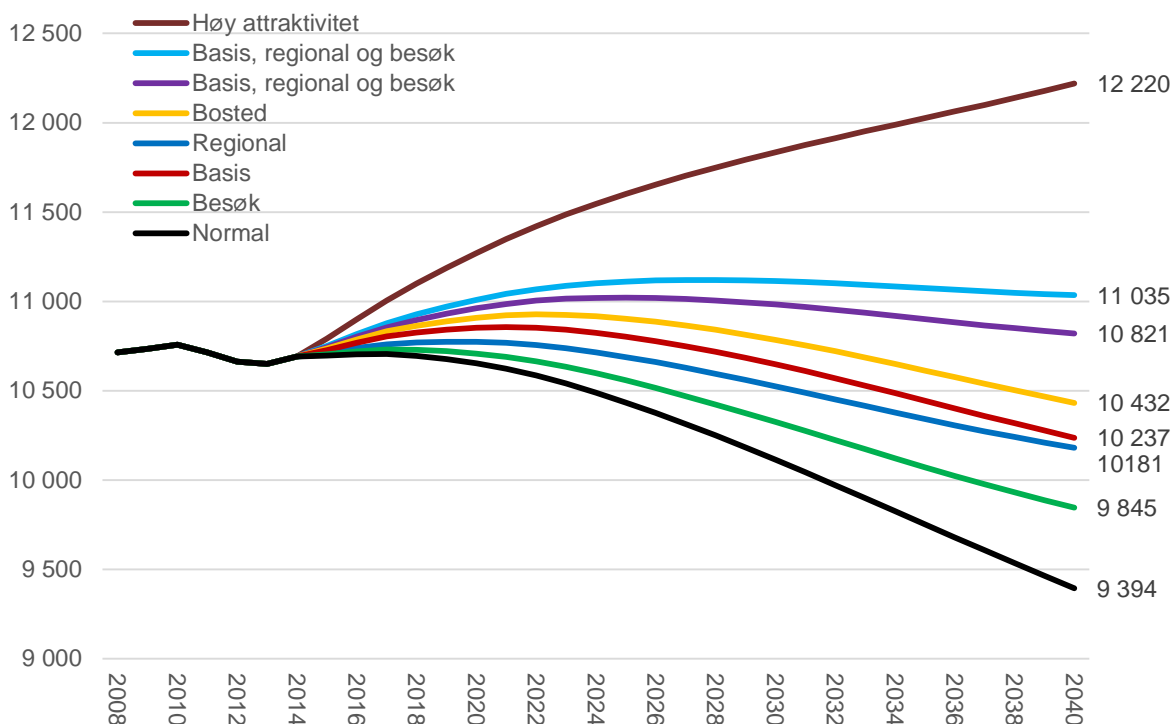
For å oppnå den beste utviklingsbanen må Smedjebacken forbedre alle attraktivitetsdimensjonene substansielt og opprettholde den høye attraktiviteten innenfor hver attraktivitetstype hvert år fram til 2040.

I «worst case»-scenariet synker folketallet med nesten 30 prosent fram til 2040. Det betinger at kommunen har en politikk som fører til lav attraktivitet i alle dimensjoner fram til 2040.

Scenariet for historisk attraktivitet forutsetter at Smedjebacken attraktivitet fortsetter med de samme verdiene som vi har målt i de siste årene. Denne banen er lavere enn normal-alternativet. Smedjebacken lav attraktivitet for befolkning, basisbedrifter, regionale næringer og besøk de siste årene. Dersom attraktiviteten til Smedjebacken fortsetter på dette nivået vil befolkningen synke med mellom 15 og 20 prosent til år 2040.

7.6 Hvilken type attraktivitet er viktigst for veksten?

Hvilken type av attraktivitet bør Smedjebacken satse på, for å få sterkest mulig befolkningsvekst? Dette spørsmålet kan vi belyse gjennom å se på hvilke scenarier for befolkningsvekst som tegner seg ved ulike kombinasjoner av attraktivitet.

Figur 64: Scenarier for folketallsutviklingen i Smedjebacken med ulike kombinasjoner av attraktivitet. Den øverste utviklingsbanen viser høy attraktivitet langs alle dimensjonene. Den nest øverste viser høy attraktivitet for basis, regional og besøk (men ikke bosted). Den tredje øverste viser høy attraktivitet for basis og regional (men ikke bosted og besøk). «Basis» viser høy attraktivitet bare i basisnæringene, men ikke langs de andre dimensjonene, osv. «Normal» viser nøytral attraktivitet langs alle dimensjonene.

I figuren er normalscenariet tegnet nederst, og så er det lagt inn ulike kombinasjoner av attraktivitet, der en forutsetter at attraktiviteten ligger ett standardavvik over gjennomsnittet for kommunene.

Besøksattraktiviteten påvirker befolkningsveksten minst. Dersom en evner å bli attraktiv for besøk, tilsvarende rangeringsnummer 46 av de 290 kommunene i Sverige hvert år, vil det øke folketallet i Smedjebacken fra 9 345 i normalalternativet til 9 845 i år 2040.

Med høy attraktivitet i basisnæringene øker folketallet til 10 237, og med høy attraktivitet i de regionale næringene øker folketallet til 10 181. Høy attraktivitet i basisnæringene er dermed viktigere enn høy attraktivitet for de regionale næringene.

Økt bostedsattraktivitet er den attraktivitetsdimensjonen som enkeltvis får størst betydning for folketallsutviklingen. Med høy bostedsattraktivitet og nøytral attraktivitet for de andre vil folketallet bli på 10 432 i år 2040.

Alternativet med høy attraktivitet for både basis- og besøksnæringene og de regionale næringene samtidig, men med nøytral bostedsattraktivitet gir en befolkning på 11 035.

Sterk befolkningsvekst får vi først når alle attraktivitetstypene er høye samtidig. Da vil folketallet i 2040 bli på 12 220.

Når en kommune skal prioritere innsatsen, må en også ta arbeidsmarkedsintegrasjonen i betraktning. Bostedsattraktiviteten er tilsynelatende den viktigste dimensjonen, som isolert sett har størst betydning for befolkningsveksten. Hvis en kommune satser på bostedsattraktivitet alene, betyr det at antall innbyggere øker raskere enn antall arbeidsplasser. Det betyr at befolkningen, hvis de skal ha samme sysselsettingsandel, i økende grad må pendle ut av kommunen. Dersom arbeidsmarkedsintegrasjonen er lav, betyr det at det er lang avstand til alternative arbeidsmarkeder, og da vil dette sannsynligvis bli vanskelig å realisere.

Smedjebacken har en forholdsvis høy arbeidsmarkedsintegrasjon, og kan dermed oppnå økt innflytting via økt bostedsattraktivitet, selv uten vekst i egne arbeidsplasser. Det er imidlertid stort sett bare to kommuner hvor det pendles til i vesentlig grad, Ludvika og Fagersta. En slik strategi betyr dermed at Smedjebacken i økende grad blir avhengig av arbeidsmarkedet i de to nabokommuner, spesielt Ludvika. En er også avhengig av at Ludvika har god arbeidsplassvekst, ellers vil det være vanskelig å vokse via bostedsattraktivitet alene.

Mange kommuner i Norge har eksplisitte mål i sine planer om at antall arbeidsplasser i kommunen skal øke i minst samme takt som befolkningen. Det kan kanskje vise at for mange lokalsamfunn er det en egenverdi knyttet til å ha produksjon, ikke bare å være en bostedskommune. Vi vet ikke om svenske kommuner har samme holdning. Smedjebacken er en kommune med relativt få arbeidsplasser i forhold til folketallet. Det så vi tidligere illustrert gjennom at Smedjebacken har en netto utpendling tilsvarende 31 prosent av samlet sysselsetting.

En befolkning som i stor grad pendler ut av kommunen kan også få negative effekter, blant annet at besøksattraktiviteten svekkes, fordi en stor del av befolkningen pendler ut av kommunen hver dag, og mange av de vil da handle og benytte tjenester i den kommunen de arbeider i.

ⁱ Vi antar, og finner, at det er en statistisk signifikant og positiv sammenheng mellom arbeidsplassveksten på et sted og nettoflyttingen til stedet. Vi kjører en regresjon der flytting er uavhengig variabel og arbeidsplassvekst er avhengig, eller forklarende, variabel. Vi finner at arbeidsplassveksten forklarer en god del av flyttingen. Variabelen *arbeidsplassvekst* vil vi se nærmere på senere i analysen.

$$\text{Flytting} = \alpha_0 + \beta_1[\text{Arbeidsplassvekst}] + [\text{Andre forhold}]$$

Der α_0 er et konstantledd vi ikke legger så mye vekt på. β_1 er en parameter som forteller oss hvor stor effekt arbeidsplassveksten har på flyttingen. Dersom $\beta_1 = 1$, så vil en én prosents øking i arbeidsplassveksten føre til en én prosents øking i flyttingen. Dersom $\beta_1=0,5$, så vil en én prosents øking i arbeidsplassveksten føre til en øking i flyttingen på 0,5 prosent osv. *Andre forhold* er et restledd.

ⁱⁱ *Arbeidsmarkedsintegrasjon* beregnes slik:

$$\text{Arbeidsmarkedsintegrasjon} = \left(\frac{\text{Innpendlere}}{\text{Arbeidsplasser på stedet}} \right) * 100 + \left(\frac{\text{Utpendlere}}{\text{Sysselsatt befolkning på stedet}} \right) * 100$$

ⁱⁱⁱ Variabelen for *Befolkningsstørrelse* i analysene blir målt som den naturlige logaritmen til folkemengden i kommunen:

$$\text{Befolkningsstørrelse} = \ln(\text{Folkemengden i kommunen})$$

^{iv} Variabelen *Nabovekst* er målt som summen av andelen av de sysselsatte i kommunen som jobber i en annen kommune, multiplisert med arbeidsplassveksten i kommunen de jobber i. La oss si at 70 prosent av den sysselsatte befolkningen jobber i samme kommune, mens 10 prosent jobber i kommune *x* og 20 prosent jobber i kommune *y*. Da blir naboveksten definert som

$$\text{Nabovekst} = 0,1 * [\text{Arbeidsplassvekst i kommune } x] + 0,2 * [\text{Arbeidsplassvekst i kommune } y]$$

^v Vi kjører en regresjon på residualene fra forrige regresjon:

$$\text{Andre forhold} = \alpha_1 + \gamma_1[\text{Arbeidsmarkedsintegrasjon}] + \gamma_2[\text{Befolkningsstørrelse}] + \gamma_3[\text{Nabovekst}] + v$$

Der *Andre forhold* er restleddet fra forrige regresjon, dvs. flytting som ikke kan forklares av arbeidsplassveksten. α_1 er et konstantledd som vi ikke legger så mye vekt på. γ -ene viser effekten de strukturelle flyttfaktorene på flyttingen utover det arbeidsplassveksten tilsier. *v* er et restleddet som vi definerer som bostedsattraktivitet.

^{vi} Figuren som viser de strukturelle forholdene for flytting i kommunene i Dalarna er regnet ut gjennom en regresjonsanalyse der arbeidsmarkedsintegrasjon, befolkning og nabovekst er uavhengige variabler og flytting som ikke skyldes arbeidsplassvekst er avhengig variabel, jf. likningen over.

^{vii} Utregning av bransjeeffekten: Eksempel fra besøksnæringene i Smedjebacken.

I tabellen under viser kolonnene A - D antall arbeidsplasser i bransjene i besøksnæringene i Smedjebacken og Sverige i 2008 og 2012. Siste raden viser det totale antallet arbeidsplasser i besøksnæringene. Kolonne E og F viser den prosentvise veksten i henholdsvis Smedjebacken og Sverige.

		A	B	C	D	E	F	G	H	I
		Antall arbeidsplasser				Vekst %				
	Bransje	Smedjebacken 2008	Smedjebacken 2012	Sverige 2008	Sverige 2012	Smedjebacken	Sverige	Simulert	Bransje-effekt	Bransje-justert
1	Aktiviteter	57	66	104 823	112 960	15,8	7,8	61		
2	Handel	202	181	319 561	330 694	-10,4	3,5	209		
3	Overnatting	22	12	31 993	34 759	-45,5	8,6	24		
4	Servering	25	36	85 886	105 011	44,0	22,3	31		
5	Besøk totalt	306	295	542 263	583 424	-3,6	7,6	325	-1,4	-9,8

Kolonne G, *Simulert*, viser antall arbeidsplasser Smedjebacken ville ha hatt, dersom veksten i de ulike bransjene i besøksnæringene hadde vært lik som veksten nasjonalt.

Verdiene i kolonne G, *Simulert*, er regnet ut slik:

$$\text{Simulert} = \text{Antall arbeidsplasser i Smedjebacken i 2008} * \text{Sveriges vekst.}$$

Av kolonne F, rad 1, ser man at veksten i aktivitetsnæringen i Sverige var på 7,8 prosent (celle F1). Dersom veksten i besøksnæringene i Smedjebacken også hadde vært på 7,8 prosent, ville antall arbeidsplasser i aktivitetsnæringen i Smedjebacken i 2012 vært:

$$\text{Simulert (aktivitet)} = 57 * 1,078 = 61$$

Dette viser til cellene: $G1 = A1 * \frac{(100+F1)}{100}$

Det totale antallet arbeidsplasser i besøksnæringene som Smedjebacken hadde hatt, dersom veksten i de ulike bransjene hadde vært lik som på landsbasis, er 325. Dette vises i celle G5, som er summen av celle G1, G2, G3 og G4.

Veksten i Smedjebacken er dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst.

$$\text{Vekst Smedjebacken} = \text{Nasjonal vekst} + \text{Bransjeeffekt} + \text{Bransjejustert vekst}$$

Den nasjonale veksten i besøksnæringene er 7,6 prosent (celle F5).

Bransjeeffekten er veksten Smedjebacken ville ha hatt, minus den nasjonale veksten:

$$\text{Bransjeeffekt} = \frac{(\text{Simulert} - \text{Antall arb. plasser 2008})}{(\text{Antall arb. plasser 2008})} * 100 - \text{Nasjonal vekst}$$

Dette viser da til cellene: $H5 = \frac{(G5-A5)}{(A5)} * 100 - F5$

Den bransjejusterte veksten er veksten minus nasjonal vekst og bransjejustert vekst:

$$\text{Bransjejustert vekst} = \text{Vekst Smedjebacken} - \text{Nasjonal vekst} - \text{Bransjeeffekt}$$

Dette viser til cellene: $I5 = E5 - F5 - H5$

Når vi utover i rapporten har sett på dekomponering av vekstimpulsene, er det gjort på samme vis. Forskjellen da er at vi har sett på endringen som andel av sysselsettingen i stedet for endringen som andel av antall arbeidsplasser i begynnelsen av perioden.

^{viii} For en grundigere forklaring av hvordan vi har funnet ut at befolkningsveksten påvirker veksten i besøksnæringene (altså motsatt av de andre næringene, der arbeidsplassvekst fører til befolkningsvekst), se kapittel 4.3.7 *Befolkningsjustert vekst – motsatt kausalitet?* i et metodenotat vi har publisert. Notatet heter *Måling av attraktivitet*, og det kan lastes ned gratis her:

http://www.tmforsk.no/publikasjoner/detalj.asp?merket=5&r_ID=2531

^{ix} Når vi fremskriver vekstratene i de enkelte bransjene, blir alle justert med likt prosentpoeng, slik at den samlede veksten i antall arbeidsplasser følger befolkningsutviklingen.

^x Vi har definert «høy attraktivitet» som å ligge ett standardavvik over gjennomsnittet, eller høyere. Dette tilsvarer en rangering som nummer 46 eller bedre blant de 290 kommunene. Den teoretiske sannsynligheten for å oppnå høy attraktivitet på én dimensjon i ett år er 16 prosent. På den beste utviklingsbanen i figuren er Smedjebacken rangert som nummer 46 på samtlige attraktivitetsdimensjoner hvert år. Sannsynligheten for dette er mikroskopisk liten. Dersom man har en rangering som er høyere enn 46 på attraktivitetsdimensjonene hvert år, vil man kunne oppnå en befolkningsvekst som er enda høyere enn det den beste utviklingsbanen viser.